

Valkon osayleiskaavan rakennusperinneselvitys

Loviisan kaupunki
Kaavoitus- ja arkkitehtitoimisto
Hanna Oijala 2014, Lotta Qvis 2021

Valkon osayleiskaavan rakennusperinneselvitys

Sisällysluettelo

Johdanto	5
Rakennusinventariokorttit	9
Haravankylän Alueet	11
Köpbacka	16
Köpbackan Koulut	19
Varvi, Svenäs Ja Siksala	23
Valkon Satama	27
Valkon Keskusta	33
Valkonkolmio 31.	36
Valkon Ruotsinkielinen Koulu	41
Entiset Valkon Työväen Osuuskaupan Rakennukset	46
Rotisenmäen Alue	51
Valkolammen Alue	56
Valkon Suomalainen Koulu	62
Ilmarisentie 8 Ja 2	66
Valkoranta Oy	70
Joukahaisentie 12	74
Fantnäsän Kartanon Alue	83
Rakennuskantan arviointi	87
Haravankylä, s-alue	88
Varvi, s-alue	96
Svenäs, s-alue	104
Valkon keskusta, s-alue	107
Rotisenmäki, s-alue	115
Pitkäniityntie, s-alue	120
Valkonlampi, s-alue	128
Fantnäs, s-alue	132
Köpbacka	136
Siksala	149
Valkon keskustan reuna kohteet	150
Haravankylän reuna kohteet	151
Pitkäniityntien reuna kohde	160

1.1 Johdanto

Tarkoitus

Inventointialue käsittää Loviisan Harmaakallion, Haravankylän, Köpbackan ja Valkon käsittävän osayleiskaavan alueen. Inventointi liittyy kyseisen kaavan laatimiseen. Tarkoituksena on saada aineisto, jonka avulla voidaan määrittää osayleiskaavatasolla suojeltavaksi tai muutoin kaavan avulla huomioitavat kohteet (alueet /yksittäiskohteet) sekä niille tarkoituksenmukaiset kaavamääräykset.

Inventointien muu pääkäyttötarkoitus on antaa tietoa ja ohjausta rakennusvalvonnalle, rakennussuunnittelijoille ja rakennusten omistajille.

Tarkkuus

Inventoinnit on laadittu vastaamaan osayleiskaavatason tarvetta. Yksittäisten kohteiden inventointia tulee asemakaavoja laadittaessa ja päivitettäessä tarkentaa, jotta kaavatasolle soveltuvat määräykset voidaan määrittää. Perusinventointeja tarkempien rakennushistoriaselvitysten laadintaa suositellaan merkittävimmille (A-luokan kohteet) kohteille asemakaavoituksen ja korjaussuunnitelmien laadinnan yhteydessä.

1.2 Muut alueen rakentamisen historiaan liittyvät selvitykset ja aiemmat inventoinnit

Inventointialueelta ei ole merkitty kohteita tai alueita Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen luetteloon (RKY 2009).

Maakuntakaavaa varten Itä-Uudenmaan liitto on laatinut vuonna 2007 ”Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvityksen”, jossa maakunnallisesti arvokkaiksi alueiksi on esitetty Köpbacka ja Harankylä, Valkon satama ja ympäröivät asuinalueet ja Fantsnäsin kartano.

Yleis- ja asemakaavoja varten tehty selvitykset (perusin inventoinnit): Valkon kolmion asemakaavan yhteydessä on tehty kohdeinventointi (kahdeksan kohdetta). Muiden alueelle tehtyjen kaavojen yhteydessä ei ole tehty varsinaista inventointia, vaikkakin kohteita on kaavoissa suojeltu.

Tekeillä olevaa osayleiskaavaa varten laadittu maisemaselvitys täydentää ja lomittuu maisemahistorian osalta tarkasteltaessa rakentumista kulttuurimaiseman osana.

1.3 Inventointityön kulku ja sisältö

Arkistot

Loviisan kaupunginarkisto: Valkon keskustan syntyajalta 1900-luvun alusta on säilynyt rakennuspiirustuksia ja muutamia karttoja, mutta muutoin koko alueelta ei kaupunginarkistosta löydy 1960-lukua vanhempia rakennusluoppiirroksia lukuun ottamatta kaupungin omistuksessa olleita kohteita (koulut, seurantalot yms.).

Svenska Litteraturssällskapet i Finland (SLS) arkisto: arkistoon kuuluu ns. Sarvilahden arkisto, joka säilyttää Sarvilahden kartanoon liittyvien asiakirjojen lisäksi alueen ja muiden kartanoiden historian liittyviä asiakirjoja. Arkiston kaava-alueeseen liittyvä aineisto painottuu alueelle ennen 1900-lukua laadittuihin karttoihin.

Museoviraston valokuva-arkisto: yksittäisiä kuvia Valkon satamasta ja Valkolammin alueelta

Arkkitehtuurimuseon piirustusarkisto: arkkitehti Erkki Huttusen piirustukset (Valkon sataman ja Valkolammin asuinalueen suunnitelmia 1940-luvulta).

Kirjalliset lähteet

- Olle Sirenin. Loviisan kaupungin historia, Pernajan pitäjän historia, Sarvilahden historia.
- Max Ramsay. selvitys Fantsnäsin historiasta (ei painettu)
- C.E. Holmberg. Lovisa-Vesijärvi Järnväg. 1905
- Matti Uola. Rauma-Repolan laivanrakennus 1945-1991
- Itä-Uudenmaanliiton liitto. Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. 2007
- Uudenmaan liitto. Missä maat on mainiommat 2012
- Köpbackan Kyläyhdistyksen raportti.

Kenttätyö

Inventointi aloitettiin valokuvauksella vuoden 2013 elokuussa. Samalla inventoija valitsi inventointikriteerit täyttävät kohteet. Myöhemmin tehtiin useita täydennyskuvauksia. Tavoitteena oli kuvata alueittain valitut rakennukset siten, että ne voitiin arvottaa A, B ja C luokkiin (luokitus selostettu alla).

Koska suurimmalle osalle alueesta ei ole tehty perusinventointia, tarkasteltiin koko rakennuskantaa ja tehtiin siitä silmämääräinen kohdevalinta. Pääasiallisina valintakriteereinä olivat kohteen ominaispiirteiden säilyneisyys (silmämääräinen arvioi ulkoasun perusteella) ja kohteen ikä

Rakennusinventointien ohjeistuksissa pidetään 50 vuoden ikää riittävänä. Siten tässä inventoinneissa nuorimmat kohteet ovat 1960-luvulta. Toisaalta jo tätä nuoremman ajan rakennuskanta kaipaisi arkkitehtonisten arvojen arviointia, koska siihen kohdistuu voimakas peruskorjaustarve.

Kohteen rakentamisajankohta on arvioitu kaupungin paikkatiedon ja silmämääräisen arvion perusteella. Kaupungin paikkatietorekisterissä saattaa rakentamisvuosi olla etenkin vanhemmissa kohteissa vain arvio, jos rakentamisajankohta ei tarkalleen ole ollut tiedossa.

Saarien rakennuskannan inventointi on puutteellinen, koska saarissa ei päästy (kaavaluonnosvaiheessa) käymään. Saarien rakentuminen on tarkasteltu toistaiseksi karttojen ja paikkatietorekisterin avulla.

Inventointitietojen tallennus

Koska kyseessä on yleiskaavatasoinen inventointi, tarkasteltu painottuu aluekokonaisuuksiin. Näitä työn kuluessa määrittyi kahdeksan kappaletta. Jokaisesta alueesta laadittiin Museoviraston alueinventointikortista hieman muunneltu inventointikortti. Jokaisen kortin liitteeksi laadittiin yksittäiset rakennukset esittelevä kuvaliite (valokuvat, piirustukset, kartat), joissa rakennusten valokuvien yhteyteen on merkitty kohteen rakentamisajankohta sekä kohteen arvoluokka. Joistain kohteista on laadittu kohdeinventointikortti (koulut, seuratalo Fagernäs, puukerrostalot ym.). Suuri osa paikallisista merkittävistä kohteista esitellään kuitenkin vain alueittaisissa kuvaliitteissä valokuvin. Luokkiin A ja B arvotetuille kohteet tarkempi inventointi tulisi tehdä asemakaavoitusta varten tai sen yhteydessä.

Alueen rakentumisen historian selvittämistä kuvaamaan jokaisen alueen inventointikorttiin on liitetty kartta-aineistoa. Lisäksi alueen rakennuskannan ikäjakamaa kuvaamaan laadittiin ns. aikatasokartta, joka esittää kohteet havainnollisesti eri värein rakentamisen vuosikymmenten mukaan (ennen 1890 lukua rakennetut, 1890-1910 luvuilla, 1910-, 1920-, 1930- luvulla, 1940-50 luvuilla, 1960-luvulla ja 1970-luvun jälkeen rakennetut kohteet). Aikatasokarttaa käytetään osa-alueiden kuvauksissa alueinventointikorteissa, osa-alueet käsittävinä osasuurennuksina.

Kohdealueet, joista on laadittu alueinventointikortti.

- Haravankylän alueet (sisältää Patunan ja Pitkäsaaren)
- Köpbackan alue
- Varvi, Svenäs ja Siksala
- Valkon Satama
- Valkon keskusta
- Rotisenmäki
- Valkolammen alue
- Fantsnäsin alue

Inventointikorttien sisällöstä joitain huomioita:

Kohteen kunto ja toimenpidesuosituks: tässä inventoinnissa toimenpidesuosituks: liittyvät lähinnä kaavoitukseen. Muita toimenpidesuosituksia ei eritellä kohteille, mutta ne tulevat osaltaan ilmi kohteen ominaisuuspiirteiden säilyttämisenä. Yleiskaavatasoinen inventointi ei ole tarkoituksenmukaista antaa rakennuksiin ja rakenteisiin kohdistuvia toimenpidesuosituksia.

Kohteen tyylin/tyypin kuvailu: koska yhdessä rakennuksessa voi olla useita tyyli- tai tyypipiirteitä, olennaista ei ole yrittää nimetä rakennusta jonkin tyylin edustajaksi ellei se ole sitä selvästi. Sitä vastoin kohteen eri tyyli- tai tyypipiirteet saattavat kertoa mielenkiintoisesti sen vaiheista ja vaikutteista.

Yksittäisten kohteiden valintaperusteista: perusinventointi on tärkeä paikallisten piirteiden löytämiseen, siksi vaatimatonkin tai tavallinen kohde voi valaista seudun rakennusperinnettä ja on valittu inventointiin.

Kohteen ominaispiirteiden kuvailu: sekä kaavallisen suojelun, että kohteen mahdollisten muutostöiden kannalta py-

ritään inventoinnissa tuomaan esiin ne kohteen piirteet ja ominaisuudet, jotka antavat kohteelle sen rakennus- tms. kulttuurihistoriallisen arvon.

1.4 Kohteiden arvottaminen

Luokitus eli kohteiden arvottaminen on mm. kannanotto, mitä ja miten kohde tulisi suojella. Inventoinnin tekijä on ennen kaavaluonnoksen nähtäville asettamista laatinut kohteille luokitusehdotuksen, jota museoviranomainen, kaavanlaatija ja kaavan ohjaustyöryhmä ovat voineet kommentoida ja ehdottaa muutoksia. Luokituksen perusteella on valittu kaavaan suojeltaviksi tai jollain muulla merkinnällä huomioitavat kohteet.

Arvotusperiaatteena on käytetty luokitusjakoa A-, B- ja C-luokkiin, koska sitä on käytetty Loviisan ja entisen Pernajan alueille tehdyissä aiemmissa inventoinneissa. A ja B-luokan kohteet on suositeltu esitettäväksi kaavoissa suojeltaviksi.

Luokkien kuvailu (mukailtu tähän inventointiin Loviisan ja entisen Pernajan alueille tehdyistä inventoinneista):

A-luokkaan kuuluvat kulttuurihistoriallisesti erittäin tärkeät kohteet, jotka ovat säilyneet historiallisessa asussaan. Kohteen kulttuurihistoriallinen arvo perustuu kaikkiin niihin eri rakennusvaiheisiin, jotka ilmenevät sen nykyisessä asussa. suojelulle on huomattavia perusteita.

B-luokkaan kuuluvat kulttuurihistoriallisesti kohteet, jotka ovat aikansa tyypillisiä edustajia ja ovat ympäristönsä arvokas osa. Kohteen eri rakennusvaiheet ovat oleellinen sen nykyistä asua ja sen historiallinen ilme on hyvin säilynyt.

C-luokkaan kuuluvat kohteet, joihin on tehty huomattavia muutoksia. Näissä on kuitenkin rakennushistoriallisia arvoja ja ne ovat kylärakenteen tai maiseman arvokkaita osia. Kohteen historiallista ilmettä on mahdollista ja suositeltavaa palauttaa.

Jako valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti merkittäviin kohteisiin on toinen kaavassa esitettävä arvoluokitus. Valtakunnalliset (RKY-kohteet) ja maakunnalliset (maakuntakaavaan merkityt) kohteet määrittelevät maakuntaliitto ja museoviranomaiset ja ne merkitään omalla aluerajausmerkinnällä osayleiskaavaan. Koska maakunnalliset kohteet ovat tyypillisesti alueita, ei yksittäisiä rakennuskohteita ole arvotettu tällä (maakunnallinen-paikallinen) arvokriteeristöllä.

Osayleiskaavatasolla on tarpeen eritellä alueiden sisällä olevat, suojelun kannalta merkittävät rakennuskohteet. Esim. maakunnallisesti merkittäväksi arvioidulla Fantsnäsin alueella on tässä inventoinnissa määritetty A-luokan kohteiksi Smeds ja Weckas (asuinrakennukset), B-luokan kohteiksi kaksi entistä työväen asuintaloa ja luotsitorppa.

Kommentteja luokituskriteereistä:

Luokkiin valitseminen on tehty pääasiassa kohteiden kulttuurihistoriallisten rakennushistoriallisten /arkkitehtonisten ja maisemallisten /miljöön arvojen perusteella. Koska inventointi on tehty silmämääräisesti ilman rakennusten omistajien haastattelua ja muita kohteiden kulttuurihistoriallisia arvoja ilmentäviä arvoja, korostuvat nyt rakennushistorialliset ja maisemalliset tai miljöön arvot.

Luokittelu suppeiden inventointitietojen perusteella ei kaikkien kohteissa ole helppoa. Siksi joidenkin kohteiden luokkaa ei osayleiskaavatasolla ole voitu ratkaista (ehdotuksessa A-B tai B-C) ja se vaatii tarkemman (asemakaavatasoisen) tarkastelun.

Arvotuksen pääasiallisina luokituskriteereinä on kohteen ikä ja säilyneisyys. Ikäkriteeri voi kompensoida säilyneisyyttä, kun kohteeseen tehty myöhemmät, sen ominaispiirteiden vastaiset muutokset ovat poistettavissa. Esim. Köpbackan alueella sijaitseva Fageråsin seuratalo. Rakennuksen kunnolla ei pääsääntöisesti ole vaikutusta arvotukseen, ellei rakennus ole korjauskelvoton. Toisaalta se, että rakennus on niin huonokuntoinen, että korjaus vaatisi olennaisten rakenteiden ja rakennusosien uusimisen voi alentaa sen rakennushistoriallista ja arvoa. Samaan lopputulokseen johtaa myös ns. ylikorjaaminen. Näistä syistä joitain voimassa olevissa asemakaavoissa suojeltuja ja myöhemmin melko perusteellisesti saneerattuja kohteita on nyt merkitty alempaan eli C-luokkaan (luokitus ei tarkoita, etteikö korjaus olisi ollut tarpeellinen).

Fageråsin seurantalo: mahdollisuus palauttavaan korjaukseen on säilynyt muutoksista huolimatta esim. mieriittiverhouksien poisto, muutoin paljon alkuperäistä säilynyt mm. ikkunat ulko-ovet, rakennuksella on myös kulttuurihistoriallinen arvo.

Korjauksen jälkeen ei suojelulla aina ole merkitystä. Esim. Haravankylässä sijaitseva tiilirakenteinen Viaborg oli aikoinaan palanut ja nyt on saamassa alkuperäistä muistuttavan korkean ullakkokerroksen. Uusitut rakenteet vähentävät kohteen rakennushistoriallisia arvoja, mutta rakennuksella on miljöörarvoa.

1900-1920-luvun asussa säilynyt, kohde, joka vaikuttaa kuitenkin varsin huonokuntoiselta. Korjaaminen vaatisi todennäköisesti suurimman osan rakenteiden korvaamista uusilla. Rakennuksella on silti paikallisesta rakennustavasta kertovana todistusarvoa (rakennusosia esim. sisätilossa. uunit, listat ym. tulisi ennen purkamista tallentaa kuvin /piirtämällä).

Rakennusinventointikortti

alueet ja kohdeet

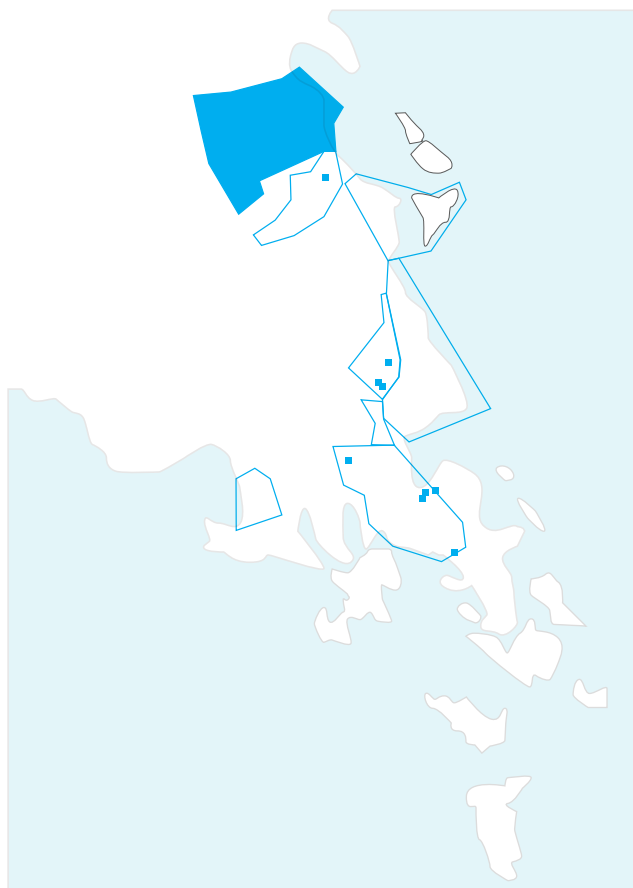

Inventointikortit

1. HARAVANKYLÄN ALUEET	11
2. KÖPBACKA	14
3. KÖPBACKAN KOULUT	19
4. VARVI, SVENÄS JA SIKSALA	23
5. VALKON SATAMA	27
6. VALKON KESKUSTA	33
7. VALKONKOLMIO 31.	36
8. VALKON RUOTSINKIELINEN KOULU	40
9. ENTISET VALKON TYÖVÄEN OSUUSKAUPAN RAKENNUKSET	45
10. ROTISENMÄEN ALUE	50
11. VALKOLAMMEN ALUE	55
12. VALKON SUOMALAINEN KOULU	61
13. ILMARISENTIE 8 JA 2	65
14. VALKORANTA OY	69
15. JOUKAHAISENTIE 12	73
16. FANTNÄSIN KARTANON ALUE	82

1. HARAVANKYLÄN ALUEET

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO		MUSEOVIRASTO	
Alueinventointilomake			
Maakunta	Uudenmaan lääni	Kohde	HARAVANKYLÄN ALUEET
Kunta	Loviisa		(Keskeinen kyläalue sekä Patuna, Pitkäsaari ja peltoalueiden reunamat)
ALUEEN KUVAUS JA HISTORIA			
Haravankylä käsittää (tässä inventoinnissa) Loviisan taajaman eteläpuolella avautuvan maisemallinen laajan peltoalueen keskellä sijaitsevan kyläkeskuksen sekä peltoalueen reunamat lähempänä merenrantaa (Patuna ja Pitkäsaari) sekä muut peltoalueiden reunavyöhykkeet. Vaikka Köpbacka näkyy samassa maisemassa ja sijaitsee Haravankylänpeltojen kaakkoisreunalla, käsitellään se omana aluekokonaisuutena tiiveytensä ja kokonsa takia. Maakuntakaavoitusta varten laaditussa selvityksessä: ”Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvityksessä Haravankylä kuuluu maakunnallisesti merkittäviin alueisiin ja siitä sanotaan ”... Loviisan eteläpuolella sijaitsevat Köpbacka ja Haravankylä tunnetaan keskiajalta lähtien. Kylät kuuluivat vuoteen 1957 saakka Pernajaan. Kylätonttien ympärillä oleva viljelysaukea on seudun vanhimpia. Kylien lähipellot ovat olleet viljelyksessä viimeistään 1700-luvulta lähtien. Viljelysaukean länsi- ja pohjoislaidalla olevat pellot vanhaa niittymaata... Peltoalueen keskellä sijaitsevan Haravankylän rakennuskanta koostuu melko tiiviisti rakennetuista maatilojen pihapiireistä tai pienemmistä rakennuksista. Useat rakennukset ovat vuoden 1921 tulipalon jälkeiseltä ajalta. 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennuskantaa on paikoin muutettu voimakkaasti ja joukkoon on rakennettu myös uudempia asuintaloja. Vanhimpiin hyvin säilyneisiin pihapiireihin lukeutuvat Mickos, Trumbetas ja Barsas. Kylässä ovat säilyneet myös kaksi 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa rakennettua mökkiä, jotka ovat olleet sepän ja kyläsuutarin käytössä.” Köpbackan ja Haravankylään 1980-luvun vaihteessa laaditussa asemakaavaselostuksessa alueen historiasta mainitaan, että kylät ovat peräisin keskiajalta ja että Pernajan pitäjän 1500-luvun loppupuolen maakirjojen mukaan tiloina tuolloin Haravankylässä olivat Baijars, Jordas, Barsas, Husas, Mickos ja Trumbetars. Haravankylän ja Köpbackan talonpojat olivat itsenäisiä vuoteen 1606, jolloin heidän tilansa yhdessä 44 muun tilan kanssa Pernajan kymmenestä eri kylästä annettiin läänityksenä Daniel Golawitzille, jolla oli säteritila aluksi Fantsnäsissä ja vuodesta 1630 Degerbyssä. Läänitys peruttiin takaisin ”Isossa reduktiossa” 1680-luvulla ja talonpojat saivat vähitellen takaisin omistusoikeutensa tiloihinsa. Haravankylän taloista Husas ja Trumpetas toimivat 1700-luvulla luotsitiloina Köpbackan kolmen tilan lisäksi. 1870-luvulla Jordas, puolet Barsas ja Mickosin maista olivat torppareiden viljelyksessä, kun omistajat työskentelivät luotseina. Molemmissa kylissä oli vuonna 1779 peltoa yhteensä 52 ha ja niittyä 113 ha. Vuonna 1880 peltoa oli 90 ja niittyä 175 ha. Pellot sijaitsivat asutuksen ympärillä, mutta niityt kauempana, mm. Loviisanlahden itäpuolella. Isojako tehtiin alueella 1700-luvun lopulla, minkä jälkeen tehtiin uusjako 1900-luvun vaihteesta 1930-luvulle, jolloin Haravankylässä Husaksen tila siirrettiin nykyiselle paikalleen. Aiemmin se sijaitsi n. 1 km lähempänä kyläkeskusta. Haravankylän keskuksen nykyiseen rakennuskantaan ja rakenteeseen vaikutti olennaisesti vuonna 1921 tapahtunut tulipalo, jossa tuhoutui Husaksen, Drombarsin ja Jordaksen rakennuksia. Palo sai alkunsa Husaksen tilalta nokipalosta. Mikkoksen tilan rakennukset säästyivät kuten siihen tuolloin kuulunut ”Viapori” (tiilirunkoinen asuintalo). Seuraava suuri kylämaisemaan vaikuttanut muutos oli 1970-luvun alussa peltoalueen läpi rakennettu Valkontie. Arkkitehtitoimisto Aarne Launos laati 1980-luvun alussa Haravankylään ja Köpbackaan alueen ensimmäisen asemakaavan. Työhön osallistui myös maisemasuunnittelutoimisto Leena Lisakkila Ky. Kaava oli laaja käsittäen Köpbackan ja Haravankylän (ei koko peltoaluetta) lisäksi Pitkäsaaren ja Valkontien länsipuolen asuttuja alueita. Kaava on enää vain osittain voimassa, koska myöhemmin kaava-alueelle on tehty lukuisia pieniä muutoksia. Kaavassa osoitettiin jonkin verran lisärakentamista (yksittäisiä tontteja vanhojen lomaan). Kaavan ansiosta peltoalueet ovat säästyneet tuolloin ajalle tyypilliseltä mattomaiselta uudisrakentamiselta. Joitain yksittäisiä kohteita myös merkittiin suojelluiksi. Kohteiden valinnan syitä ja arvotusta ei valitettavasti liity kaavaselostukseen. Tuolloin valinta ei perustunut inventointiin, koska sellaista ei oltu tehty. Haravankylän alueelta sr-merkinnällä kaavassa on merkitty (yhteensä 8 kpl) Barsaksen ja Mikkoksen päärakennukset sekä pieniä asuin- ja talousrakennuksia Maamiehentien ja Mustalähteentien risteyskuten tuntumasta. Lisäksi Mikkolantien pohjoisosassa on yksi asuinrakennus suojeltu. Sr-merkityille rakennuksille on kaavan yleismääräyksissä: ”...Rakennusta ei saa ilman perusteltua syytä purkaa, eikä julkisivultaan tai kattomuodoltaan muuttaa siten, että rakennuksen arkkitehtoninen arvo heikkenee. Harkittaessa purkuluvan myöntämistä rakennukselle on museovirastolle varattava tilaisuus lausunnon antamiseen.”			

Säilymisedellytys

Haravankylän alue on ensimmäisen kerran kaavoitettu 1980-luvun alussa. Kaava pitäisi tarkistaa suojelukohteiden ja määräysten osalta. Kaavaan liittyvä rakentamistapaohje on "vanhentunut". Mm. alueella ominaispiirteensä säilyttäneitä 1940-50-luvun rakentamista rakentamistapaohje tai kaavan suojelumääräykset ei huomioi.

Asemakaavaan tulisi laatia sitova korjaus- ja rakentamistapaohje, joka huomioisi myös uudemman rakennuskannan. Nykyinen rakentamistapaohje on asemakaavamääräyksissä mainittu ohjeelliseksi.

Peltoalueiden maisemallinen arvo ei näytä säilyvän nykyisillä asemakaavan merkinnöillä. Ongelmallisia alueita ovat Valkontien ja kyläalueen välille pusikoitumaan jääneet, epämääräiset pienet alueet (peltoalueiksi epäedulliset), jotka on nyt kaavassa EV- ja VU, sekä VP puistoalueita. Myös muualla peltoalueiden luonnolliset, (maaston ja maaperän mukaiset) muodot tulisi rajauksissa ottaa huomioon, siten ettei VU- tms. alueita merkitä eheille peltoaukeille. Maisemallisesti merkittävät pellot tulisi merkitä MA ("maisemallisesti arvokas peltoalue") merkinnällä.

Luettelointiperuste ja arvotus

Haravankylä kuuluu vuonna 2010 vahvistettuun Itä-Uudenmaan maakuntakaavassa Maakunnallisesti arvokkaaksi luokiteltuun alueeseen.

Alueella on runsaasti suojelemisen arvoista rakennuskantaa. Vanha historiallisesti merkittävä kylä aivan kaupungin tuntumassa on arvokas lisä myös kaupungin virkistysalueverkostoon.

Rakennushistoriallinen ~~Historiallinen~~ -Maisemallinen

Alueelta erikseen luetteloidut kohteet

Asemakaavoituksen päivityksen yhteydessä tulisi inventoida yksittäiset A ja B-luokkaan tässä osayleiskaavaan liittyvässä inventoinnissa määritetyt kohteet.

Lähteet (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat)

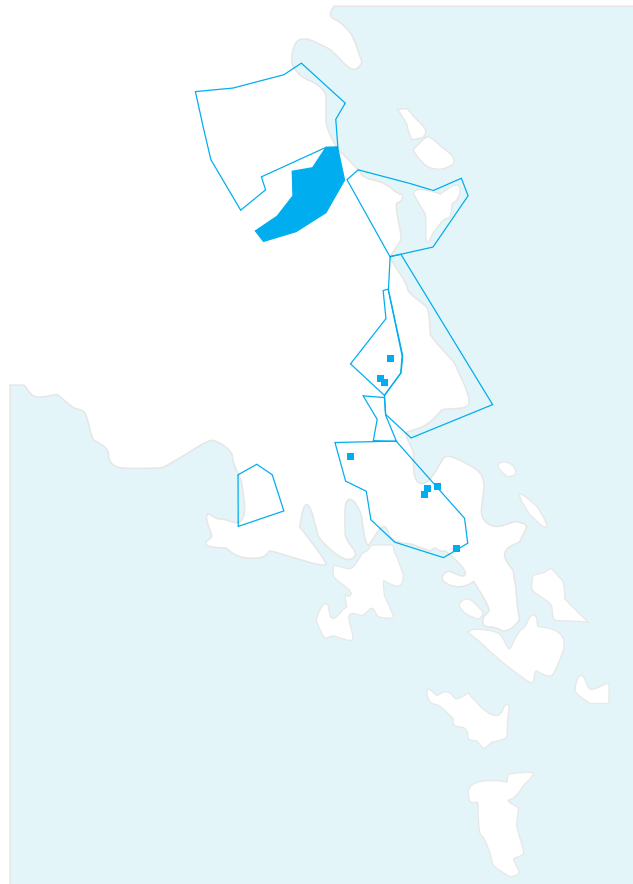
Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys, Itä-Uudenmaan liitto 2007, julkaisu 90
Itä-Uudenmaan maakuntakaava (vahvistettu 2010)
Loviisa Köpbacka- Haravankylä asemakaava (1985 vahvistettu),
Köpbackan kyläyhdistyksen nettisivut

Liitteet: valokuva- ja karttaliitteet

Lomakkeen täyttäjä: Hanna Oijala/ Loviisan kaupungin arkkitehti- ja kaavoitustoimisto, 28.2.2014

2. KÖPBACKA

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO		MUSEOVIRASTO	
Alueinventointilomake			
Maakunta	Uudenmaan lääni	Kohde	KÖPBACKA
Kunta	Loviisa		
ALUEEN KUVAUS JA HISTORIA			
Maakuntakaavoitusta varten laaditussa Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvityksessä Köpbacka kuuluu maakunnallisesti merkittäviin alueisiin ja siitä sanotaan: "... Loviisan eteläpuolella sijaitsevat Köpbacka (ent. Kauppmäki) tunnetaan keskiajalta lähtien. Kylät kuuluivat vuoteen 1957 saakka Pernajaan... Pohjois-eteläsuuntaisen harjun luoteisreunaan rakentunut Köpbackan kyläasutus koostuu pienimittakaavaisista pihapiireistä, jotka sijaitsevat kylänraitin molemmin puolin... Köpbackan vanhimpiin tiloihin kuuluvat Skeppars ja Hartikas. Skepparsin nykyinen päärakennus on tiettävästi 1900-luvun alusta. Hartikan tilaan kuului mm. erillinen huvilarakennus (<i>kohde no 7 liitekartalla</i>).... Köpbackaa ja Haravankylää yhdistävät tiet periytyvät pääosin viimeistään 1700-luvulta. Uudempia tiejärjestelyjä ovat maantien linjaus Köpbackan kaakkoispuolella (<i>Vanha Valkontie</i>)". 1930-luvun kartassa näkyy mielenkiintoisesti sekä Köpbackantien vanhempi ja uusi suora (nykyinen) linjaus. Vanhempi kulki perinteiseen tapaan pihapiirien läpi. Köpbackaan ja Haravankylään 1980-luvun vaihteessa laaditussa asemakaavan selostuksessa alueen historiasta mainitaan, että kylät ovat peräisin keskiajalta ja että Pernajan pitäjän 1500-luvun loppupuolen maakirjojen mukaan kantatiloja Köpbackassa olivat Skeppars, Ers ja Hartikas. Haravankylän ja Köpbackan talonpojat olivat itsenäisiä vuoteen 1606, jolloin heidän tilansa yhdessä 44 muun tilan kanssa Pernajan kymmenestä eri kylästä annettiin läänityksinä Daniel Golawitzille Tällä oli säteritila aluksi Fantsnäsissä ja vuodesta 1630 Degerbyssä. Läänitys peruttiin takaisin "Isossa reduktiossa" 1680-luvulla ja talonpojat saivat vähitellen takaisin omistusoikeutensa tiloihinsa. Molemmissa kylissä oli vuonna 1779 peltoa yhteensä 52 ha ja niittyä 113 ha. Vuonna 1880 peltoa oli 90 ja niittyä 175 ha. Pellot sijaitsivat asutuksen ympärillä, mutta niityt kauempana, mm. Loviisanlahden itäpuolella. Alueen talonpojat harjoittivat aikoinaan myös merenkulkua (vuoteen 1710), mistä juontaa myös "laivuria " merkitsevä tilan nimi "Skeppars". Myöhemmin määrätty tilat toimivat ns. kruununluotsitiloina. 1745 alkanut kaupungin rakentaminen kasvatti tukin menekkiä. Samaan aikaan alkoivat kylät vuokrata kaupungin laivanvarustajille alueita molemmin puolin Varvsundetin salmea. Laivanvarustaja maksoivat vuokraa vuosittain muutamalla suolatynnyrillä. 1800-luvun lopulla teollistuminen näkyi Köpbackan rakennuskannassa ja maisemassa työväestön asettuessa enemmän alueelle. Arkkitehti Aarne Launos laati 1980-luvun alussa Haravankylään ja Köpbackaan alueen ensimmäisen asemakaavan. Työhön osallistui myös maisemasuunnittelutoimisto Leena Iisakkila Ky. Kaava oli laaja käsittäen Köpbackan ja Haravankylän lisäksi Pitkäsaaren ja Valkontien länsipuolen asuttuja alueita. Kaava on enää vain osittain voimassa, koska myöhemmin kaava-alueelle on tehty lukuisia pieniä muutoksia. Kaavassa osoitettiin jonkin verran lisärakentamista (yksittäisiä tontteja vanhojen lomaan). Kaavan ansiosta peltoalueet ovat säästyneet tuolloin ajalle tyypilliseltä mattomaiselta uudisrakentamiselta. Joitain yksittäisiä kohteita on myös merkitty suojelluiksi. Näitä (sr-merkinnällä kaavassa) ovat molemmat entiset kansakoulurakennukset ja kolme Köpbackantien varrella olevaa ulkorakennusta ja yksi asuinrakennus. Kohteiden valinnan syitä ja arvotusta ei liity kaavaselostukseen, mikä kaavan käytön kannalta on harmi. Tuolloin valinta ei perustunut inventointiin. Sr-merkityille rakennuksille on kaavan yleismääräyksissä määräys: " ...rakennusta ei saa ilman perusteltua syytä purkaa, eikä julkisivultaan tai kattomuodoltaan muuttaa siten, että rakennuksen arkkitehtoninen arvo heikkenee.... Harkittaessa purkuluvan myöntämistä rakennukselle on museovirastolle varattava tilaisuus lausunnon antamiseen."			
Säilymisedellytys			
Köpbackan alue on ensimmäisen kerran kaavoitettu 1980-luvun alussa. Kaava pitää päivittää suojelukohteiden, määräysten ja myös kaavaan liittyvän rakentamistapaohjeen osalta			
Luettelointiperuste ja arvotus			

Köpbacka kuuluu vuonna 2010 vahvistettuun Itä-Uudenmaan maakuntakaavaan Maakunnallisesti arvokkaaksi luokiteltuun alueeseen.

Alueella on runsaasti suojelemisen arvoista rakennuskantaa. Alue on hyvin kerroksellinen ja pienipiirteinen.

Rakennushistoriallinen

Alueelta erikseen luetteloidut kohteet

Seurantalo Fagerås, entiset kansakoulut.

Asemakaavoituksen päivityksen yhteydessä tulisi inventoida yksittäiset A ja B-luokkaan tässä osayleiskaavaan liittyvässä inventoinnissa määritetyt kohteet

Lähteet (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat)

Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys, Itä-Uudenmaan liitto 2007, julkaisu 90

Itä-Uudenmaan maakuntakaava (vahvistettu 2010)

Loviisa Köpbacka- Haravankylä asemakaava (1985 vahvistettu),

Köpbackan kyläyhdistyksen nettisivut

Liitteet: valokuvaliite ja karttaliite

28.2.2014

Lomakkeen täyttäjä Hanna Oijala /Loviisan kaupunki

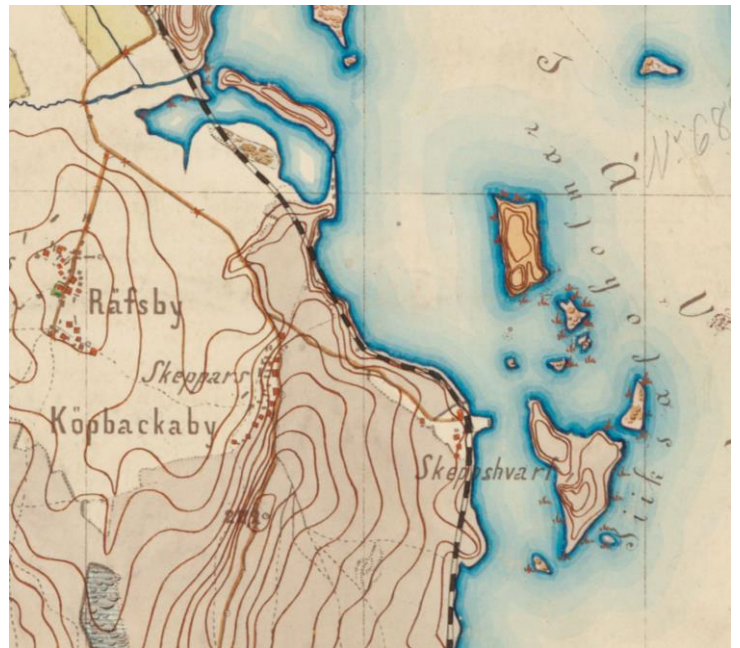
Karttaliite inventointikorttiin **KÖPBACKA**

Vasemmalla yllä:

Ote Kuninkaan kartastosta, joka kartoitettiin Loviisan tienoilta vuonna 1777.

Tie Loviisasta kohti etelää Fantsnäsiin kulkee läpi Köpbackan, josta on myös tieyhteys Haravankylään (ruotsinkielinen nimi Råfsby).

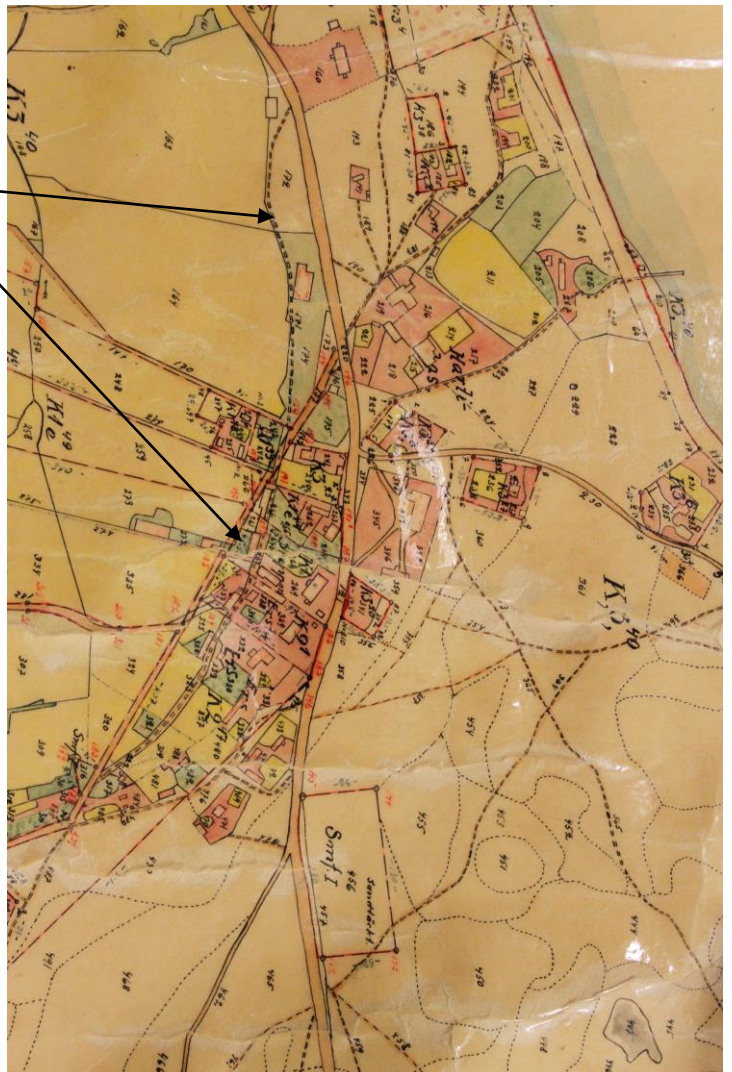

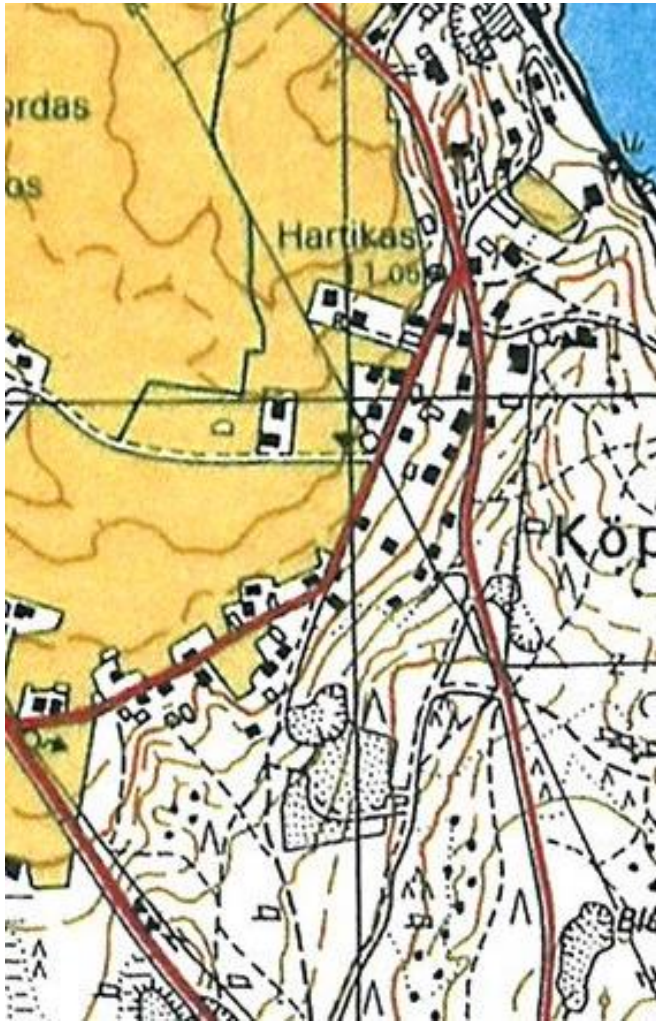
Oikealla yllä:

Ote Pernajan kihlakunnan kartasta, joka on mitattu vuonna 1874. Karttaan on todennäköisesti myöhemmin merkitty Valkoon johtava rautatie.

Oikealla kartta 1930-luvulta :

Nuolen osoittama tielinja (vanhin?) on korvautunut Valkoon johtavalla tiellä ja tästä suoraviivaisesti lounaaseen johdettavalla (nykyisellä) Köpbackantiellä.

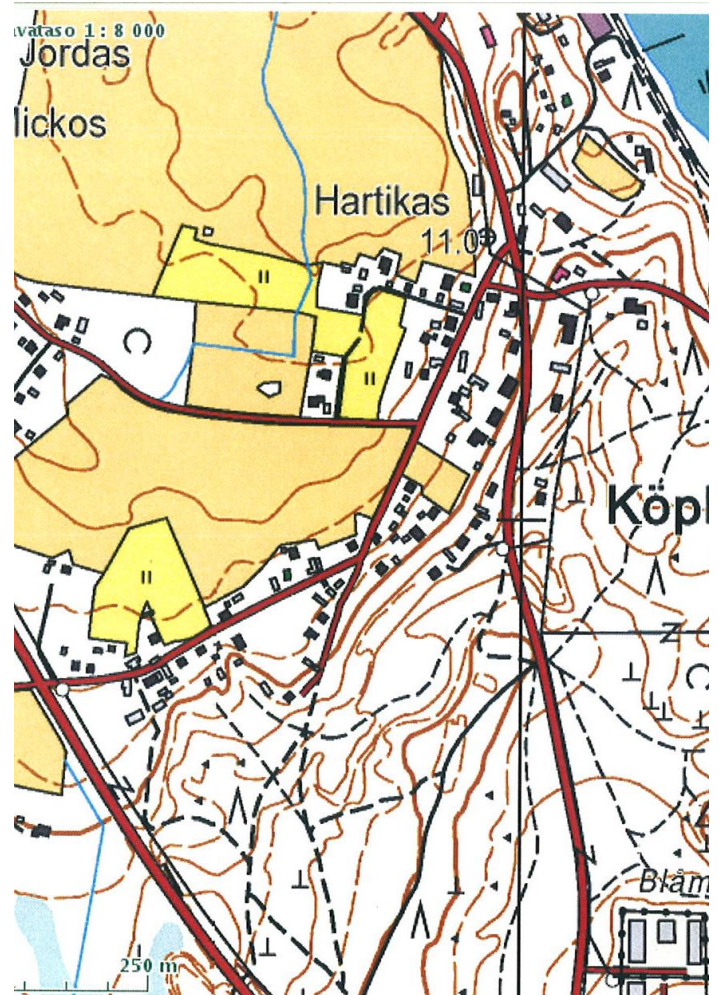
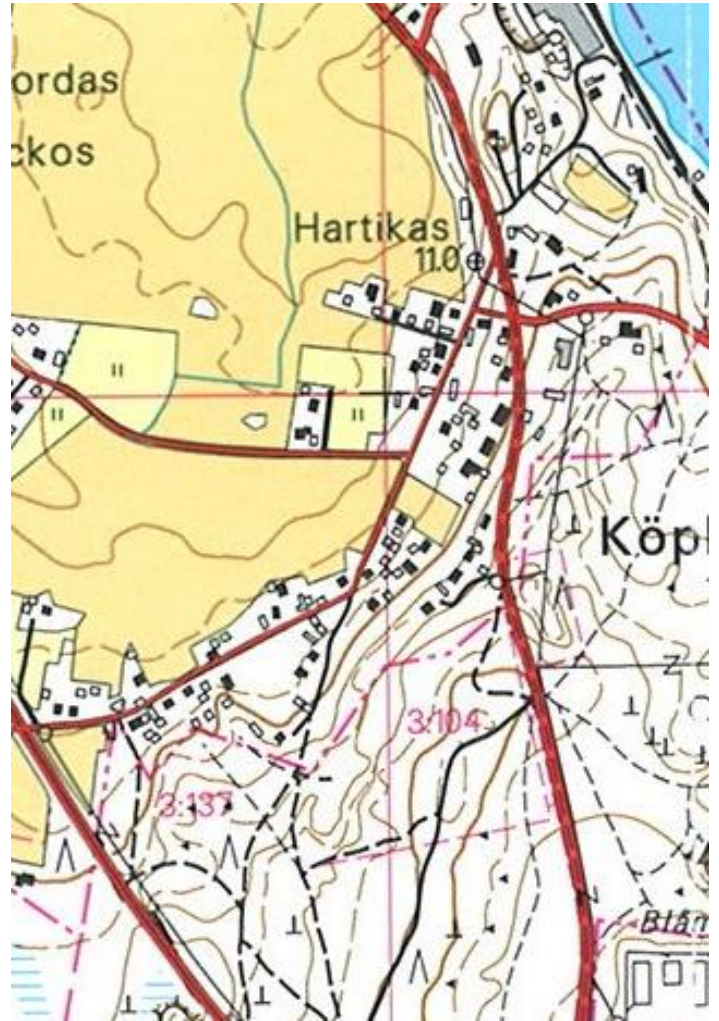

Vasemmalla yllä: peruskartta 1960-70 luvulta.

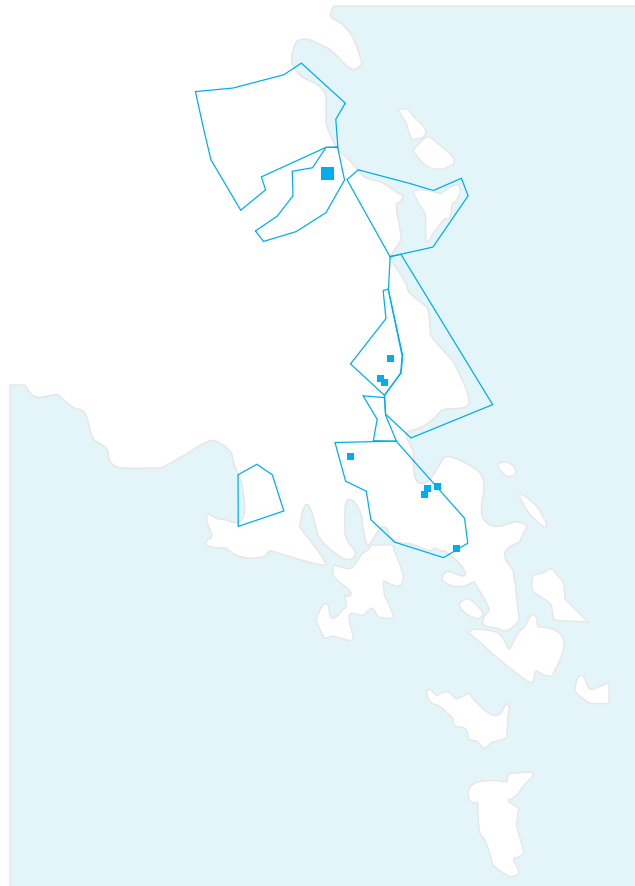
Oikealla yllä peruskartta v 2001

Oikealla peruskartta v. 2013

3. KÖPBACKAN KOULUT

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN		MUSEOVIRASTO	
YLEISLUETTELO Kohdeinventointilomake			
Lääni	Etelä-Suomi	Kohde	KÖPBACKAN KOULUT
Kunta	Loviisa		
Osoite	Valkolammentie 30	Omistaja	
RAKENNUKSEN KUVAUS			
Rakennus n:o	I	2	
Nyk.käyttö	Köpbackan kyläyhdistyksen talo "Pikkukoulu"	asuinrakennus	
Alkup. käyttö	kansakoulun yläkoulu,	kansakoulun lisärakennus	
Rak. aika	1884,	1913	
Suunnittelija	?	tyyppipiirustukset (inventoijan oletus)	
Kerrosluku	1	1 1/2	
Perusta	harkkokivi	betoni osin	
Runko	hirsi	hirsi	
Kattomuoto	satulakatto, kuisteissa aumakatto	satula, useita poikkipäätyjä (frontoneja)	
Kate	betonitiili	saumapelti	
Vuoraus	Pysty- ja vaakapanelointi	rimalauditus- yläosassa vaaka- ja pystylaudituksen yhdistelmä	
Ulkoväri	punaiset seinät, valkeat ikkunapuitteet ja ovet	punaiset seinät, valkeat ikkunapuitteet ja ovet	
Kunto	oikein hyvä	oiken hyvä	
Erityispiirteet	mm. Avokuisti sisänurkassa	mm. muotoillut katotuolien päät,	
RAKENNUSHISTORIA			
Köpbackan ensimmäinen kansakoulu perustettiin 1882 ja oma koulurakennus valmistui 1884 kyläläisten rakentamana. Koulua kutsutaan "pikkukouluksi erotukseksi viereisestä uudemmasta koulusta. Koulu on ollut vuokralla lakkauttamisensa (koska lakkautettu?) jälkeen Köpbackan kyläyhdistyksellä, joka on käyttänyt sitä kokoontumistilanaan samalla sitä kunnostaen. Nytemmin kiinteistö on kyläyhdistyksen hallinnassa. Koulu on rakennettu ennen kuin kouluille alettiin laatia tyyppipiirustuksia ja siten koulu edustaa vanhinta maalaishänsakoulujen rakennustyyppiä. Rakennus on julkisivuidetaljeiltaan erittäin hyvin säilynyt (ikkunat ovet kuistit ym.) Uudempi koulu valmistui ensimmäisen koulun lisärakennukseksi vuonna 1913. Koulun toiminta päättyi 1970. Koulu on myöhemmin myyty asuinkäyttöön. Koulu on hahmoltaan leveärunkoinen ja korkealla ullakolla varustettu ja on siksi helposti maalaishänsakouluksi tunnistettava rakennus. Se on nähtävästi laadittu tyyppipiirustuksilla.			
Lähiympäristö			
Koulut sijaitsevat mäntyjä kasvavalla rinteellä Köpbackan kylällä melko keskeisellä paikalla Vanhan Valkontien ja Varvintien risteyksessä.			

Säilymisedellytykset

Vanhempi koulurakennus:

Asemakaavassa (vahvistettu 1985) **sr**-merkinnällä: "Suojeltava rakennus". Koulun tontti on merkitty **Y**-merkinnällä "yleisten rakennusten korttelialue".

Uudempi koulurakennus:

Asemakaavassa (hyväksytty 2005) **sr-2** merkinnällä:

"Suojeltava rakennus. Kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja kyläkuvan kannalta arvokas rakennus, jonka ominaispiirteet tulee korjaus- ja muutostöissä säilyttää. Erityisesti julkisivukorjauksissa tulee käyttää alkuperäisiä tai niitä vastaavia materiaaleja."

Koulun tontti on merkitty **AP/s-1** merkinnällä: "Asuinpienalojen korttelialue, jolla ympäristö säilytetään."

Alueella oleva iäkäs mäntyvaltainen puusto tulee säilyttää."

Molemmilla rakennuksilla on käyttö.

Luettelointiperuste ja arvotus

Entiset Köpbackan kyläkoulut kuuluvat vuonna 2010 vahvistettuun Itä-Uudenmaan maakuntakaavaan Maakunnallisesti arvokkaaksi merkittyyn **Köpbackan ja Haravankylän kyläympäristöön** ja ovat myös maakuntakaavan liiteaineistossa mainittu.

Seurantalo Fageråsin tavoin koulut edustavat alueella aikakautensa vanhinta julkista rakentamista ja ovat edelleen tärkeä kylämiljö- ja identiteettitekijä. Koulut rakentavat Vanhalle Valkontielle kylätien luonnetta.

Arvotusluokka **A-**

B Rakennushistoriallinen

Historiallinen

Maisemallinen

Lähteet (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat)

RHR,

Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys, Itä-Uudenmaan liitto 2007, julkaisu 90

Olle Siren. Pernajan historia (s. 377)

Köpbackan kyläyhdistyksen internet -sivusto

Päiväys

18.11.2013

Lomakkeen täyttäjä

Hanna Oijala/ Loviisan kaupunki

Kuvat

"Pikkukoulu"

Uudempi koulu

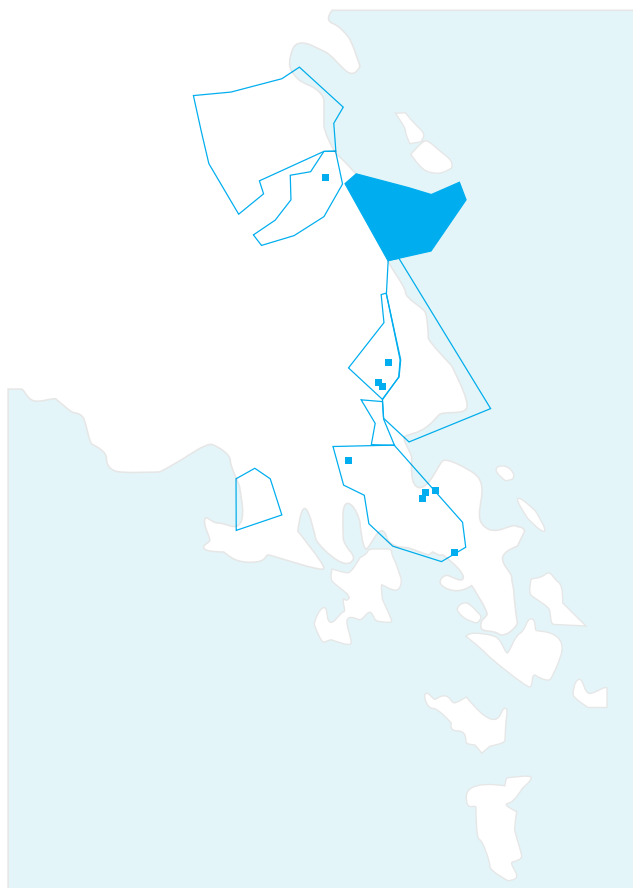
"Pikkukoulu"

"Uudempi koulu"

4. VARVI, SVENÄS JA SIKSALA

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO Alueinventointilomake	MUSEOVIRASTO
Maakunta Uudenmaan lääni Kunta Loviisa	Kohde VARVI , SVENÄS JA SIKSALA
ALUEEN KUVAUS JA HISTORIA Loviisan kaupungin satama oli alkuaan Laivasillalla, mistä se siirrettiin Loviisanlahden madaltumisen takia etelämmäksi. Ennen Valkoa oli Loviisan kaupunki perustanut laivatelakan Haravankylä- Köpbacka kylien yhteiselle maa-alueelle vuonna 1747. Siksalan saarelle perustettiin telakka vuonna 1780, jonka menestysaika oli 1800-luvun alku purjelaivakaudella. Tuolloin Loviisa tunnettiin juuri kukoistavana varustamokaupunkina ja loviisalaiset laivat tunnettiin kaukopurjehduksistaan, jotka ulottuivat jopa Etelä-Amerikkaan. Siksalan ja Varvin laivatelakkatoiminta päättyi (virallisesti 1883) teräsrunkoisten höyrylaivojenlaivojen aikakauteen. (kts kuvaote Kuninkaan kartastosta). Maakuntakaavoitusta varten laaditussa selvityksessä ” Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys” Varvi ja Svenäs on yhdistetty Köpbackan ja Haravankylän aluekokonaisuuteen. Tekstiote selvityksestä ”...Harjun itäpuolella sijaitsevat Köpbackan kylään kuuluvat Varvin ja Svenäsin mittakaavaltaan yhtenäiset asuinalueet, joiden rakennuskanta on pääosin ennen vuotta 1920 rakennettua. Hirsirakenteiset, 1-1 ½-kerroksiset asuin- ja huvilarakennukset piharakennuksineen ovat ryhmittyneet rannan suuntaisesti kulkevan radan ja kylätein varteen melko tiisiisti. Svenäsentien ja Varvintien varsille rakennetut asuinrakennukset ovat olleet 1800-luvulla ja 1900 luvun alussa lähinnä käsityöläisten ja satamatyöntekijöiden käytössä. Harjun ylittävä, rantaan johtava tielinjaus on muodostunut viimeistään 1800-luvun puolivälissä.” Täsmennyksenä ja korjauksena raportin tekstiin: yksittäisiä muutamaa kohdetta lukuun ottamatta kaikki rakennukset ovat vuotta 1890 nuorempia. Varvin purjevenetelakkatoiminnan ajoilta 1700-1800-luvulta ei ole rakennusrekisterin paikkatieto) mukaan säilynyt rakentamisesta kuin rautatien varrella (Varvintie 38) sijaitseva yksi hirsirakennus vuodelta 1879 (muiden rakennusten runkoja tai osia voi olla tosin säilynyt aikakaudelta). Rakennuskanta näyttää painottuvan vuosisadan vaihteeseen, 1920-luvulle ja 1940-50-luvuille. Lisäksi muilta vuosikymmeniltä on muutamia rakennuksia eikä aluetta voi kutsua rakennuskannan iän suhteen yhtenäiseksi. Rakentamisessa on hahmotettavissa erityyppiset vaiheet, joilta on säilynyt edustajansa ja jotka nyt muodostavat mielenkiintoisesti alueen ja maiseman historiasta kertovan kerroksellisen ympäristön: esim.1900-luvun vaihteen rakentaminen liittyy sekä varhaiseen huvilarakentamiseen että rautatien rakentamiseen. Svenäsissä mökkimäinen asutus syntyi luultavasti Valkon sataman vaikutuksesta työläisten tarpeisiin. Jälleenrakennuskaudella alue täydentyi yksittäisten palstojen lohkomisen kautta ja kun vanhoilla palstoilla korvattiin vanhoja rakennuksia uusilla tai rakennettiin lisäasuinrakennuksia. Mielenkiintoista on mm. että suhteellisen paljon on säilynyt vanhoja talousrakennuksia. Ei kuitenkaan maaseudulle tyypillisiä hirsiaittoja vaan liiterimäisiä rakennuksia saunojen lisäksi. Rautatielinja muutettiin leveäraiteiseksi ja oikaistiin vuonna 1960. Aiemmin se kulki paikoin lähempänä rantaa esim. Varvin alueella. Jatkotutkimustarve /tarkemman inventoinnin kysymyksenä: rakennustekniikka ? Mahdollisesti Valkon satamasta on saatu sahatavara sahattua hirttä joka on korvannut veistetyin hirren ja hirsivarauksen käytön ? Onko varhopatsasrakenne ollut yleisesti käytössä?	
Säilymisedellytykset Rakentamista ohjaava tarkemman asteen kaava puuttuu kokonaan siten myös kaavallinen suojele. Uhkana on alueelle sopimaton esim. mittakaavaltaan liian suuri rakentaminen. Myös jyrkkä maasto ja rakentamisen sopiminen rantamaisemaan luo suunnittelulle haasteen.	
Luettelointiperuste ja arvotus Varvi ja Svenäs (ei kuitenkaan Siksala) on merkitty vuonna 2010 vahvistettuun Itä-Uudenmaan maakuntakaavaan Maakunnallisesti arvokkaaksi alueeksi. Koska lähes kaikki Valkon sataman ja telakan ennen 1960 rakennetusta rakennuskannasta purettu tai hävinnyt ei alue ole rakennushistoriallisesti enää niinkään merkittävä. Kuitenkin sataman historiallinen merkitys on suuri (mm. synnytti alkuperäiset Valkolammin ja Valkon asuinalueet). <u>Rakennushistoriallinen</u> <u>Historiallinen</u> <u>Maisemallinen</u>	

Lähteet (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat)

Matti Uola, "Meidän isä on töissä telakalla, Rauma-Repolan laivanrakennus 1945-1991" (Rauma-Repolan laivanrakennushistoria)

Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys, Itä-Uudenmaan liitto 2007, julkaisu 90

Itä-Uudenmaan maakuntakaava (vahvistettu 2010)

Loviisan kaupunginarkisto (löytyy piirustuksia 1900-luvun alkuvuosilta, Pernajan kunnan aikaisia muita piirustuksia ei arkistoista toistaiseksi ole löytynyt).

Liitteet: kuvaliitteet Varvi, Siksala ja Svenäs

30.11.2013

Lomakkeen täyttäjä Hanna Oijala,

Vasemmalla yllä:

Ote Kuninkaan kartastosta, joka kartoitettiin Loviisan tienoilta vuonna 1777. Karttaan on merkitty kaupungin telakka. Siksalan saarelle on merkitty suhteellisen iso rakennus ja teksti "Nyare Varfen(?)".

Oikealla yllä:

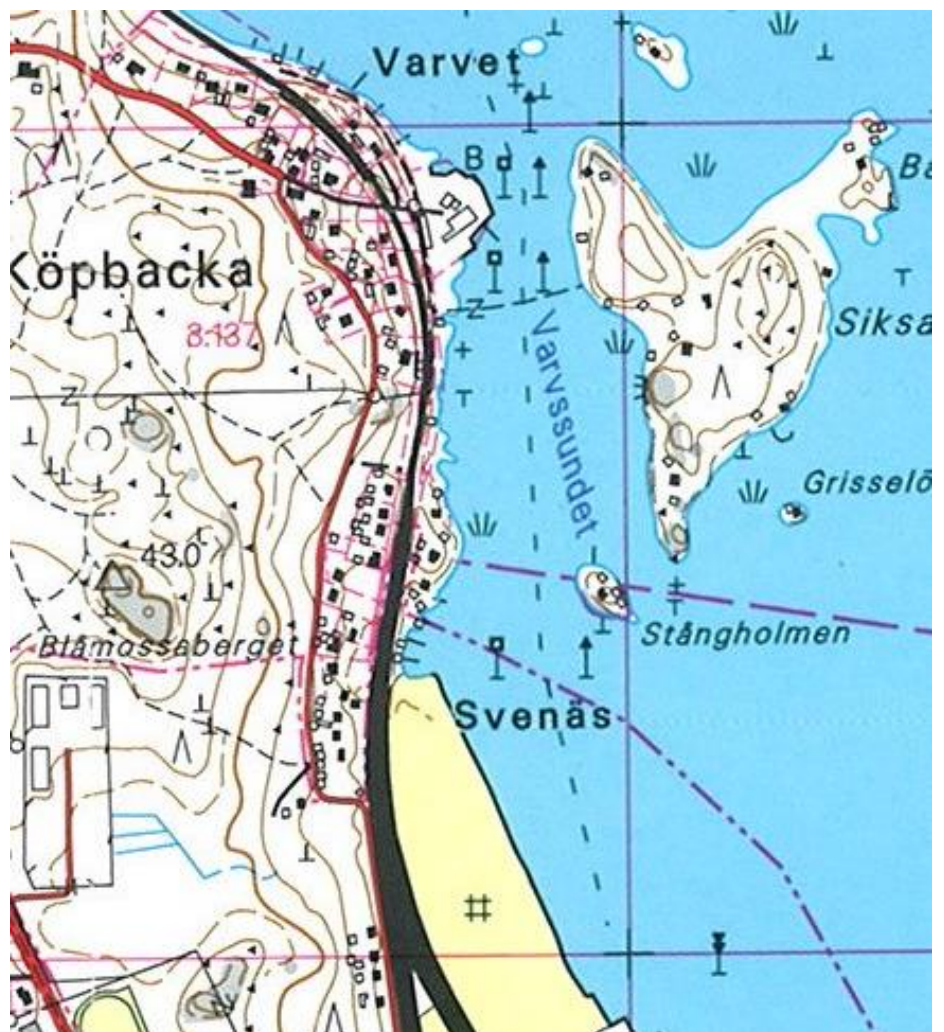
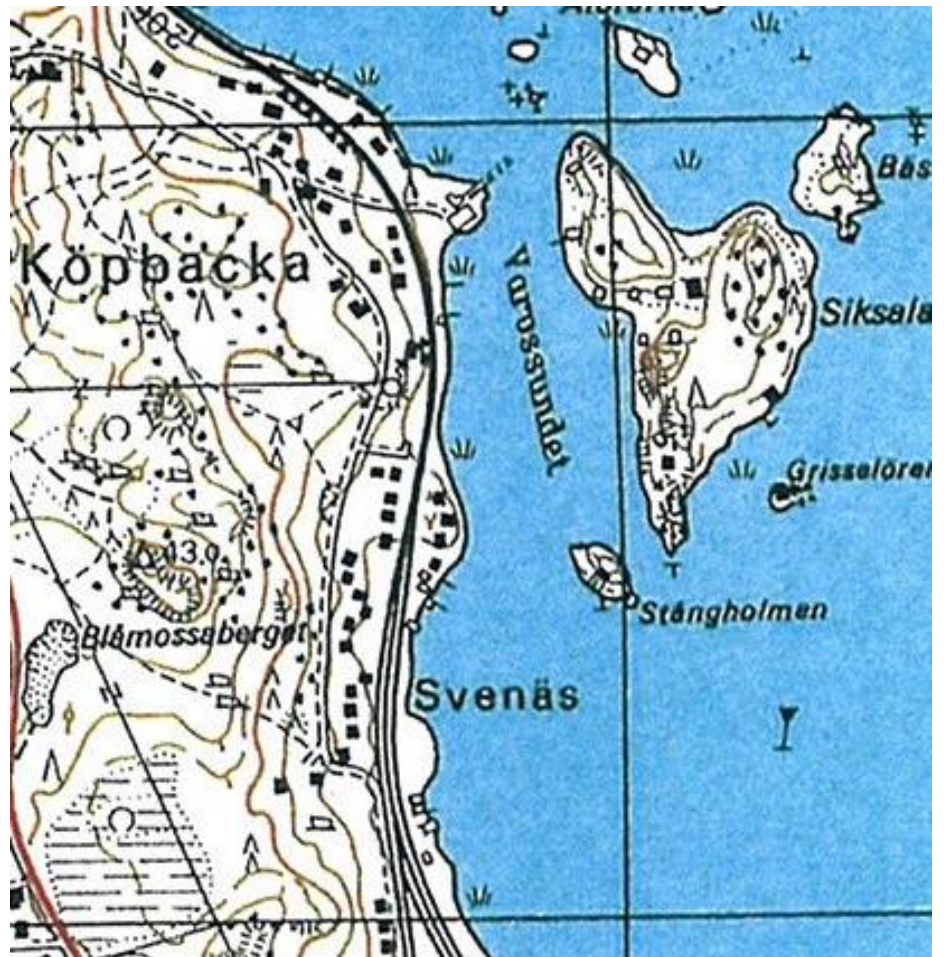
Ote Pernajan kihlakunnan kartasta, joka on mitattu vuonna 1874. Karttaan on merkitty (myöhemmin) Valkoon johtava rautatie, jota tosin suunniteltiin jo vuosikymmeniä ennen toteutusta.

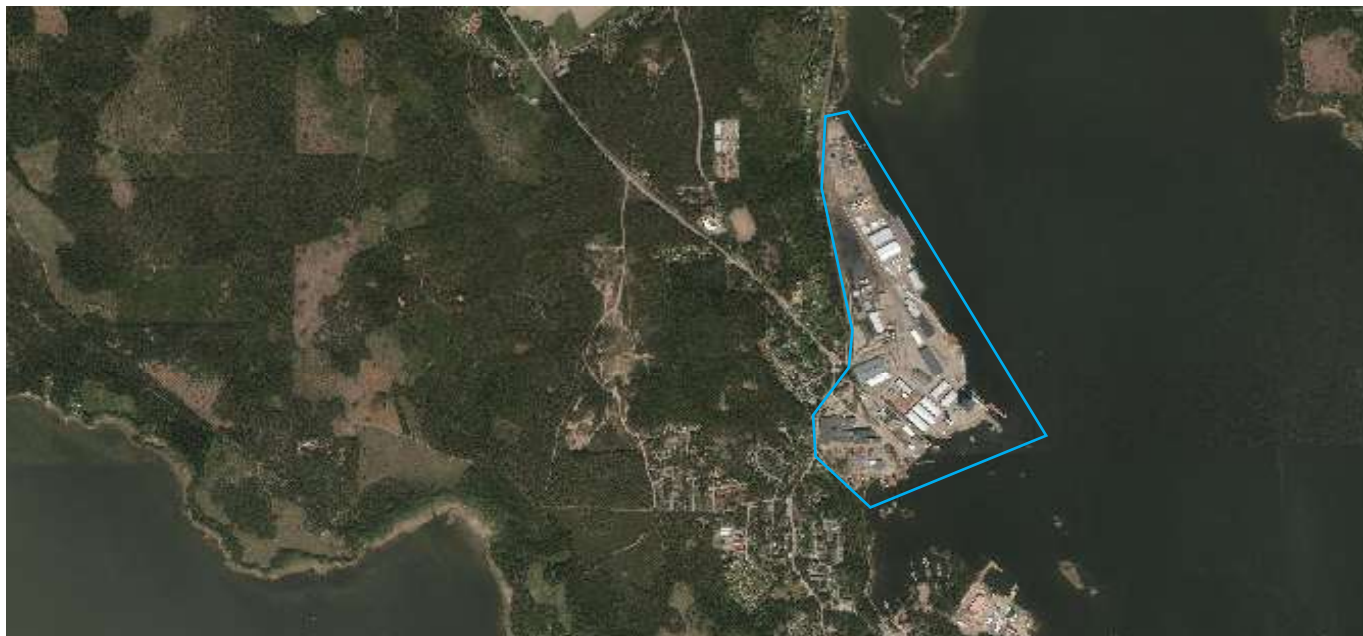

Vasemmalla:

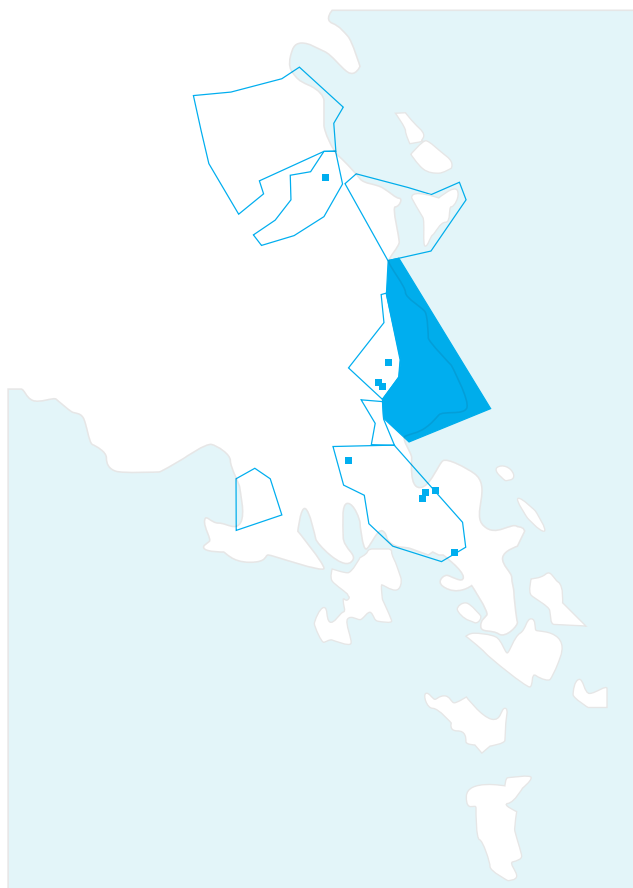
Ote 1930-luvun karasta, joka osoittaa alkuperäisen kapearaiteisen rautatien paikan aivan rantalinjassa

Peruskartat 1960-70
 luvulta ja vuodelta 2001.
 Nykytilanne 2010-
 luvulla on miltei kuten
 vuoden 2001 kartalla.

5. VALKON SATAMA

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO		MUSEOVIRASTO	
Alueinventointilomake			
Maakunta Kunta	Uudenmaan lääni Loviisa	Kohde	VALKON SATAMA
ALUEEN KUVAUS JA HISTORIA			
Loviisan kaupungin satama oli alkuaan Laivasillalla, mistä se siirrettiin Loviisanlahden madaltumisen takia etelämmäksi. Ennen Valkoa oli Loviisan kaupunki perustanut laivatelakan Haravankylän ja Köpbackan kylien yhteiselle maa-alueelle vuonna 1747. Siksalan saarelle perustettiin telakka vuonna 1780, jonka menestysaika oli 1800-luvun alku purjelaivakaudella. Valkon satama perustettiin 1800-1900-lukujen vaihteessa puutavaran vientiä varten. Nimensä satama lienee saanut alueella sijaitsevista Valkolammen ja Valkonlahdesta, jotka esiintyvät ainakin jo 1700-luvun lopun kartoissa (Isojakokartoissa mm. Walko träsk). Alue kuului Ersin ja osittain Fantsnäsin tilaan, jotka Valkon sataman perustamisen jälkeen myivät Valkon ja Vårdön alueelta maitaan. Satamasta kehittyi Lahden kaupungin ja sen vesistöalueen tärkein 1900-luvun alun puutavaran vientisatama. Syntyy vaikuttavasti vuonna 1901 Lahdesta Valkoon valmistunut kapearaiteinen, yksityinen rautatie. Rataa oli suunniteltu usean vuosikymmenen ajan. Vuonna 1892 alkoivat rautatien rakentamista varten mittaukset, 1898 aloitettiin laiturin rakentaminen ja 1903 oli ensimmäinen laivalaituri valmis. Vanhoista kartoista päätellen satama-alueella itäinen raidelinjaus on vanhin. Se kiersi alun perin satama-alueen lähempänä rantaa. Melko pian (1910-20-luvulla?) uusi rautatielinja rakennettiin haarautumaan pohjoisesta suoraan satama-alueen länsireunaan. 1940-luvulla sotakorvauksia varten perustetun telakan rakentamisen yhteydessä tätä läntisen haaran linjausta muutettiin. Vuoden 1948 kartassa Valkon Laiva Oy:n pääkonttori oli rakennettu radan paikalle siten, että läntinen haara oli katkaistu. Ensimmäisinä vuosikymmeninä Valkossa oli ainoastaan lastaustoimintaa, jota harjoitti neljä yhtiötä: puutavaraa Valkossa varastoivat ja kuljettavat sekä käsittelevät yhtiöt The Finland Wood Co, Parviainen, Fridgren ja Fellman. Valkon työpaikat jakaantuivat rautatien, lautatarhojen ja lastaustoiminnan kesken. 1920-luvulta alkaen satama oli merkittävä loviisalaiselle Nordström konsernille. Itse sataman alueelle syntyi alkuvuosikymmeniltä alkaen 1940-luvulle asti myös asuinrakentamista. Kaikki Valkon varsinaisessa satamassa sijainnut asuinrakennuskanta on myöhemmin hävinnyt. Säilyneistä kartoista ja asemapiirroksista päätellen osa niistä sijaitsi mäellä, jolla nyt on satamakonttori ja tullirakennus. Telakkatoiminnan käynnistyttyä asuinparakkeja rakennettiin läntisen rautatiehaaran varteen ja myös sataman eteläosaan (Rotisenmäen itäpuolelle), jotka on kaikki hävinnyt ja purettu myöhemmin. Rippeenä sataman alueen asuinrakentamisesta voidaan kuitenkin pitää Svenäskintien varressa jäljellä olevia kolmea kiinteistöä (Svenäskintie 99-103). Loviisan kaupunginarkistossa on säilynyt 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä rakennuslupakuvia Valkon keskustan ja myös Valkon satamassa sijainneesta rakennuskannasta, joka oli pääasiassa asuinrakennuksia tai yhdistettyjä asuin- ja konttorirakennuksia varten. Joukossa on varsin näyttäviäkin rakennusten piirustuksia, mikä kertoo, että ne oli laadittu varakkaalle väelle, yritysten omistajille ja johtajille. Näille oli tyypillistä, että rakennukseen kuului yrityksen konttorihuoneet sekä omistajien /johtajien asuintilat. Suurin osa lupakuvista on 1920-luvulta, osa kuitenkin 1910-luvulta, joissa näkyy vielä jugendin ja nikkarityylin leima. Tosin lupakuvissa 1920-luvun talotkin edustivat tyyliltään 1900-luvun vaihdetta monensuuntaisine julkisivulaudoituksineen ja runsaine puuleikkauksineen. 1920-luvulla alkaen alueella näyttää tulleen muotiin taitekatot jopa pienissä huoneen ja keittiön käsittävissä asuinrakennuksissa. ”Pohjoismainen klassismi” (1920-luvun klassismi) ei näytä vielä tuolloin levinneen sataman tai Valkon alueelle. Asultaan ja pohjaratkaisultaan monet rakennukset muistuttivat toisiaan, mikä johtui osin siitä, että monella oli sama loviisalainen suunnittelija (Piironen). Todennäköisesti Loviisan kaupungin rakennusjärjestys ohjasi rakennusten suunnittelua ja sijoittelua tonteilla. Useisiin asemapiirroksiin oli merkitty tonttialueille ”palokujat”, joka näyttää olleen minimissään 4,75 m naapuritonttien suuntaan. Asuinrakennukset sijoitettiin yleensä kadun /tientienpuoleiseen rajaan kiinni. 1920-luvulla lähes kaikki rakennuskanta oli puuta, vain joitain piharakennuksia palovaarallisuutensa (pajoja ym.) vuoksi rakennettiin kivistä. Toisen maailmansodan jälkeen Valkon sataman toiminta laajeni laivanrakennukseen. Sotakorvauksia varten Valkon Laivaus Oy:n (vuodesta 1947 Valko Oy) perustama Telakka toimi vuosina satamassa entisellä Lahti Oy:ltä hankitulla 5,4 hehtaarin alueella sataman eteläosassa vuosina 1945-65. Vuonna 1952 liitti Rauma-Repola Oy Valkon Laiva Oy:n konserniinsa ja nimeksi tuli Rauma-Repola Oy Loviisan tehtaas. Laivanrakennustyön oli kiivaimmillaan vuonna 1958, jolloin telakan työntekijöiden määrä oli n. 700. Kun Valkon alue liitettiin yhdessä Köpbackan ja Harankylän kanssa Loviisaan, oli telakka suurin työnantaja.			

Laivanrakennuksen loputtua vuonna alueella jatkoi toimintaa konepaja- ym. laiterakennusteollisuus päätuotteena teollisuuden ilmastointilaitteet. Myöhemmin Rauma-Repola muuttui /fuusioitui siten, että nimeksi tuli Yhtyneet paperitehtaat, joka edelleen vuonna 1996 fuusioitui Kymmene Oy:n kanssa.

Valkon laiva Oy antoi perustamansa telakan rakennusten suunnittelutehtävän rakennushallituksen pääjohtajalle Erkki Huttuselle, jolla virkansa lisäksi oli oma suunnittelutoimisto. Rakennesuunnittelusta vastasi Rauman telakan suunnittelussa mukana ollut K. Albin Johansson. Rakennusurakoinnista vastasi insinööritoimisto Alfred A Palmberg Oy. Seitsemän laivanrakennusalaustaa rakennettiin entisen lautatarhan osittain rimoille täytetylle maalle heti telakan perustamisvuonna, joten laivoja rakennettiin ennen kuin itse telakan tarpeelliset rakennukset seuraavina vuosina valmistuivat.

Aluksi telakan henkilökunta majoitettiin tilapäisparakkeihin, jotka pystytettiin vuonna 1945 kiireellisesti rautatieyhtiöltä vuokratulle alueelle telakalle johtavan rautatien varteen (purettu ennen 1970-lukua). Varsinainen asuinalue rakennettiin vuosina 1947-51 Valkolammelle erityisellä rakennusohjelmalla (kts. Valkolammen alueen inventointi).

Arkkitehtimuseon piirustusarkistossa säilyneistä piirustuksista selviää, että Huttunen suunnitteli satamaan porttirakennuksena toimineen konttori- ja ruokalarakennuksen, autotallin, johon kuului parikymmenmetriä korkea letkutorni, useita varistorakennuksia ja levypajarakennuksen, joka on kahden muun varaston ohella ainoa, mitä on säilynyt Huttusen satamaan suunnittelemissa rakennuksissa. Keskeisimpiä rakennuksia levypajarakennuksen ohella oli telakan portin tuntumaan rakennettu konttori- ja ruokalarakennus, jota laajennettiin jo vuonna 1954. Rakennus korvattu vuonna 1981 valmistuneella konttorirakennuksella.

Erkki Huttusen telakalle suunnittelemaat rakennukset jäivät selvästi suunnittelijansa ennen sotia toteutettujen rakennusten varjoon. Toisaalta ne kertovat 1940-luvun jälkipuoliskon pula-ajan heijastumisesta rakentamiseen. Ennen sotia Huttusen lennokkaan funktionalismin sijaan suunnitelmista löytyy inhimillisempiä piirteitä erityisesti detaljeissa kuten sisäänkäyntien katoksien detaljoinnissa (pyöreät, puunrankamaiset vinot tukipylväät, liuskekiviaskelmat ja esim. eteistilojen luontevasti viistotut ja kaarretut pohjaratkaisut.

Vaikka rakentaminen oli yleisilmeeltään 1930-lukuun verrattuna paljon vaatimattomampaa ja nöyrympää, ottivat suunnittelijat arkiset suunnittelutehtävät kuten teollisuuslaitosten ja niihin liittyvien yhdyskuntien suunnittelun tärkeänä haasteena.

Nykyinen satama-alueen rakennuskanta on lähes täysin rakennettu 1960-luvun jälkeen. Ennen tätä rakennettuja ovat entisen telakan muutamien rakennusten (levypaja ja kaksi varastoa) lisäksi muutamat sataman pohjoisosan varistorakennukset ja entinen satama- ja tullikonttori (kts kuvaliite).

Näyttävin ja sataman maamerkinä toimiva rakennus on ehdottomasti vuonna 1984 valmistunut valtion viljavarasto, joka 87 metrin korkuisena on (ollut?) kaupungin korkein rakennus. Uusi satamatalo otettiin käyttöön vuonna 1980.

Rauma-Repola perustettiin vuonna 1952 sulauttamalla keskenään Rauma-Rahe Osakeyhtiö, Repola-Viipuri Oy ja Lahti Oy. Kaikki kolme yhtiötä kuuluivat kansallispankkilaiseen teollisuusryhmään. Sulautumisessa syntyneen yhtiön pääpaino oli metsäteollisuudessa; lähinnä sahateollisuudessa ja sellun valmistuksessa. Yhtiö valmisti myös puuhioketta Martinniemen puuhiomossa. Eräs yhtiön sahoista oli Martinniemen saha. Toimialojen lisäksi yhtiöllä oli konepaja Raumalla sekä telakat Raumalla, Loviisan Valkossa ja Savonlinnan Pääskynniemessä.

Näiden

Satama-alue kuului 1940-50-luvuilla Pernajan kuntaan. Vuodesta 1957 alue liitettiin Loviisaan vuonna 1957, mistä alkaen löytyy joitain piirustuksia Loviisan kaupungin arkistosta. Sitä ennen lukuun ottamatta 1900-luvun alun lupapiirustuksia, mahdollisesti haetut rakennuslupakuvat ovat hävinneet.

Säilymisedellytys

Asemakaavassa (hyväksytty) ei ole suojelumerkintöjä.

Luettelointiperuste ja arvotus

Valkon satama ympäristöineen on merkitty vuonna 2010 vahvistettuun Itä-Uudenmaan maakuntakaavaan Maakunnallisesti arvokkaaksi alueeksi

Koska lähes kaikki Valkon sataman ja telakan ennen 1960 rakennetusta rakennuskannasta purettu tai hävinnyt ei alue ole rakennushistoriallisesti enää niinkään merkittävä. Kuitenkin sataman historiallinen merkitys on suuri (mm. synnytti alkuperäiset Valkolammin ja Valkon asuinalueet).

Rakennushistoriallinen Historiallinen Maisemallinen

Lähteet (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat)

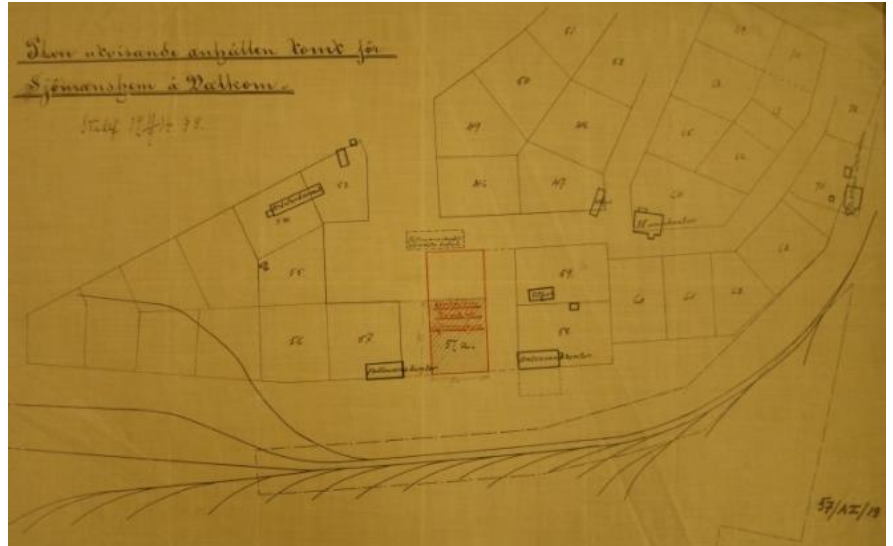
C.E. Holmberg. Lovisa-Vesijärvi Järnväg. Selostu rautatien suunnittelusta ja rakentamisesta
Matti Uola, "Meidän isä on töissä telakalla, Rauma-Repolan laivanrakennus 1945-1991" (Rauma-Repolan laivanrakennushistoria)

Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys, Itä-Uudenmaan liitto 2007, julkaisu 90

Itä-Uudenmaan maakuntakaava (vahvistettu 2010)

Loviisan kaupunginarkisto (löytyy piirustuksia 1900-luvun alkuvuosilta, Pernajan kunnan aikaisia muita piirustuksia ei arkistoista toistaiseksi ole löytynyt.

Asemapiirrostyypinen kartta vuodelta 1914, joka on laadittu merimieskodin rakennuslupaa (punaisella palsta) varten (karttapohjoinen oikealla). Kartta osoittaa sataman kukkulan jaetun lukuisiin pieniin palstoihin. Ensimmäinen rautatielinja kiertää rannassa. Tontteja ei, myöhemmistä kartoista päätellen, kuitenkaan kaikkia rakennettu.

Kartta 1930-luvulta. Alla valokuva sataman pohjoisosasta, jossa on todennäköisesti tältä ajalta 3-4 kpl säilyneitä varasto tms. rakennuksia. Ne ovat ainoat säilyneet, ennen 1940-lukua pystytetyt rakennukset

[illegible]

Alakuvassa näkyy laivatelakka levypajoiheen. Sekä kartta että valokuva näyttävät, kuinka sataman eteläosassa oli aiemmin merenlahti, mikä on myöhemmin täytetty (vrt. seuraavien sivujen kartat).

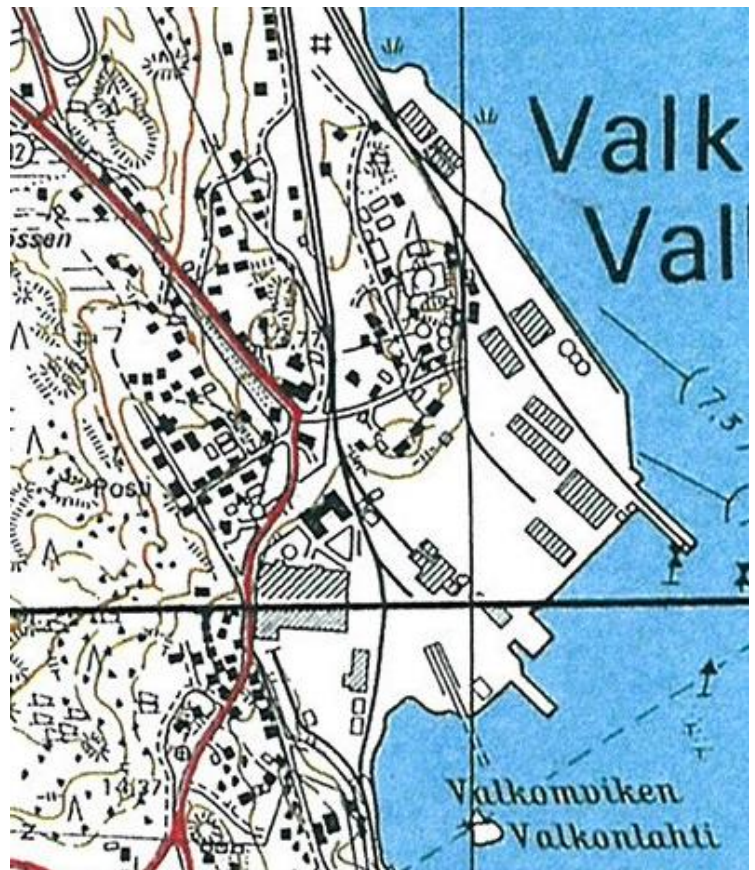

Peruskarttaote vuosien 1960-75 mittausten perusteella.

Satamassa ollut rautatieasema purettiin 1970-luvulla ja rautatie muutettiin leveäraiteiseksi vuonna 1960.

Rotisenmäen itäpuolelle on noussut suuri hallirakennus, joka muutti ja katkaisi aiemman ratalinjan etelään.

Satamaa hallitsevalla kukkulalla näkyy edelleen vanhaa ennen 1940-lukua syntynyttä rakennuskantaa.

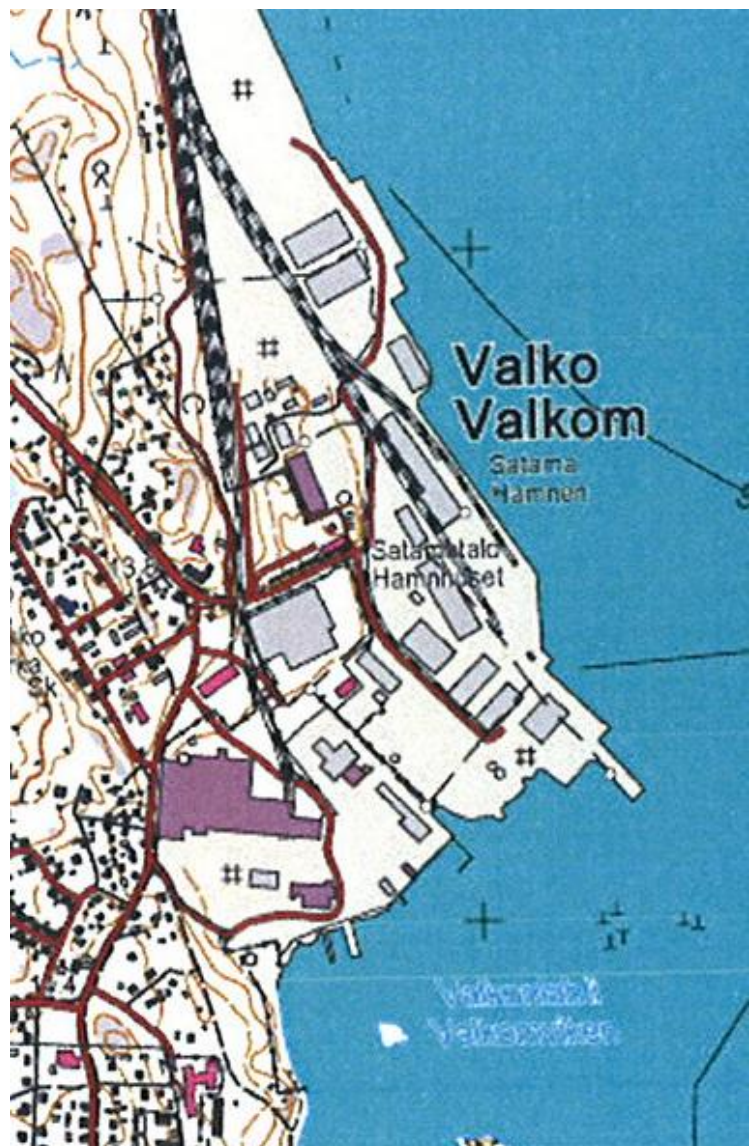

Kartta 2010-luvulta: ratalinjat on katkaistu ja poistettu sataman eteläosasta kokonaan.

Sataman kukkulan pienet rakennukset on purettu 1970-luvulta alkaen.

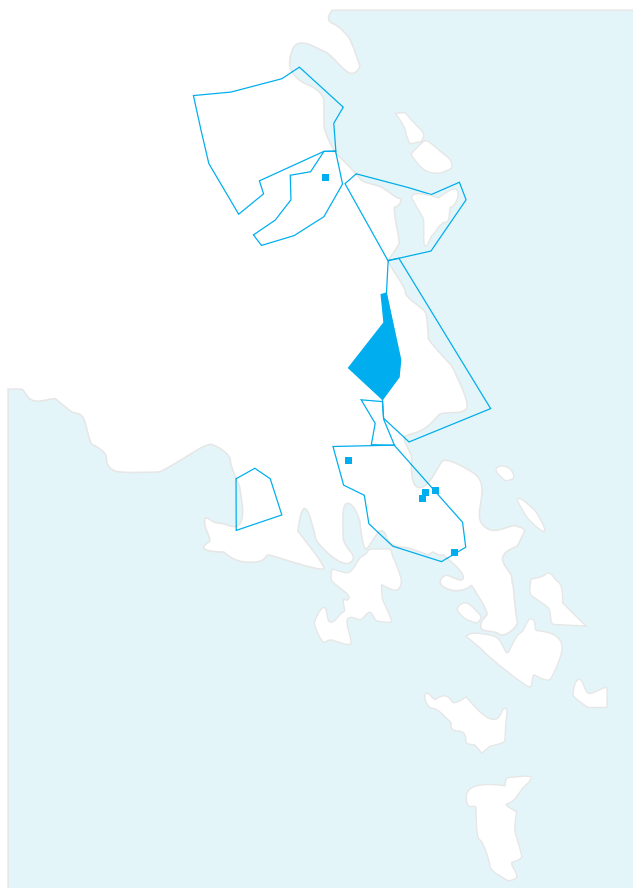
Entinen telakan pääkonttori on korvattu uudella toimistorakennuksella vuonna 1981.

Sataman rantalinjaa on täytetty edelleen.

6. VALKON KESKUSTA

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO		
Alueinventointilomake		
Maakunta Kunta	Uudenmaan lääni Loviisa	VALKON KESKUSTA
ALUEEN KUVAUS JA HISTORIA		
Valkon sataman synnytti välittömään läheisyyteensä työväestön yhdyskunnan. Koska osa asutuksesta sijoittui satama-alueelle, on se joutunut väistymään sataman toimintojen alta, mutta muualla vanhat rakennukset ovat melko hyvin säilyneet. Valkon keskustan rakenne muodostaa Valkon asuinyhdyskunnan vanhimman kerroksen ja sen eteläpuolella Valkolampi uudemman 1940-50-luvulla rakentuneen osa-alueen (<i>Valkon keskustaan lukeutuva Rotisenmäki käsitellään erillisessä alueinventointikortissa, koska se muodostaa melko selkeän oman kokonaisuuden</i>). 1960-luvun jälkeen alue on kasvanut siten, että asuinkortteleita on rakennettu vanhojen alueiden kylkeen. Uudempi asutus (1970-luvun jälkeen) ei ole enää yksinomaan syntynyt sataman toiminnan seurauksena. 1980-luvun lopulla Loviisan kaupunki osti Ersin tilan maita, jotka muodostivat suuren osan Valkon sataman ja sen lähiympäristön alueista. Tämän jälkeen kaupunki vuokrasi tontteja asuinrakentamiseen. Vuokrasopimuksessa annettiin rakentamisen rajoituksia esim. että talo tuli rakentaa kahden vuoden aikana, piirustukset tuli hyväksyttää kaupungin maistraatilla ja että tontti tuli aidata siistillä aidalla ("...med ett prydligt staket.."). Tontinhaltijoiden tuli myös noudattaa samoja ehtoja kuin kaupunkialueen tontinomistajien. Koska piirustukset piti hyväksyttää maistraatilla, niitä myös laadittiin ja niittä onkin säilynyt Loviisan kaupungin rakennuslupa-arkistossa, toisin kuin muun kaupungin keskustan ulkopuolisilta alueilta. Viranomaiset halusivat antaa Valkolle kaupunkimaisen ja säännönmukaisen ilmeen. Kuitenkin vain vajaa parikymmentä tonttia (Kauppakadun ympäristö) muodostettiin "ruutukaavaan". Rakentaminen tehtiin mahdollisesti ilman varsinaista asemakaavaa kaupungin rakennusjärjestyksen antaessa tarkemmat määräykset rakennusten sijoittelusta*. Suuri osa rakennuksista sijoittui kuitenkin voimakkaasti kumpuilevan ja kallioisen maaston mukaan muodostaen epäsäännöllisen, spontaanisti, ilman kaavoitusta syntyneen taajamarakenteen (esim. Rotisenmäen ja Valkon keskustan pohjoiset osat). Valkon keskustan ytimenä on Valkolammintien, Valkontien ja Kauppakadun risteys sekä Kauppakatu, jolla aiemmin sijaitsi suurin osa alueen kaupallisista ym. palveluista. Yhdyskuntaan kuului näiden lisäksi mm. työväentalo, suomenkielinen ja myöhemmin myös ruotsinkielinen kansakoulu, seurakuntakoti ja työväentalo. 1980-luvun jälkeen palvelut ovat hävinneet ja liike- ym. palvelutiloja on muutettu asuinkäyttöön. Laivanrakentajantien pohjoispäähän on 1980 luvun lopulla rakennettu Puutalo Oy:n tehdasrakenteisia pientaloja sekä 1-kerroksinen rivitalokortteli. 1966 arkkitehti Bengts laati Valkon keskustalle ensimmäisen asemakaavan, jota ei kuitenkaan vahvistettu. Alueella nykyisin voimassa oleva vanhin asemakaava on vuodelta 1980 (laatija arkkitehti Elmar Baderman). Kaavassa on tutkittu rakennuspaikkakohtaisesti lisärakentamista. *1900-luvun vaihteessa oli voimassa vuoden 1858 kaupunkien yleisen rakennusjärjestys (KYRJ) mukainen rakennusjärjestys jossa mm. määrättiin, että puurakennukset saivat olla korkeintaan 1 -kerroksissa eivätkä ne saaneet olla taitekattoisia.		
Säilymisedellytykset		
Alueella on voimassa useita asemakaavoja, joista vanhin 1980 laadittu käsitti alun perin Valkontien- ja Valkorannantienlänsipuoliset alueet. Uusimmat kaavat käsittävät ns. Valkon kolmion alueita, johon kuuluu Valkontien itäpuolinen alue. Kaavoissa on n. 15 sr-merkinnällä osoitettuja suojelukohdetta. Asemakaavoja uudistettaessa yksittäisiä mahdollisia, suojelunveroisia kohteita olisi paljon enemmän (vrt. kuvaliite). Piharakennuksia ei ole suojeltu, päinvastoin tonttien käyttämätön rakennusoikeus on pääsääntöisesti osoitettu olevien piharakennuksien paikoille. Tarkoituksena oli näin säilyttää perinteinen pihatilojen muodostus, kun vanha rakennus sallitaan korvattavan uudella. Toisaalta piharakennuksilla on arvoa ja siksi monilla pihalla lisärakentaminen tulisi voida osoittaa vanha piharakennus säästään. Rakennuspaikkojen nykyisten kaavojen käyttämätön rakennusoikeus saattaa kannustaa suojelemattomien rakennusten korvaamiseen suuremmilla. Miljöön säilymistä tulisi edesauttaa kaavaan liitettävillä rakentamis- ja korjaustapaohjeilla- ja määräyksillä, joissa voidaan havainnollisesti ohjata toivottavaa kehitystä.		

Luettelointiperuste ja arvotus

Valkon satama ympäristöineen on merkitty vuonna 2010 vahvistettuun Itä-Uudenmaan maakuntakaavaan Maakunnallisesti arvokkaaksi aluemerkinällä. Maakuntakaavoitusta varten 2007 laaditussa "Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvityksessä mainitaan: " Kauppakadun ja Kirkkokadun varsilla on säilynyt muutamia suurempia puurakennuksia, jotka ovat valmistuneet vuosina 1900-1927. Yhtenäisen katunäkymän muodostavat mm. Valkon ruotsinkielinen koulu (1925), merimiesravintola Rio ja entinen Elannon kaupparakennus 1906. Kirkkokujalle sijaitsee vuonna 1967 valmistunut tasakattoinen kirkkorakennus."

Rakennushistoriallinen**Historiallinen****Maisemallinen****Alueelta erikseen luetteloidut kohteet**

Valkon Suomen ja ruotsinkieliset koulut, entiset Valkon työvään osuuskaupan rakennukset.

Lähteet (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat)

Elmar Baderman 1984 (kirjoitusluonnos Loviisan alueiden esittelyksi) ja Valkon keskustan asemakaavaselostus 1980.

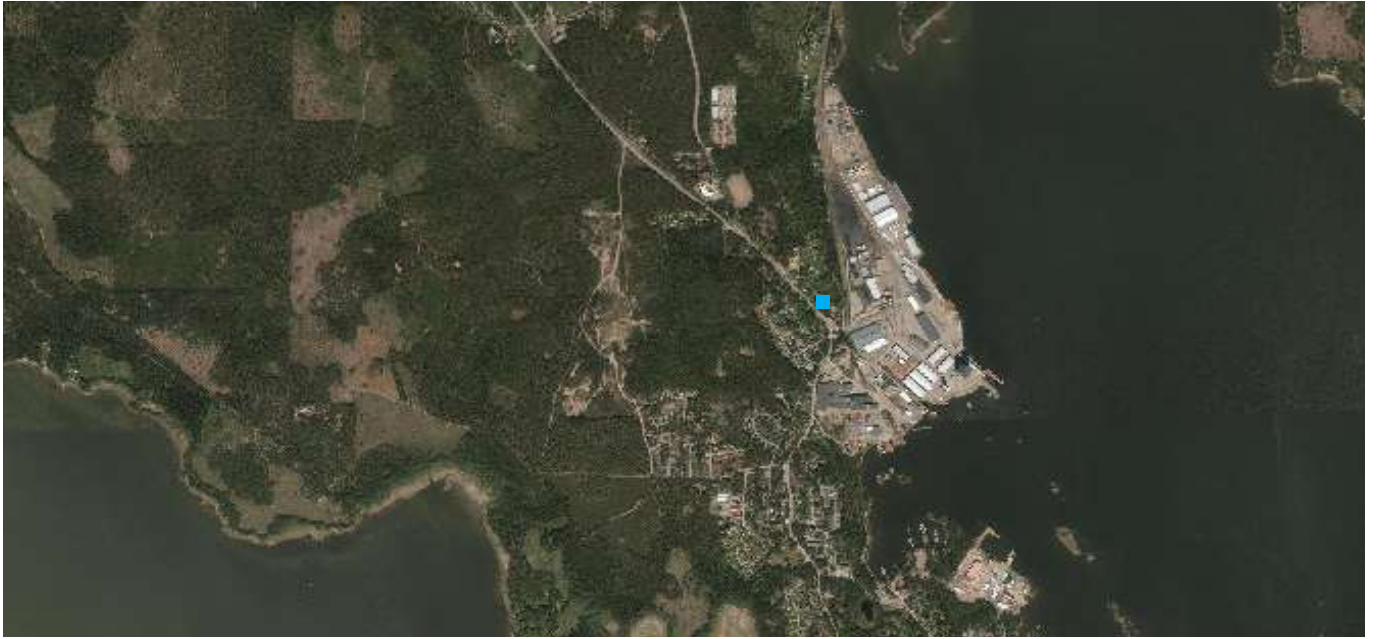
Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys, Itä-Uudenmaan liitto, julkaisu 90.

Itä-Uudenmaan maakuntakaava (vahvistettu 2010)

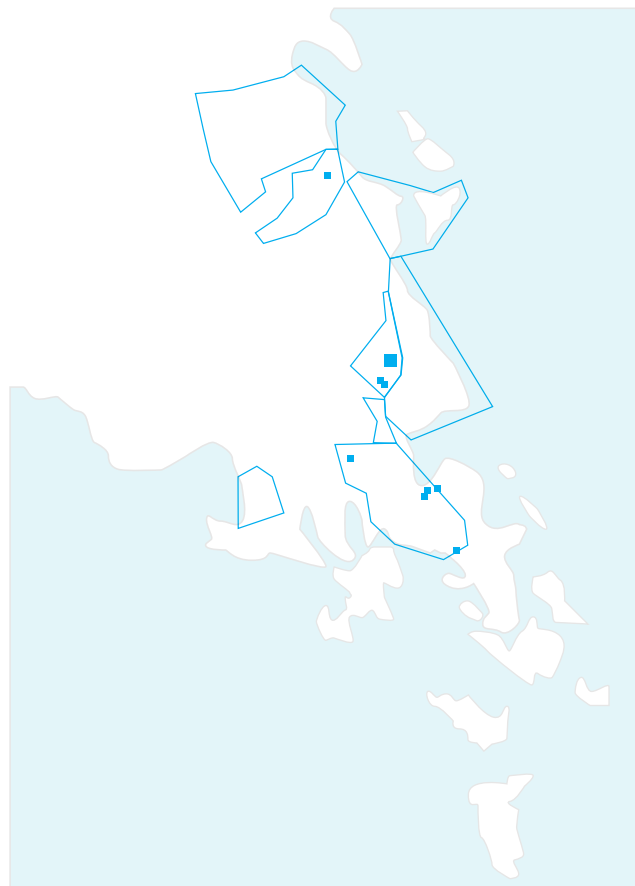
Liitteet kartta- ja kuvaliite

7.1.2014

Lomakkeen täyttäjänä Hanna Oijala / Loviisan kaupunki

7. VALKONKOLMIO 31.

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO		MUSEOVIRASTO	
Kohdeinventointilomake			
Lääni	Etelä-Suomi	Kohde	Valkonkolmio 31.
Kunta	Loviisa		
Kylä / Kaup. osa		Peruskartta	
Rekisterinro		Koordinaatit	P: I:
Osoite	Svenäsintie176	Omistaja ja omistajan osoite	
RAKENNUKSEN KUVAUS			
Rakennus n:o	I Asuinrakennus	II Ulkorakennus	
Nyk.käyttö	Asuinrakennus	Varasto	
Alkup. käyttö	Koulu, neuvola	Talousrakennus, sauna	
Rak. aika	1912		
Suunnittelija			
Kerrosluvu	2 + kellarissa pannuhuone	1	
Perusta	kookas lohkottu luonnonkivijalka, tuulettuva alapohja	Betoni	
Runko	Hirsi	ranko	
Kattomuoto	Satulakatto, poikkipääty, avokuistissa lapekatto	Satulakatto	
Kate	Saumapelti, vihreä	harmaa aaltopelti	
Vuoraus	vaakaponttivuoraus, helmassa ja päätykolmioissa pystyhelmiponttivuorasta, helma erotettu vaakalistalla, helmalankku	Pystylauta	
Ulkoväri	Punamulta, valkoiset nurkkalaudat, ikkunapuitteet, ikkunanympäryslaudat, helmalankku ja muut yksityiskohdat	Punamulta, nokimustat ovet, valkoiset ikkunan, ovenympäryslaudat ja nurkkalaudat	
Kunto	hyvä, pohjoisnurkka kunnostuksen alla		
Erityispiirteet	kookas luonnonkivijalka, avokuisti, poikkipäädyssä risaliitti, kookkaat iäkkäät ikkunat ja ovet, sisätiloissa vanhoja lankkulattioita, helmiponttipuolipanelointeja ja peliovia, ullakolla riippuansarakenteet	6-ruutuinen saunan ikkuna, ulkokäymälöiden ovien yllä kamanaikkunat	
RAKENNUSHISTORIA			
Valkon suomenkielinen koulu perustettiin elokuussa 1906. Alkuvuosina koulu toimi kolmessa osoitteessa. Yksi näistä oli Valkon keskustassa Aaro Kososen talo, josta myöhemmin tuli Valkon ruotsinkielisen koulun opettajien asuinrakennus (<i>tieto Ulla Lindström 27.4. 2015</i>).			

Lähiympäristö

Eteläpuolella kerrostalo, pohjois- ja länsipuolella kalliot, välittömästi itäpuolella Valkon satama ja rautatiealueet. Valkon satama-alueen liikenteen melu/äänet ja valaistus heikentävät asuinviihtyisyyttä.

Säilymisedellytys

Kohdetta on kunnostettu ja kohde on saanut rakennusperinnönhoitoavustusta. Rakennus on pääosin hyväkuntoinen. Rakennuksen säilymisedellytykset ovat hyvät, mikäli sille löytyy sopiva käyttötarkoitus. Rakennus on ollut viimeksi asuinkäytössä.

Luettelointiperuste

Alueen tarkastelurajausvuosi; rakennettu ennen v. 1960. Rakennusvuosi 1912.

Rakennushistoriallinen

Historiallinen

Maisemallinen

Valokuvat

Maisemakartta ja pohjapiirros

Lähteet (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat)

RHR

Suullisia tietoja antaneet

Liitteet

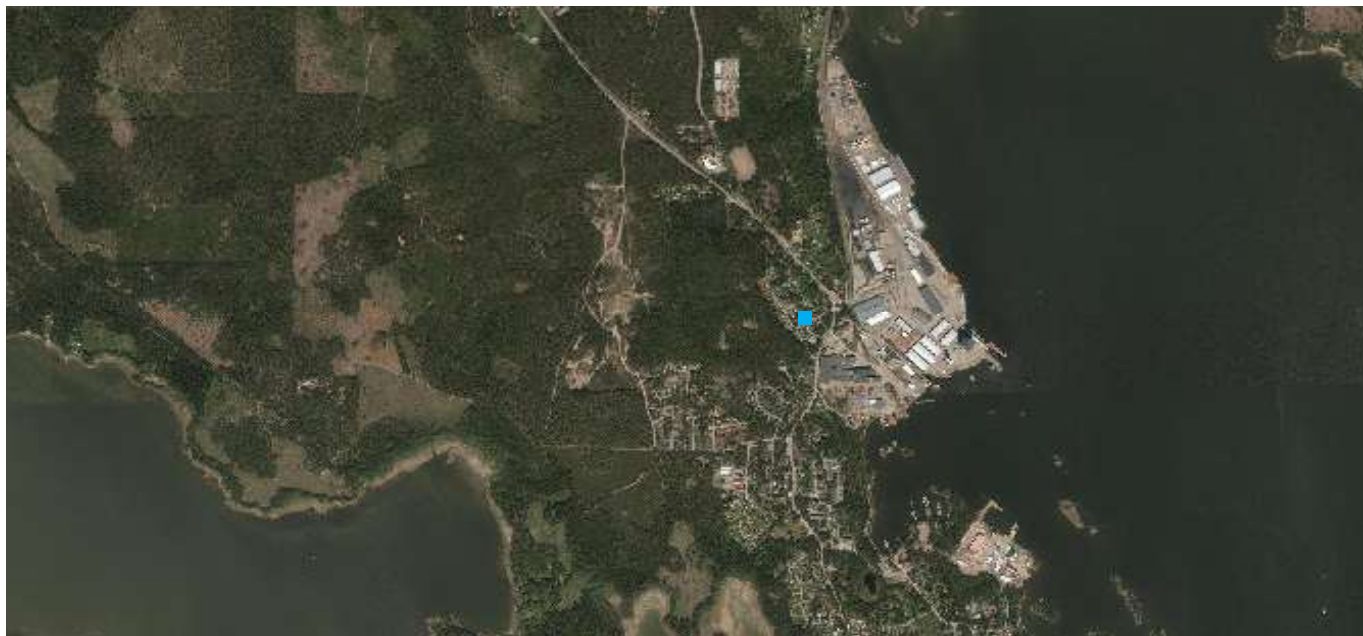
Kuvat: Sisko Jokinen, kaavasuunnittelija

Päiväys

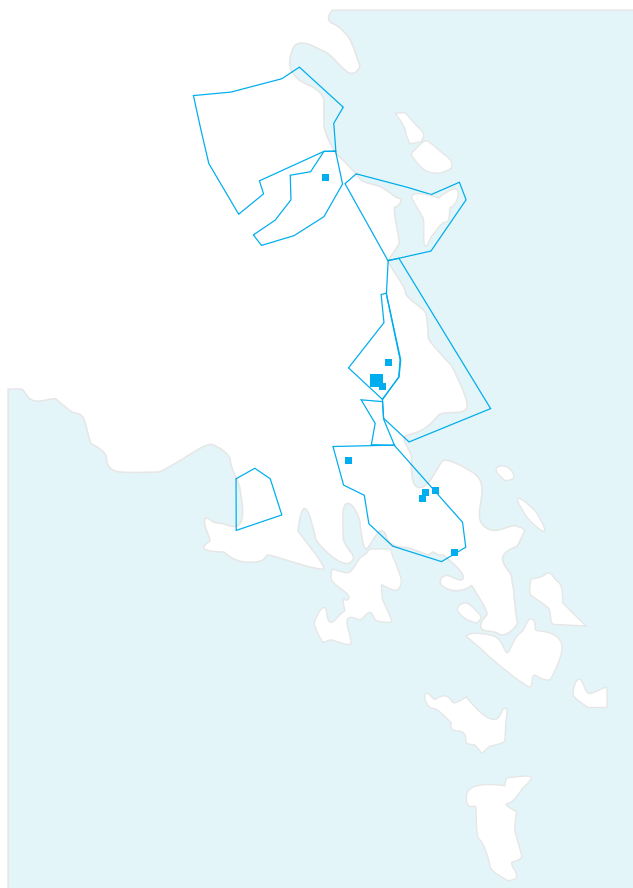
23.1.2009

Lomakkeen täyttäjä

Maaria Mäntysaari, kaupunginarkkitehti

8. VALKON RUOTSINKIELINEN KOULU

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO		MUSEOVIRASTO	
Kohdeinventointilomake			
Lääni	Etelä-Suomi	Kohde	VALKON RUOTSINKIELINEN KOULU
Kunta	Loviisa		Valkom svenska folkskola.
Osoite	Kauppakatu	Omistaja	Loviisan kaupunki
RAKENNUKSEN KUVAUS			
Rakennus n:o	I	2	
Nyk.käyttö	kyläyhdistyksen toimitila	kyläyhdistyksen toimitila	
Alkup. käyttö	kansakoulu	asuinrakennus, opettajien asuinrakennus	
Rak. aika	1922	1905, 1957	
Suunnittelija	Erik Boxberg		
Kerros-luku	1		
Perusta	porakivi	porakivi	
Runko	hirsi	hirsi	
Kattomuoto	satulakatto	satulakatto	
Kate	saumapeltikate	saumapeltikate	
Vuoraus	vaakapaneeli	pysty, vaaka- ,pysty paneeli	
Ulkoväri	sinkitynpeltikatto, vaalean kelt. seinät, siniset ikkunalistat	pun.p kate vaalean kelt. seinät , valk. listat	
Kunto	hyvä		
Erityispiirteet	Korkea ullakko, räystäiden kissanpenkit,	ristikkokuvio tyyliteltynä aiheena ullakkokerroksen julkisivuissa	
RAKENNUSHISTORIA			
Valkom svenska folkskola eli ruotsinkielinen kansakoulu perustettiin vuonna 1919 ja oma koulurakennus valmistui 1922. Tarve koululle syntyi, kun laivausalan hyvät suhdanteet johtivat väestönkasvuun. Osaltaan rakentamiseen vaikutti vuonna 1921 Suomeen säädetty laki oppivelvollisuudesta, joka määräsi kaikille pakolliseksi vähintään kuusivuotisen kansakoulun oppimäärän suorittamisen. Suomenkielinen koulu oli perustettu vuonna 1906. Koulukiinteistössä on säilynyt 1 koulurakennuksen ja siihen liittyvän ulkorakennuksen lisäksi mm. opettajien asuinrakennuksena palvellut, vuonna 1905 kahden asunnon asuintaloksi rakennettu hirsirakennus. Koulukiinteistö on muodostettu aikoinaan nähtävästi yhdistämällä kaksi tonttia, mikä selviää ns. opettajien asuinrakennuksen alkuperäispiirroksista. Tuolloin asuinrakennuksen tontti käsitti puolet nykyisestä koulupihasta. Asuinrakennukseen oli piirroksessa kirjoitettu ”Kososen rakennusala”. Suunnitelma (asemapiirros ja pohjapiirros) on jokseenkin amatöörimäinen eikä siihen ole merkitty laatijan nimeä. Tontin koillisnurkassa oli tällöin pieni asuinrakennus, joka on myös esitetty 1920-luvun asemapiirroksessa. Rakennus palveli jonkin aikaa myös valkon suomenkielisen koulun tiloina ennen koulun rakentamista 1912. Opettajien asuinrakennuksen käyttöä muutettiin 1950-luvun lopulla: muutospirroksessa talon pohjoispäädyn huoneet muutettiin keittiöksi ja toinen huone veistosaliksi (vuonna 1943 voimaan oli tullut tuli laki, jossa kouluruuan tarjoilu määrättiin kunnille pakolliseksi). Arkistossa on säilynyt samalta ajalta pohjapiirrosluonnos, jossa ehdotettiin itse koulurakennuksen laajentamista keittiön ja veistosalin käsittävällä laajennuksella. Rakennukseen on asennettu keskuslämmitys (koska, onko uunit purettu?). Julkisivun koristelitoituksena on mielenkiintoinen ristikkoihe ullakkokerroksessa. Aihe on			

kansanomainen tyylittely vuosisadan vaihteen varakkaamman väestönosan rakennuksista.

Varsinaiseen, 1920-luvun alussa rakennettuun koulurakennukseen tuli kaksi luokkaa, näiden väliin opettajanhuone ja eteinen. Koulun oli suunnitellut E Boxberg Loviisasta. Koulu edustaa klassistisella tyylillään hyvin aikakauden rakentamista, mutta pohjaltaan se eroaa mallipiirustuksilla rakennetuista kouluista siten, ettei itse koulurakennukseen tullut opettajien asuntoja, mikä tekee koulun hahmoltaan poikkeavan.

Rakennukseen tehdyt muutokset: onko lisätty wc? säilytetty uunit? Aiempi väritys? Alkuperäiset ikkunat on vaihdettu 1990-luvulla.

Koulu on lakkautettu ja kunta on vuokrannut sen kyläyhdistykselle.

Lähiympäristö

Koulu kuuluu kauppakadun yhtenäiseen rakennuskantaan

Säilymisedellytys, kaavatilanne

Alueella voimassa olevassa, vuonna 1980 laaditussa asemakaavassa entinen koulu- ja opettajien asuinrakennus on merkitty sr- merkinnällä ja määräyksellä: ”Paikalliselta kannalta kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ja aluetta voimakkaasti leimaavan rakennuksen kerrosala. Rakennuslalla olevaa rakennusta ei saa ilman perusteltua syytä purkaa eikä sen ulkoasua muuttaa. Korjaustoimenpiteitä suoritettaessa on rakennusten historiallinen asu pyrittävä säilyttämään tai palauttamaan.”

Tontti on merkitty opetus- ja sosiaalitoimintaa palvelevien rakennusten korttelialueeksi.

Luettelointiperuste

Valkon satama ympäristöineen on merkitty vuonna 2010 vahvistettuun Itä-Uudenmaan maakuntakaavaan Maakunnallisesti arvokkaaksi aluemerkinällä. Maakuntakaavoitusta varten 2007 laaditussa ”Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvityksessä mainitaan: ” Kauppakadun ja Kirkkokadun varsilla on säilynyt muutamia suurempia puurakennuksia, jotka ovat valmistuneet vuosina 1900-1927. Yhtenäisen katunäkymän muodostavat mm. Valkon ruotsinkielinen koulu (1925), **merimiesravintola Rio** ja entinen **Elannon kaupparakennus** 1906. Kirkkokujalle sijaitsee vuonna 1967 valmistunut tasakattoinen **kirkkorakennus**.”

Ominaispiirteensä melko hyvin säilyttänyt koulu. Kuuluu Valkon keskustassa Kauppakadun yhtenäisen ympäristön muodostavaan rakennuskantaan.

Rakennushistoriallinen

Historiallinen

Maisemallinen

Lähteet (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat)

RHR, asemakaava

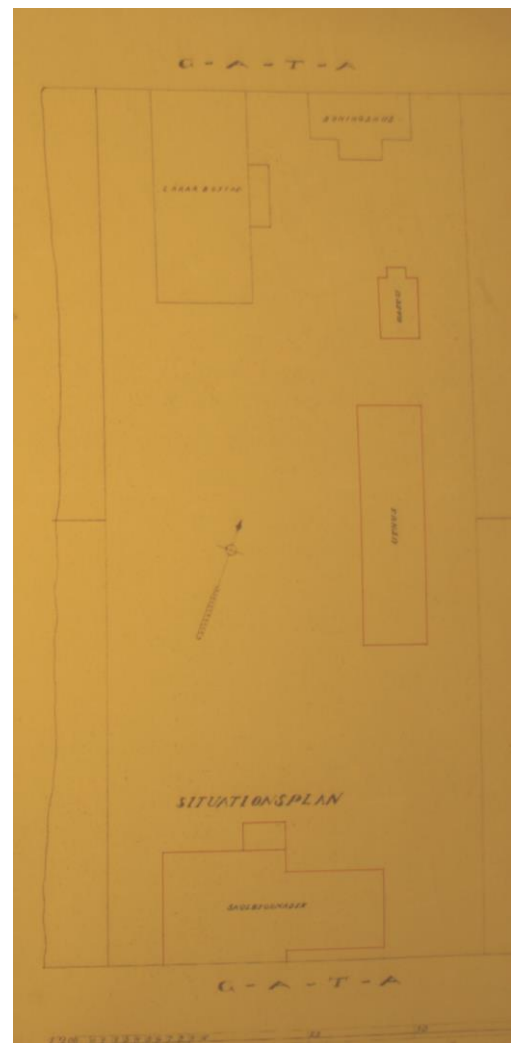
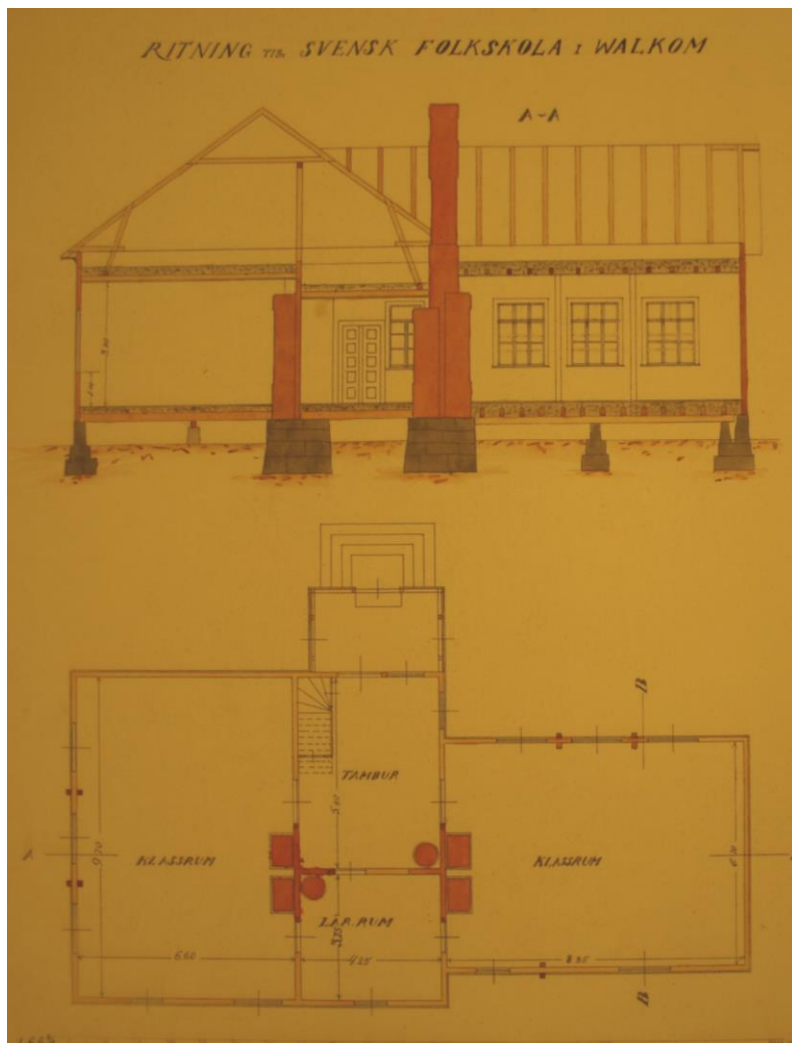
Loviisan kaupunginarkisto,

Päiväys

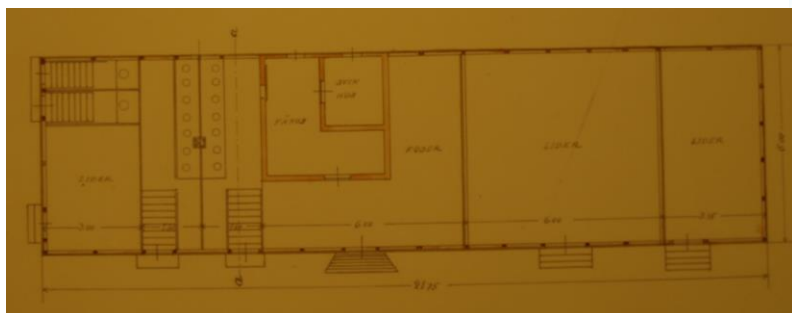
22.10.2013

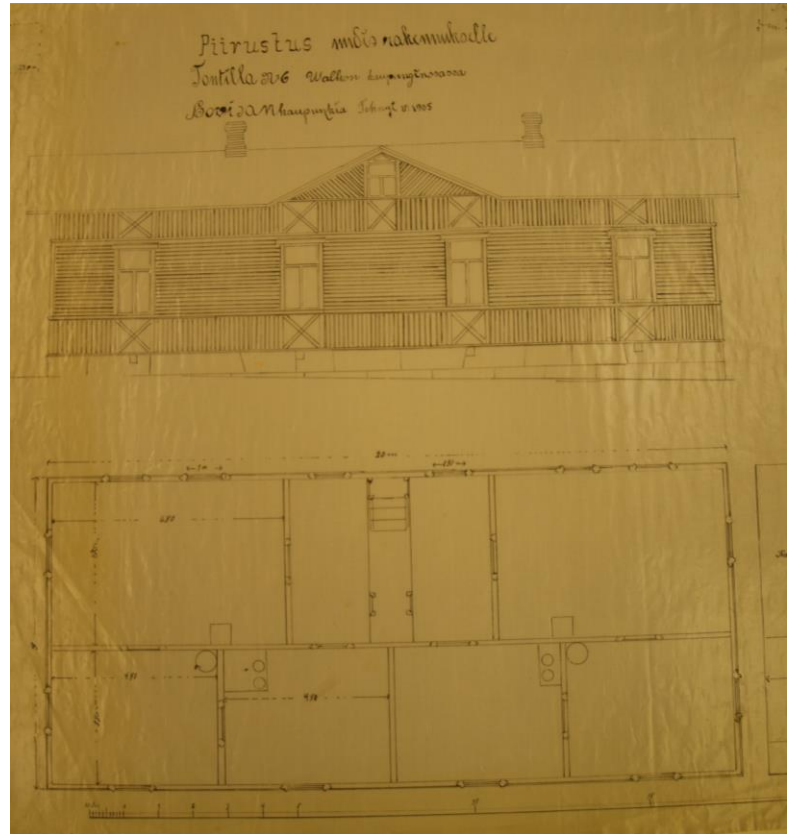
Lomakkeen täyttäjä Hanna Oijala

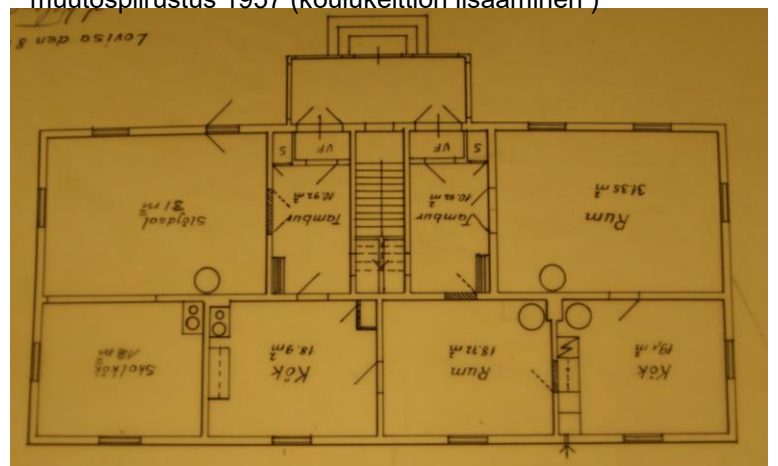

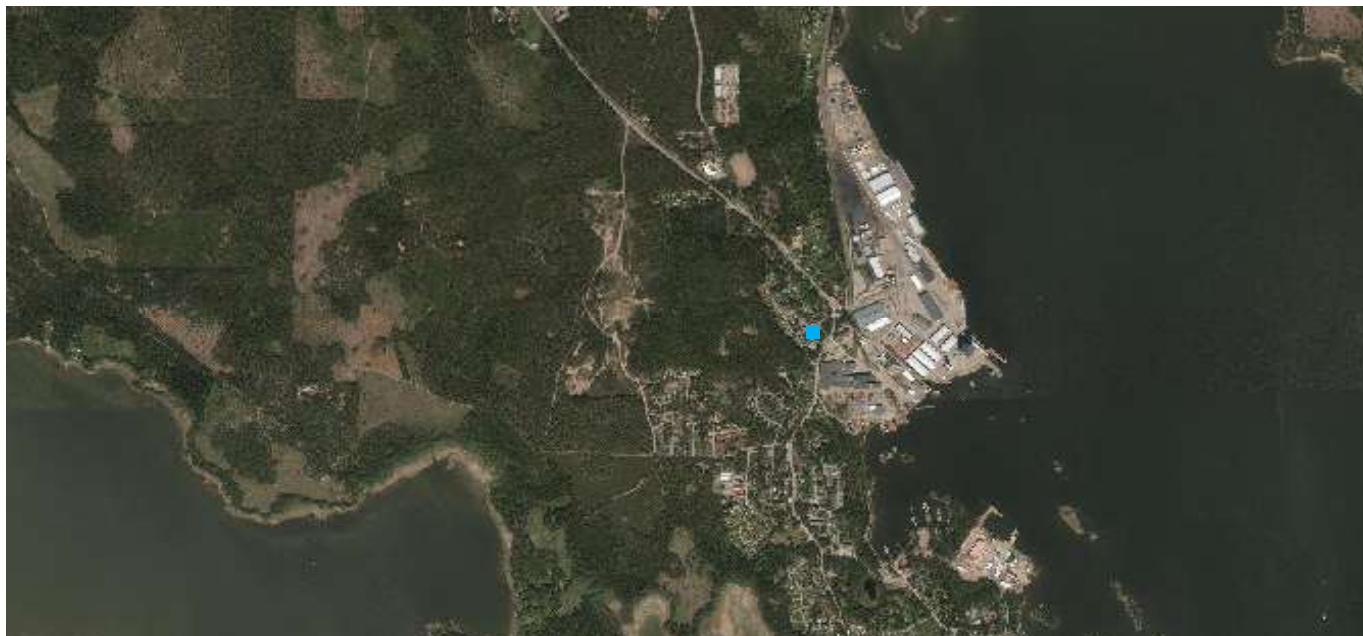
Vuodelta 1924 Edwin Boxbergin laatimat piirustukset, joihin kuului koulurakennus ja ulkokuonerakennus (piirustus alla). Alemmassa valokuvassa ulkorakennuksen taustalla tontin pohjoisosassa entinen opettajien asuinrakennus.

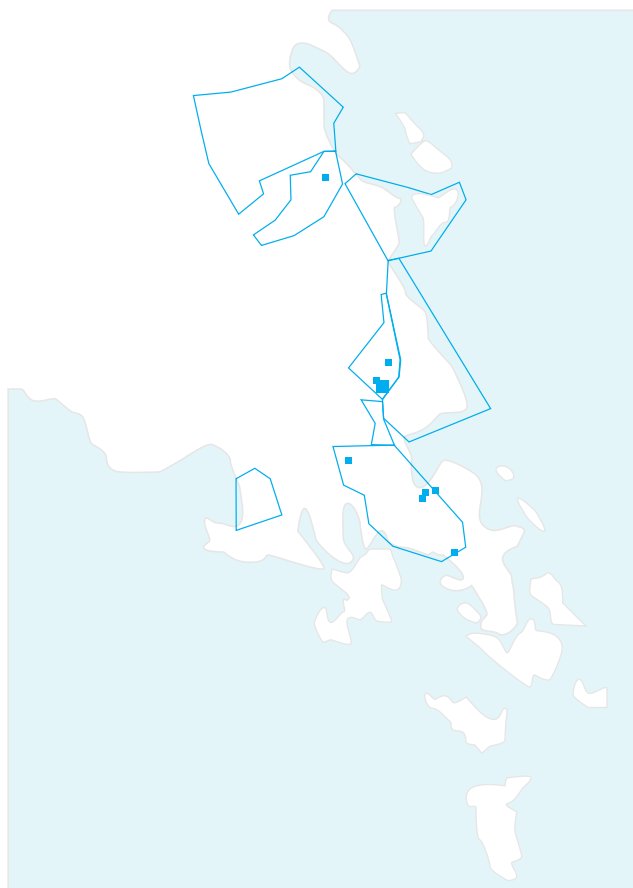

Yllä piirustukset 1905 kahden asunnon rakennukseksi, alla muutospiirustus 1957 (koulukeittiön lisääminen)

9. ENTISET VALKON TYÖVÄEN OSUUSKAUPAN RAKENNUKSET

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO		MUSEOVIRASTO	
Kohdeinventointilomake			
Lääni	Etelä-Suomi	Kohde	ENTISET VALKON TYÖVÄEN OSUUSKAUPAN RAKENNUKSET
Kunta	Loviisa		
Osoite	Kauppakatu	Omistaja	yksityinen
RAKENNUKSEN KUVAUS			
Rakennus n:o	I	2	
Nyk.käyttö	asuinrakennus	asuinrakennus (tätä ennen ravintola Rio)	
Alkup. käyttö	kauppaliike- ja asuintalo	kahvila- ja ruokalarakennus,	
Rak. aika	1906	1927	
Suunnittelija	rkm. Smedslund	KK :n rakennusosasto	
Kerrosuku	1 1/2	1	
Perusta	porakivi	porakivi	
Runko	hirsi	hirsi	
Kattomuoto	satulakatto	aumakatto	
Kate	saumapeltikate, jalkarännit	juuri uusittu saumapelti, jalkarännit	
Vuoraus	vaakapaneeli, seinien uläosassa pystypaneeli, päätykolmioissa useampaan suuntaan naulattu vinolaudoitus	rimalaudoitus	
Ulkoväri	vihreä katto, vaalean siniset seinät	keltaiset seinät	
Kunto			
Erityispiirteet	Korkea ullakko, komeat kiviportait kadun puolelle, päätykolmioiden vinolaudoitus		
RAKENNUSHISTORIA			
Valkon työväenyhdistys perustettiin vuonna 1903 ja sen myötä perustettiin oma osuuskauppa vuonna 1904. Tilat kaupalle vuokrattiin ensin varsinaista kauppaliikettä vastapäätä olevasta rakennuksesta. Kauppaan kuului leipomo. Oma kauppa "Valkon Työväen Osuuskauppa" rakennettiin nykyisille Kauppakatu 3 ja 5 tonteille, jotka ovat olivat tuolloin samaa kiinteistöä. Vanhimmat rakennukset on rakennettu 1906 (Kauppakatu 3). Rakennukseen tuli myös kauppiaan asunto. Piirustukset saatiin veloituksetta rakennusmestari Smedslundilta ja rakennustöitä tehtiin talkoilla. Rakennus edustaa jyrkkine kattoineen ja päätykolmioiden vinolaudoituksineen jugendia. Rakennuksen hahmossa lähinnä vain sen arvokkuus ja kadulle avautuvat ovet kertovat liiketoiminnasta. Vuodesta 1931 vuoteen 1965 liikkeen nimenä oli Osuusliike Loviisa, minkä jälkeen liike yhdistyi Elantoon ja sai sen mukaisen nimen. Pihan takaosan talousrakennus on nähtävästi alkuperäinen. Osuuskaupan viereen rakennettiin 1927 Valkon työväen osuuskaupan kahvila- ja ruokalarakennus, joka myöhemmin tunnettiin Merimiesravintola Riona). Rakennuksesta on säilynyt alkuperäiset lupapiirustukset, joissa on nimiössä Kulutusosuuskuntien Keskusliiton KK:n leima ja työnumero sekä suunnittelijan nimikirjoitus (Aarne/Aarno ?, sukunimestä ei saa selvää) * . Rakennuksen länsipäätyyn tuli suuri ruokalasali ja katusivulle kahteen hieman pienempään saliin kahvila ja toinen ruokalaksi nimetty tila. Pihan puolelle tuli keittiö ja emännöitsijän yksihuoneinen			

asunto. Piirustuksiin on merkitty kadun puolelta kaksi sisäänkäyntiä, joista toinen on myöhemmin nähtävästi poistettu. Piirustuksissa ei myöskään ollut alun perin ruokalasalissa suuria ikkunoita (rakennettiin alun perin vai onko muutettu myöhemmin?).

Rakennus edustaa piirustuksissa melko selkeästi 1920-luvun klassismia (piirustuksissa on julkisivut esitetty näyttämään rapatuilta). Myöhemmin ikkunavuorilaudat lienee muutettu, koska nykyinen ikkunapielen koristeaihe ei ole tyypillinen 1920-lle. Vuonna 2013 rakennusta muutettiin asunnoksi.

Pihan alaosa on tiilestä muurattu piharakennus, josta on myös säilynyt alkuperäiset piirustukset, Valkon Työväen osuuskunnan sauna- ja autotallirakennus rasvamonttuineen. Rakennus suunniteltiin myös KK:n rakennusosastolla.

*Kulutusosuuskuntien Keskusliitto oli perustettu 1917 ja siihen kuului työväestöpohjaisia kauppaliikkeitä kuten Helsingin seudulla Elanto. Kuten toisella aikakauden suurista keskusosuusliikkeillä (SOK) Kulutusosuuskuntien keskusliitolla oli oma rakennusosastonsa suunnittelutoimistoinen, jossa 1920-luvulla suunniteltiin parisataa myymälää, konttoria ja teollisuusrakennusta.

Lähiympäristö

Rakennukset kuuluvat Kauppakadun yhtenäiseen rakennuskantaan, jolle on ominaista rakennusten sijoittuminen "ruutukaavaan" ja päärakennus katulinjaan.

Säilymisedellytykset, kaavatilanne

Alueella voimassa olevassa vuonna 1992 laaditussa asemakaavassa entiset liikerakennukset on merkitty sr -merkinnällä ja määräyksellä: "Paikalliselta kannalta kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ja aluetta voimakkaasti leimaavan rakennuksen kerrosala. Rakennusosalalla olevaa rakennusta ei saa ilman perusteltua syytä purkaa eikä sen ulkoasua muuttaa. Korjaustoimenpiteitä suoritettaessa on rakennusten historiallinen asu pyrittävä säilyttämään tai palauttamaan."

Talousrakennuksia ei ole suojeltu.

Tontti on merkitty "Yhdistettyjen asuin- ja liikerakennusten korttelialueeksi" (A1L) korttelialueeksi.

Luettelointiperuste

Valkon satama ympäristöineen on merkitty vuonna 2010 vahvistettuun Itä-Uudenmaan maakuntakaavaan Maakunnallisesti arvokkaaksi alueeksi. Maakuntakaavoitusta varten 2007 laaditussa "Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvityksessä" mainitaan: "Kauppakadun ja Kirkkokadun varsilla on säilynyt muutamia suurempia puurakennuksia, jotka ovat valmistuneet vuosina 1900-1927. Yhtenäisen katunäkymän muodostavat mm. **Valkon ruotsinkielinen koulu** (1925), **Merimiesravintola Rio** ja entinen **Elannon kaupparakennus** (1906). Kirkkokujalle sijaitsee vuonna 1967 valmistunut tasakattoinen **kirkkorakennus**."

Kuuluvat Valkon keskustassa Kauppakadun yhtenäisen ympäristön muodostavaan rakennuskantaan.

Rakennushistoriallinen

Historiallinen

Maisemallinen

Lähteet (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat)

RHR, asemakaava

Loviisan kaupunginarkisto,

Moniste "75 vuotta osuustoimintaa Loviisan seudulla"

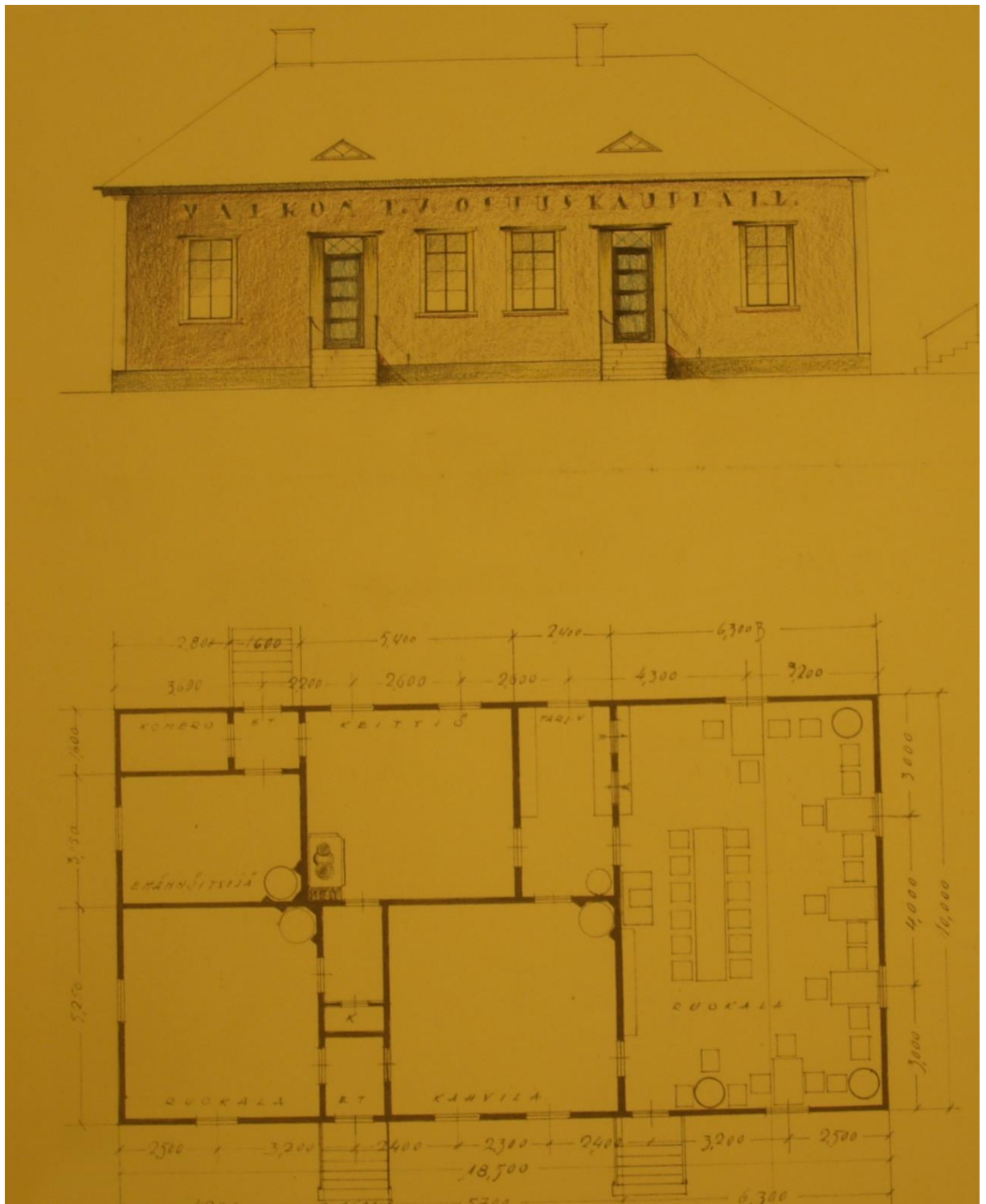
Päiväys

13.1.2014

Lomakkeen täyttäjä Hanna Oijala

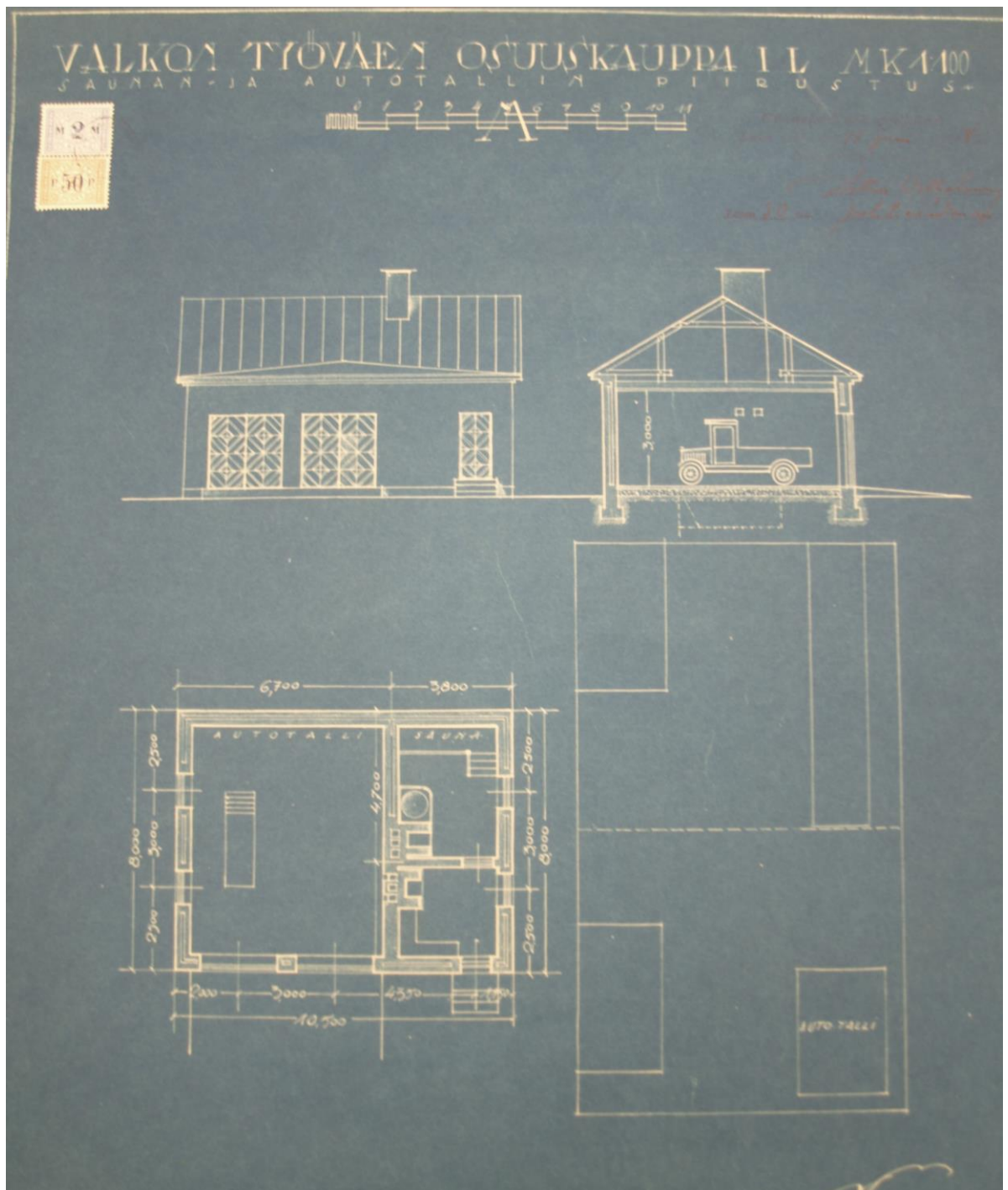
Alkuperäinen Valkon työväen osuuskunnan liikerakennus.

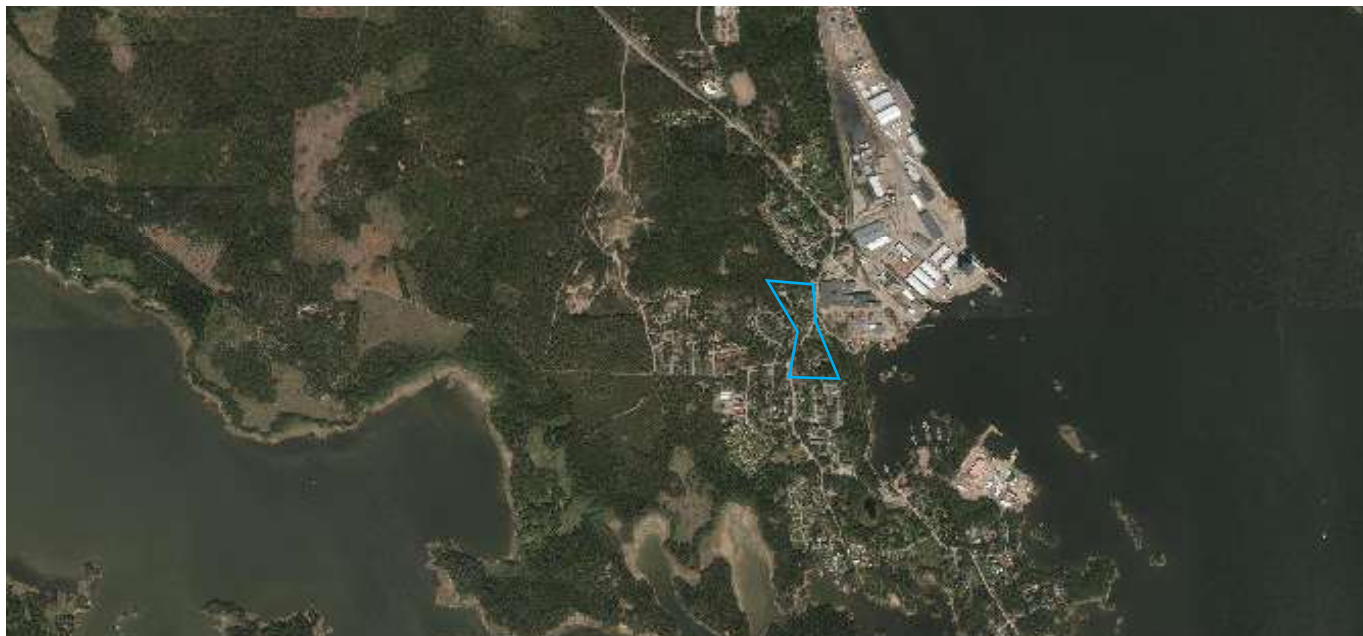
Työväen Osuuskaupan ruokala- ja kahvilarakennus

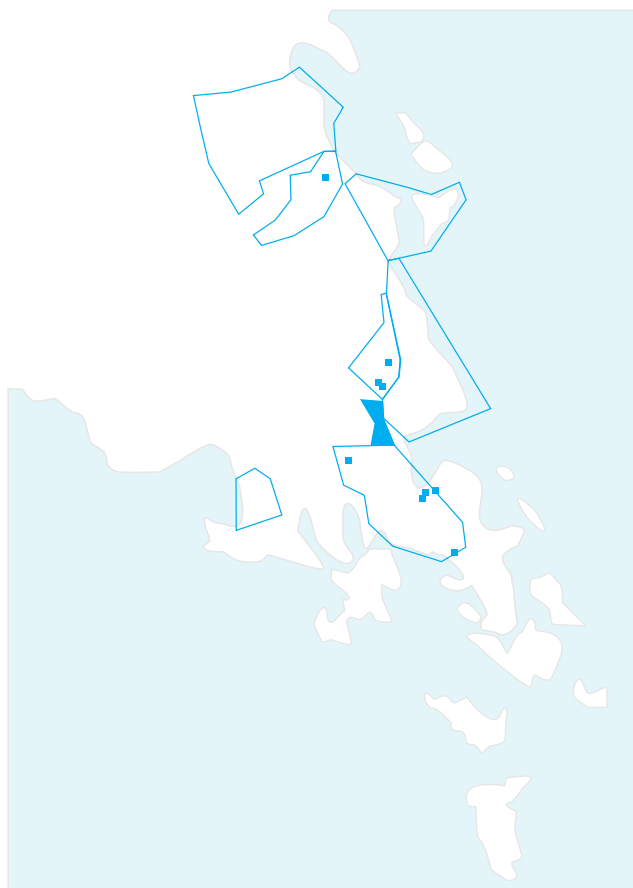

Valkon työväenosuuskaupan autotalli- ja saunarakennus

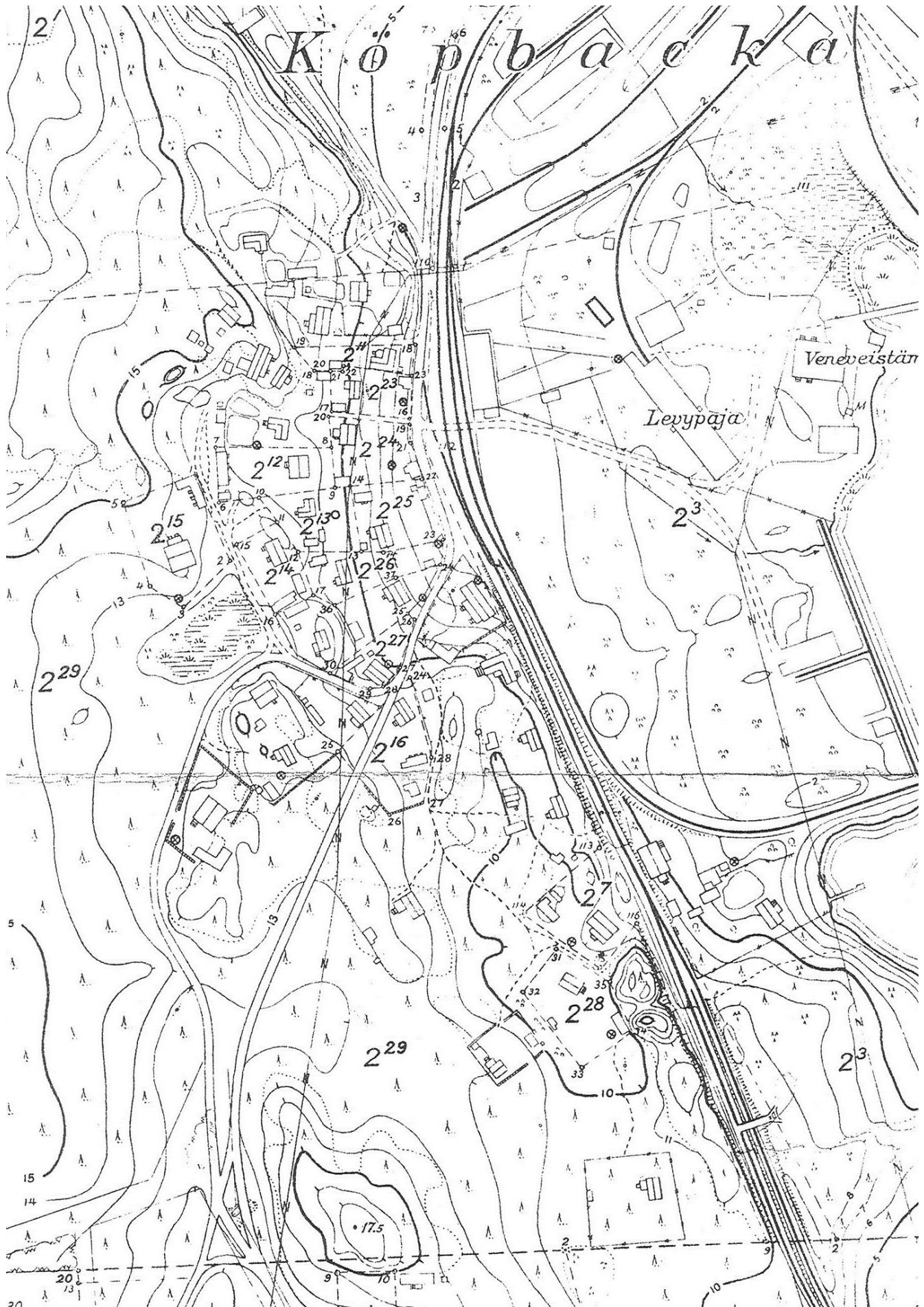
10. ROTISENMÄEN ALUE

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO		MUSEOVIRASTO	
Alueinventointilomake			
Maakunta Uudenmaan lääni Kunta Loviisa	Kohde ROTISENMÄEN ALUE		
ALUEEN KUVAUS JA HISTORIA			
Suunnittelemattomasti rakentunut entinen työväestön asuinalue. Yhtenäisesti 1900-luvun alussa rakentunut kaupunginosa, joka syntyi Valkon sataman perustamisen takia 1900-luvun vaihteessa. Ominaispiirteitä: epäsäännölliset tontit, hyvin tiivis rakenne etenkin alueen ydinosassa eli Rämäsänrinteen ja kujan alueella. Suurin osa taloista on rakennettu 1900-20 (-30)-luvuilla ja ovat tyypillisesti yksikerroksisia, yhden huoneen runkosyvyisiä. Useissa rakennuksissa on jonkinlainen poikkipäätyaihe, kattokulma on melko loiva (n. ½) satulakatto. Kapeat ulkorakennukset rajaavat pihoja ja kujia . Aluerakenne ja suuri osa rakennuksista on säilyttänyt piirteensä. Myös vanhoja ulkorakennuksia säilynyt.			
Säilymisedellytys			
Voimassa olevat asemakaava (1980 vahvistettu) ottaa huomioon alueen rakennuskulttuurin erityisyyden. Rotisenmäen ydinalueella on kaavamääräys (sr) ” Rakennustaiteellisesti arvokas tai kaupunkikuvan kannalta tärkeä rakennus ” annettu seitsemälle rakennukselle. Lisäksi koko alueelle on annettu erityisiä määräyksiä, jotka ohjaavat alueen ominaispiirteiden säilyttämistä esim kaavan määräykset: ”Alueen nykyinen rakennuskanta tulee käyttö- ja korjauskelpoisilta osin pyrkiä säilyttämään. Olemassa olevia rakennuksia kunnostettaessa on pyrittävä noudattamaan rakennusten alkuperäistä tyyliä. Mikäli tämän pyrkimyksen vastaisesti on rakennuksessa aikaisemmin suoritettu sen ulkonäköä muuttavia toimenpiteitä, on korjaus- ja muutostöiden yhteydessä pyrittävä rakentamaan entistään. Uudisrakentamisen tulee sopeutua rakennustaiteellisesti olemassa olevaan ympäristöön. Tontin rakentamista koskevaan lupahakemukseen on tarvittaessa liitettävä julkisivupiirustuksia tontilla olevista rakennuksista sekä selvitys naapurirakennuksista niiden julkisivuista, kattomuodoista ja korkeudesta. Asuntoihin liittyvät aputilat tulee AO-korttelialueilla perinteisen tavan mukaisesti pyrkiä sijoittamaan erilliseen talousrakennukseen myös alueilla, joilla tätä ei ole kaavamerkinnällä erityisesti osoitettu.” Kaavan erityismääräykset eivät ole ehdottomia (käytetään ” tulee pyrkiä” suositellaan” ym. sanamuotoja). Alueen pienipiirteisenä säilyttämistä ohjataan Rotisenmäen alueella rajoittamalla asuinrakennuksen rakennusoikeus 85k-m2 ja talousrakennuksen 45k-m2. Kaavaan on erikseen merkitty parikymmentä kaupunkikuvallisesti merkittävää puuta, joita ei saa kaataa ilman rakennustarkastajan lupaa.			
Luettelointiperuste ja arvotus			
Yhtenäisesti 1900-luvun alussa rakentunut alue, joka on säilyttänyt ominaispiirteensä. Kuuluu vuonna 2010 vahvistettuun Itä-Uudenmaan maakuntakaavaan maakunnallisesti arvokkaaksi merkittyyen Valkon sataman ja ympäröiviin asuinalueisiin. Alue on myös maakuntakaavan liiteaineistossa mainittu. <u>Rakennushistoriallinen</u> Historiallinen <u>Maisemallinen</u>			
Lähteet (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat)			
itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys, Itä-Uudenmaan liitto 2007, julkaisu 90 Itä-Uudenmaan maakuntakaava (vahvistettu 2010) Elmar Badermanin 1979 laatima asemakaava.			
Liitteet Kuvaliite			
22.11.2013		Lomakkeen täyttäjä Hanna Oijala	

Kartta 1930- luvulta.

Vuosina 1948-49 tehtyjen mittausten perusteella laadittu kartta, joka mm. osoittaa, että kaikilla Rotisenmäen palstoilla on sama, Köpbackassa sijainneen Ersin kantatilan numero 2. Rautatieraide ulottui vielä pitkälle ohii Rotisenmäen .

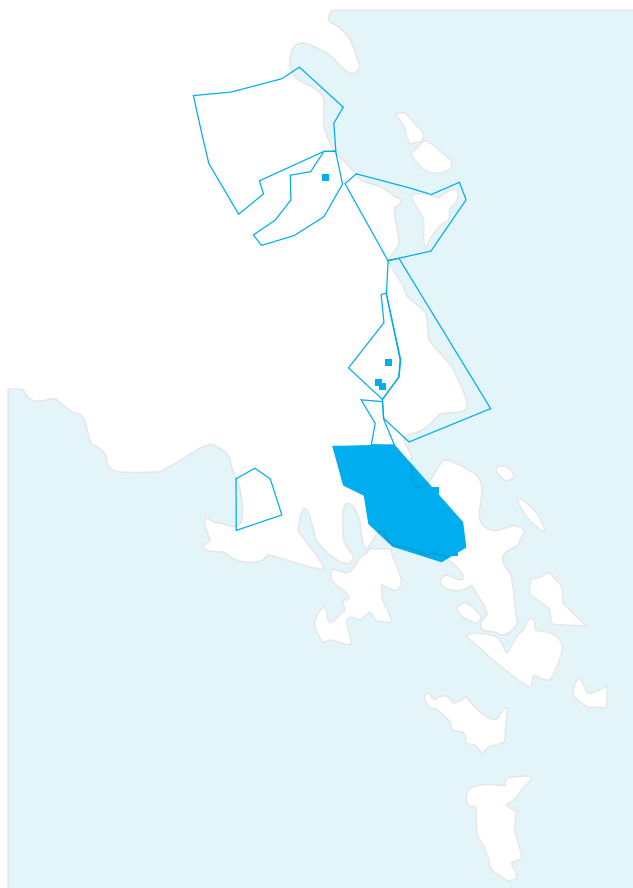
Ote peruskartasta
1960-70- I

Ote peruskartasta 2001
(nykytilanne on melko vastaava)

11. VALKOLAMMEN ALUE

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO		MUSEOVIRASTO	
Alueinventointilomake			
Maakunta Kunta	Uudenmaan lääni Loviisa	Kohde	VALKOLAMMEN ALUE
ALUEEN KUVAUS JA HISTORIA			
Valkon toinen ”keskus” Valkolampi sijaitsee Valkon sataman ja Vårdönniemen välissä. Alue rakentui aikoinaan pääosin 1940-50-luvuilla Rauma Repolan Valkon sataman telakan työntekijöiden asuinalueeksi. Telakan perusti alunperin Valkon Laiva Osakeyhtiö vuonna 1945 sotakorvauslaivojen rakentamista varten. Vuonna 1952 liitti Rauma-Repola Oy Valkon Laiva Oy:n konserniinsa ja nimeksi tuli Rauma-Repola Oy Loviisan tehtaait. Loviisan kaupunki eikä Pernajan kunta pystynyt tarjoamaan muualta tulleille laivanrakentajille asuntoja, jolloin yhtiö rakennutti suuren osan tarvittavista asunnoista itse. 1950-60-luvuilla rakentaminen laajeni lännemmäksi Rauma-Repolan myytyä omakotitontteja henkilökunnalleen (nykyisiltä) Pitkäniityntieltä ja Kalevantieltä. Kylän sydän rakentui metsäiselle, miltei asumattomalle alueelle lähelle pientä Valkolampea. Valkon Laiva Oy laati asuntojen rakennusohjelman, joka käsitti yhteensä 48 tehdasvalmisteista puutaloa. Näissä oli yhteensä 125 asuntoa: vuonna 1947 valmistui 29 taloa (yhteensä 102 asuntoa), vuonna 1949 valmistui 2 taloa, joissa oli yhteensä 8 asuntoa ja vuonna 1951 valmistui 2 taloa, joissa oli yhteensä 15 asuntoa. Lisäksi yhtiö osti vuonna 1951 viisi taloa, joissa oli yhteensä 9 asuntoa. Asuintalojen laatu oli vaatimaton (Kyösti Rytönen). Rakennukset ja tiestö sijoitettiin maaston muotoja seuraten, mikä oli aikakauden kaavoitukselle ominaista kuten myös joidenkin taloryhmien vinosti sijoittaminen tietä vasten (pienkerrostalot, omakotitalot Ainontielle ja Joukahaisenteillä). Valkon Laiva Oy antoi alueen suunnittelutyön, kuten myös Valkoon perustamansa telakan rakennusten rakennushallituksen johdossa tuolloin olleelle arkkitehti Erkki Huttuselle, joka oli 1930-luvulla saavuttanut mainetta komeista funktionalismia edustavista liike- ja toimitilarakennuksistaan. Suomen arkkitehtuurimuseon piirustusarkistossa on hänen mittava piirustusarkisto. Piirustusten joukossa on Huttusen Valkon Laiva Oy:lle laatimia luonnoksia ja suunnitelmia mm. Valkolammin aluesuunnitelma (kuva ohessa), johon on numeroitu rakennukset ja kirjoitettu selitykseen niiden tyypit ja nimet. Nimet, kuten ”Peltola, Lehtola ja Tikkapari”, kertovat, että osa rakennuksista oli Puutalo Oy:n talotehtaan valmistamia (nimet viittaavat valmistalomalleihin). Muita suunnitteli Erkki Huttunen. Osa rakennuksista oli asuntolatyyppisiä, kuten poikamiehille tarkoitettu asuinrakennus ja puukerrostalot. Näissä asuville sauna- ja pesu ja pyykkitilat oli järjestetty yhteiseen, Erkki Huttusen piirustuksin rakennettuun sauna- ja pesutuparakennukseen, joka on edelleen Valkolammen keskustassa meren rannalla (kuva ohessa), joskin hyvin huonokuntoisena. Pula-aika näkyi mm. siten, että osa rakennustyypeistä kuten ”poikamiehille” tarkoitettu asuntola ja lasten päiväkoti rakennettiin Puutalo-Oy:n tuottamaa, moneen käyttötarkoitukseen suunniteltua ”parakkityyppiä” käyttämällä. Valko Oy:n rakennuttamien talojen ilme, koko ja lähiympäristö vaihteli kortteleittain ja käyttäjien mukaan. Siten johtajien perheiden erillispientalot (”huvilat”) sijoitettiin Joukahaisentielle, minkä päähän rakennettiin myös vierastalo ”Joukahainen” Erkki Huttusen suunnitelmin (kts. erillinen kohdeinventointikortti). ”Huviloiden” rakennussuunnitelmia ei Huttusen piirustusarkistosta löydy ja ne onkin mahdollisesti toteutettu talotehtaan malleilla. Sen sijaan piirustusten joukosta löytyy Joukahaisentielle puutarha-arkkitehti Paul Olssonin vuonna 1948 jokaiselle pihalle laatimat pihasuunnitelmat (mk1/200) ja huviloiden ja vierastalon yhteisen aluesuunnitelman (mk 1/500). Näissä ilmenee, että merenrannalle rakennettava saunarakennus oli aiottu kaikkien villojen ja vierastalon yhteiskäyttöön (polut johtavat kaikilta pihoilta saunalle). Arkkitehtuurimuseon arkistossa on arkkitehti Viljo Revellin laatimat piirustukset Valkon Laiva Oy:lle ”viikonloppumajalle”, jotka mahdollisesti tarkoittavat kyseistä saunaa. Sauna on nähtävästi palanut ja nykyinen on rakennettu myöhemmin. Tien toiselle puolelle suunnitelmassa osoitettiin tenniskenttä (nyt kaavoitettu ja osin täydennysrakennettu asuintonteiksi). Lemminkäisentien ja osalla Vårdöntietä rakennettiin yksikerroksisia yhden- ja kahdenperheentaloja (kts. liite) ja Ainontielle (liite) puolitoistakerroksisia yhdenperheentaloja. Ilmarisentiellä ja Vårdöntien varteen rakennettiin yhteensä 5 (– 8?) pienkerrostaloa (kts. kohdeinventointi). Vårdöntien varressa pienkerrostaloja oli vielä 1995 asemakaavan muutoksen yhteydessä Vårdöntien länsipuolella 2-3 kpl (kohdeinventointi), mutta ne on myöhemmin purettu huonokuntoisina. Kaksi taloa on jäljellä Ilmarisentiellä. Talot edustavat sodan jälkeistä, hyvin lyhyttä puukerrostalojen rakentamisvaihetta Suomessa, jonka tavoitteena oli tuottaa pientasuntoja. Koska tiilistä oli pula, rakennettiin puusta. Paloturvallisuussyistä talot saivat olla korkeintaan kaksikerroksisia. Huttusen asuinalue-suunnitelmat käsitti nähtävästi vain Valkolammen eteläosan eli Joukahaisentien, Kalevantien, Ainontien, Lemminkäisentien ja Ilmarisentien varret. Vuoden 1959 viemäriverkkokartta osoittaa tuolloin toteutuneen rakenteen. Pientaloasutus oli tuolloin laajenemassa Pitkäniityntien suuntaan. Valkolammen alue laajeni vähitellen mm. 1960-70-luvulla kerrostalorakentamisen ja Valkon koulun lähialueiden mm Pitkäniityntien alueiden myötä.			

Laivanrakennustyön ollessa kiivaimmillaan 1958, rakennettiin kolmikerroksinen kerrostalo (Valkoramentie 30, kts. erillisinventointi) tyydyttämään insinöörikunnan tarpeita. Koska korkeatasoisista asunnoista oli jatkuvasti puutetta, rakensi kiinteistöosakeyhtiö vuonna 1961 3-kerroksinen kerrostalon ja Rauma-Repola Oy Loviisan tehtaata vuokrasi kaikki sen huoneistot. 1972-77 välisenä aikana kiinteistöyhtiö rakennutti kaikkiaan 6 kerrostaloa Valkolammen asuntoalueelle. Koska aravasäädökset rajoittivat insinöörikunnan asuttamista näihin kerrostaloihin rakennettiin ns. kovan rahan rivitaloasunto (Braskintie 4) Rauma-Repola Oy Loviisan tehtaiden rahoituksella vuonna 1975. 1980-luvulla Yhtiöllä oli 269 työsuhdeasuntoa ja 28 erilaista asuintaloa.

Vuonna 1995 Loviisan kaupunki ja Bonvesta Oy (Rauma-Repolan Loviisan tehtaista muodostettu yhtiö) tekivät alueelle kaavoitus sopimuksen, jossa kaupunki asemakaavoitti osayleiskaavan pohjalta yhtiön omistuksessa olleen sekä esikaupalla myydyin maa- ja vesialueen. Tuolloin kaupungin omistukseen tuli tuolloin asuinpientalo- ja kerrostaloalueita Sistolanlahden itäpuolelta 2,8 ha sekä Pitkäniityntien jatkeena 0,5 ha erillispientalojen alue (lähde: Valkolammen alueen asemakaavaselostus).

Valkolammen alue muodostaa erityisen osa-alueen Valkon satama- ja siihen liittyvistä alueista. Valkolammen alue on merkityksellinen yhtenä aikakautensa teollisuusyhdyskunnasta, joskin vaatimattomampana kokonsa ja rakennustensa suhteen se on jäänyt huomiotta. Ominaista yhdyskunnalle oli, että ne toteutettiin kokonaisvaltaisesti suunnittelijoiden ollessa maan johtavia arkkitehteja. 1930-1940-lukujen näyttävimpiä ja kuuluisimpia ovat mm. Aallon suunnittelemat paperitehtaiden alueet Kotkan lähellä Sunila ja Valkeakoskella Säterin tehtaata.

Alueella on jonkin myös verran 1940-lukua vanhempaa (1920-30-luvulta) rakennuskantaa, joka on syntynyt aikoinaan vanhan, Vårdön niemelle ja saarelle johtavan tien varrelle.

Säilymisedellytykset

1997 vahvistetussa asemakaavassa moni ym. yhtiöiden rakennuttamista asuintaloista on merkitty su-merkinnällä ja määräyksellä: "Rakennusala, jolla on kaupunkikuvan eheyttä tukeva rakennus. Rakennusta ei saa purkaa ilman rakennuslautakunnan lupaa ja perusteltua syytä. Uudis-, laajennus- ja korjausrakentaminen rakennusallalla tulee toteuttaa massoitellun, kattomuotojen sekä julkisivujen osalta alueen yhtenäisyydelle leimallisia tyyli- ja muotoilueita noudattaen.

2008 vahvistetussa asemakaavamuutoksessa Joukahaisentien päässä entiselle johtajan asunnolle on annettu kaavamerkintä ja määräys: sr-3 Suojeltava rakennus, jota ei saa purkaa. Kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti tai kaupunkikuvan kannalta arvokas rakennus, jonka ominaispiirteet tulee korjaus- ja muutostöissä säilyttää. Erityisesti julkisivukorjauksissa tulee käyttää alkuperäisiä tai niitä vastaavia materiaaleja.

Su tai Sr-merkintöjä tai muuta kaavallista ohjausta tarvittaisiin myös Valkolammen pohjoisosassa (Valkon koulu Vårdöntien vanhempi rakennuskanta, sekä yhtenäisen 1940-50-60- lukujen asutus).

Luettelointiperuste ja arvot

Kohde kuuluu vuonna 2010 vahvistettuun Itä-Uudenmaan maakuntakaavaan maakunnallisesti arvokkaaksi merkittyyn **Valkon sataman ja ympäröiviin asuinalueisiin**.

Yhtenäisesti 1940-50-luvuilla, useammasta eriluonteisesta osa-alueesta rakentunut kaupunginosa, joka pääosin syntyi Rauma Repolan Valkon satamassa tapahtuneen sotakorvausteollisuuden seurauksena.

Alueen maaston mukainen, teiden ja rakennusten sijoittelu edustaa aikakauden kaupunkirakentamishannetta. Aluekokonaisuudet on edelleen melko hyvin hahmotettavissa, koska uusi rakentaminen on voitu ohjata alueiden reunoille eikä niinkään täydennysrakentamiseen ja tiivistämiseen.

Rakennushistoriallinen

Historiallinen

Maisemallinen

Alueelta erikseen luetteloidut kohteet

Valkon suomenkielinen kansakoulu, Joukahaisentie 12, Ilmarisentie 8 ja 2, Valkoramentie 30,

Lähteet (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat)

Aulis Tynkkynen Valkolammen asemakaava 1995 ,
Valkon kyläyhdistyksen kotisivut / Risto Tvilling
Erkki Huttusen piirustukset/ Arkkitehtuurimuseon piirustusarkisto
Kyösti Rytönen (?), lyhyt (1 A-sivu , päiväys 1985) selvitys Valkon laiva Oy:n rakennustoiminnasta
Alueen asemakaavat ja asemakaavaselostukset

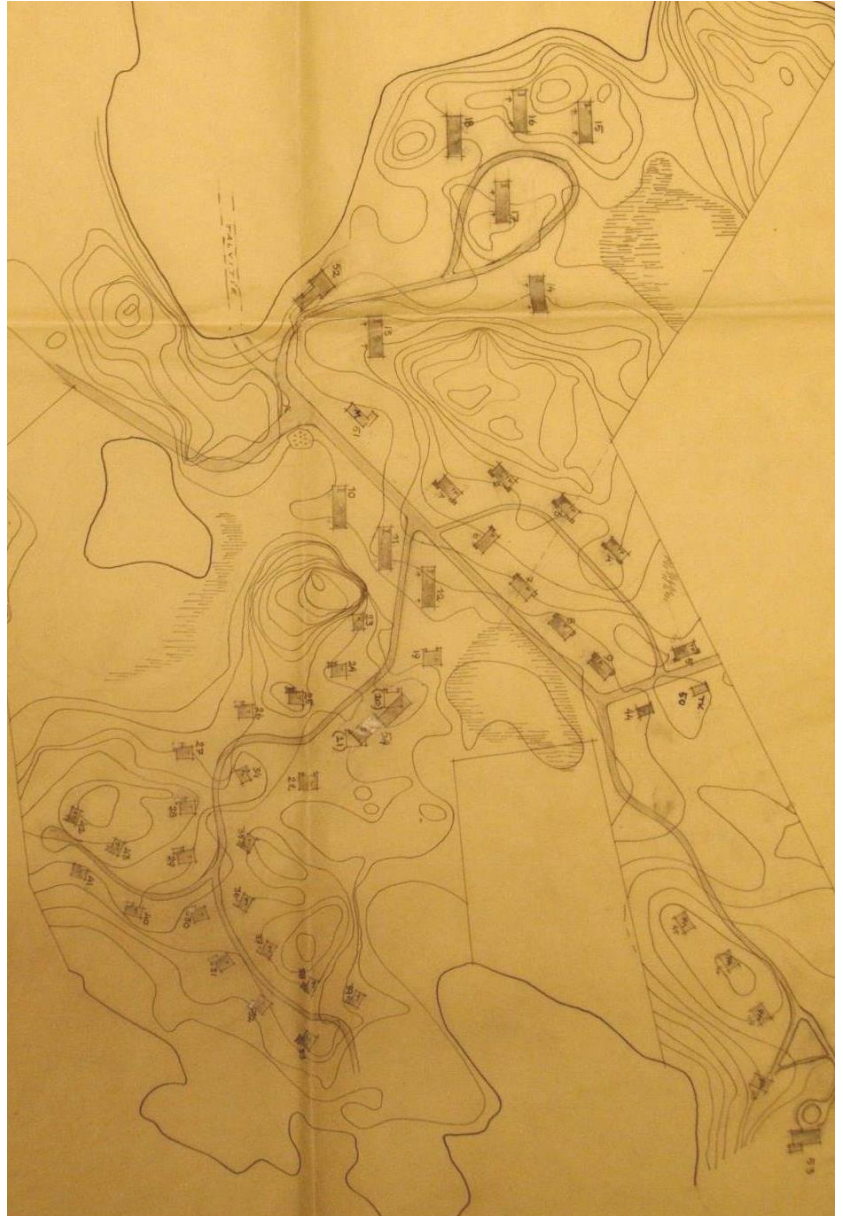
Liitteet: Kuvaliitteet etelä- ja pohjoisosan osa-alueista:

19.11.2013

Lomakkeen täyttäjä Hanna Oijala,/Loviisan kaupunki/

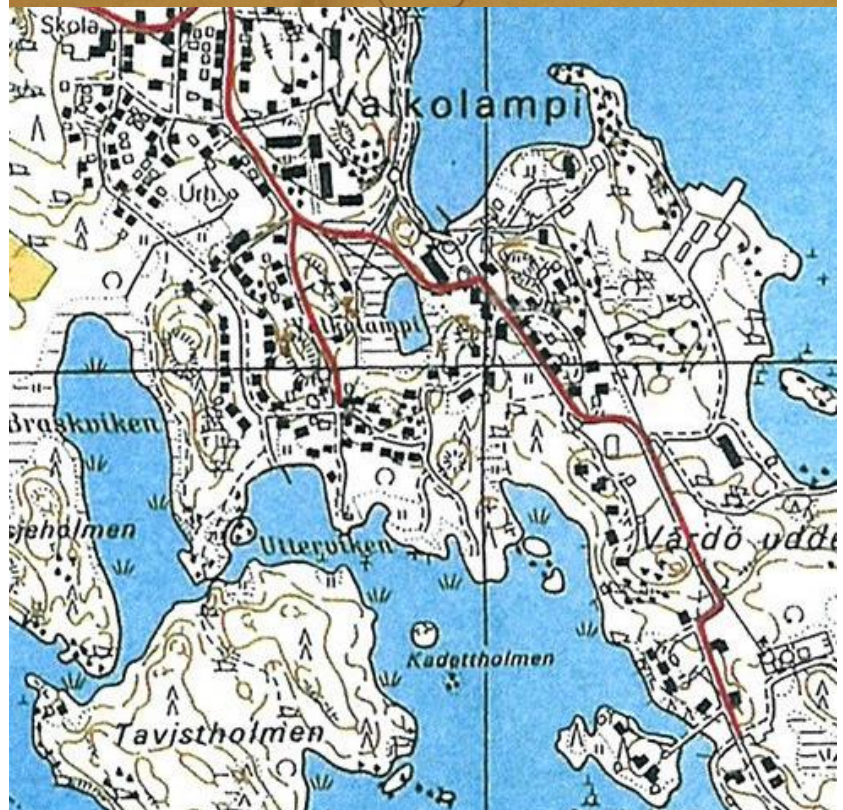
II	=	2 kerroksinen (8 perheen) talo, (N:o 10-18)
TP	=	"Tikkapari" (N:o 1-5)
P	=	"Pettola" (N:o 6-9)
L	=	"Lehtola II" (N:o 19-22)
T	=	"Tervakoski" (24-33)
PY	=	"Pyy" (34-43)
K	=	"työmaakonttori", (23)
J	=	"joukkamies" (44)
PA	=	"piippala" (45-48)
KE	=	"kirkko" (49)
TK	=	"talvikoto" (50)
M	=	"myymälä" (51)
Sauna ja pesula 52		
Vierailijakerho 53		
Poikamiesasuntola ja työni. kerho 54.		

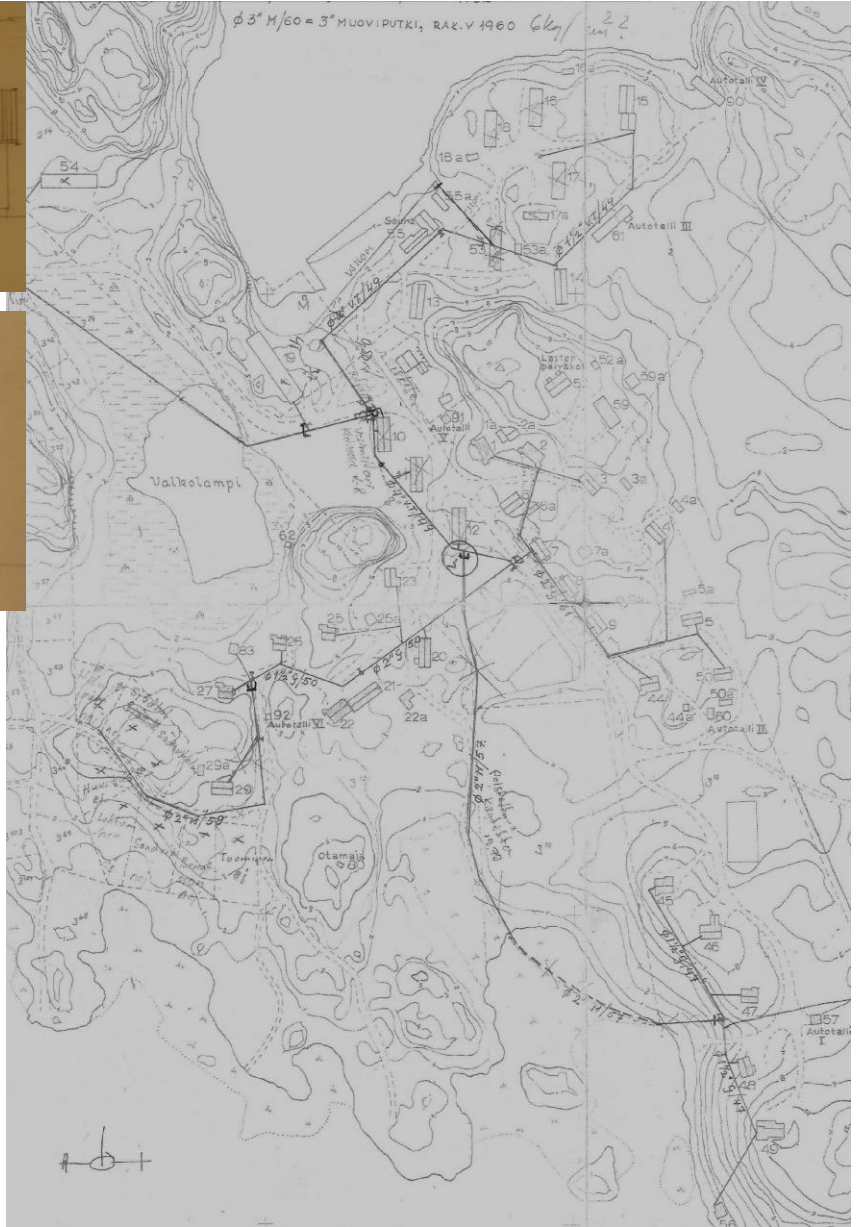
Ylinnä ensimmäisiä luonnoksia alueesta. Luonnoksessa työnjohtajien aluetta aiottiin pohjoiseen työväestön lounaaseen, päätien varrelle rivitalot (kolme valkeaa laatikkoo) ja neljän perheen työväenasuintalot.

Yllä oikealla Erkki Huttusen myöhempi (1946) luonnos, jonka selitystekstistä selviää talojen käyttö ja tyyppi (yllä vasemmalla)j. .

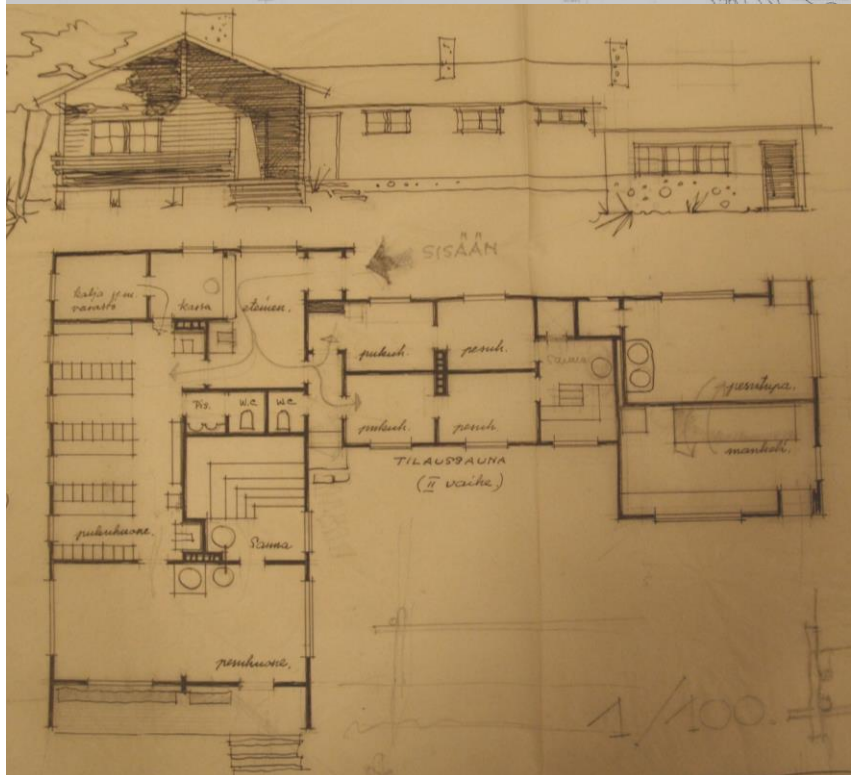
Oikealla peruskarttaote alueesta 1960-luvun alusta.

Päiväkoti (purettu) rakennettiin pienkerrostalojen ja kaupan väliselle metsäiselle mäelle. (päiväkodin luonnokset yllä).

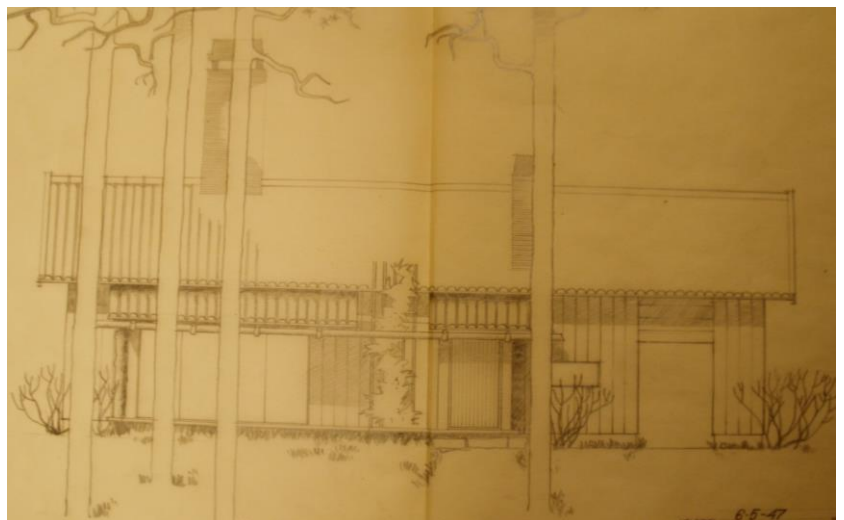
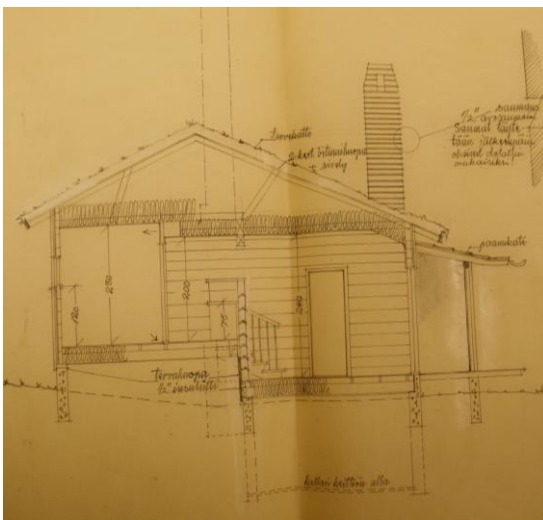
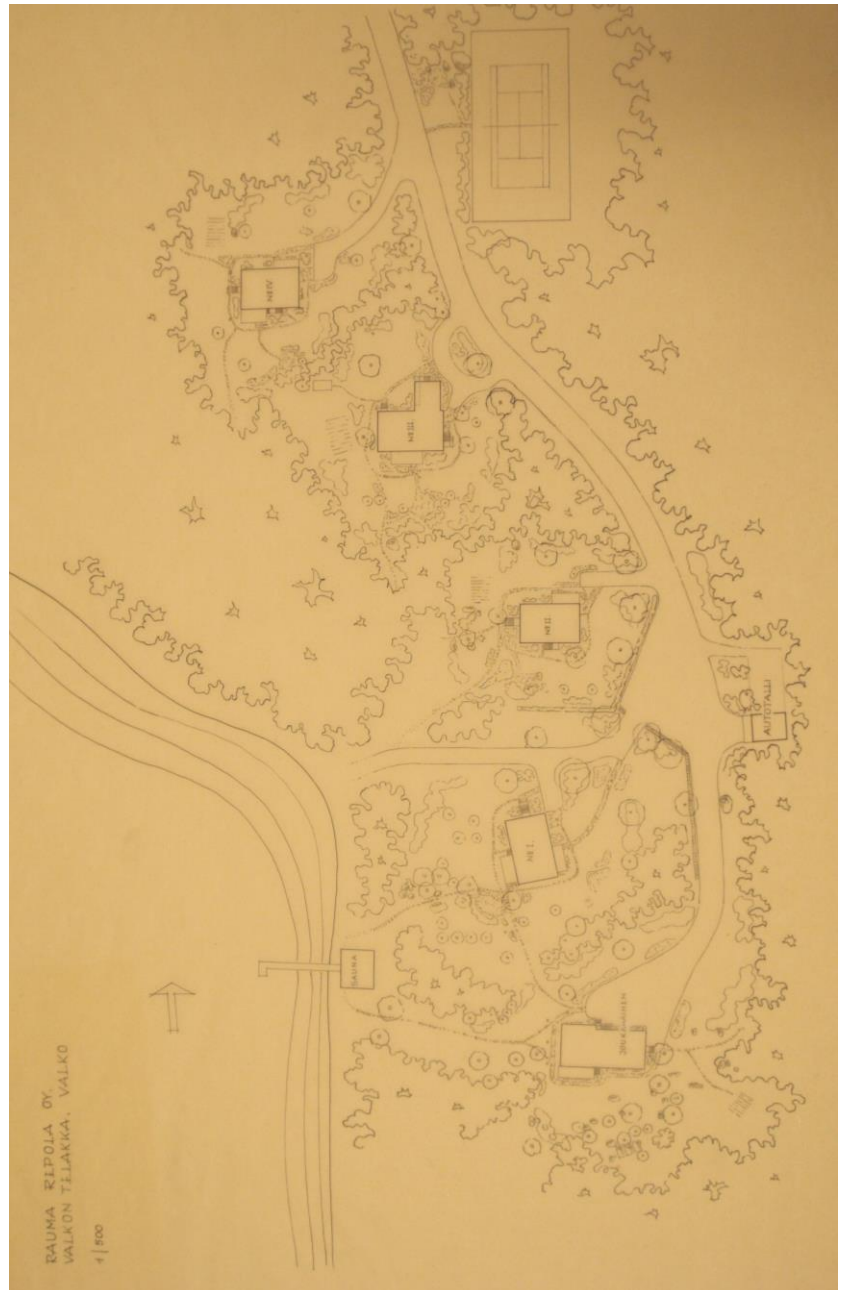
Puukerrostalojen ja lähialueen pientalojen yhteissauna- ja pesutupa (Erkki Huttusen suunnitelmin) rakennettiin merenlahden pohjukkaan, jossa se edelleen on (valokuva alla, pohjapiirustus vieressä)

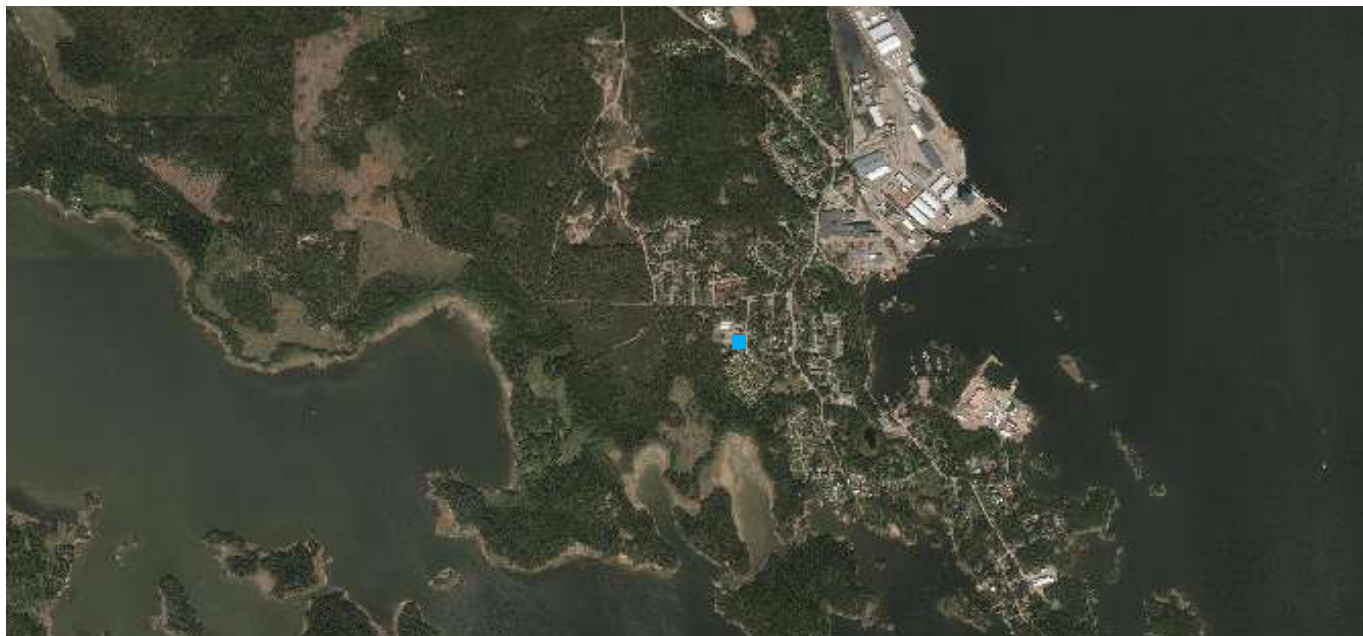

Alla Viljo Revellin suunnitelmapiirroksia
viikonloppumajaksi/ rantasaunaksi.

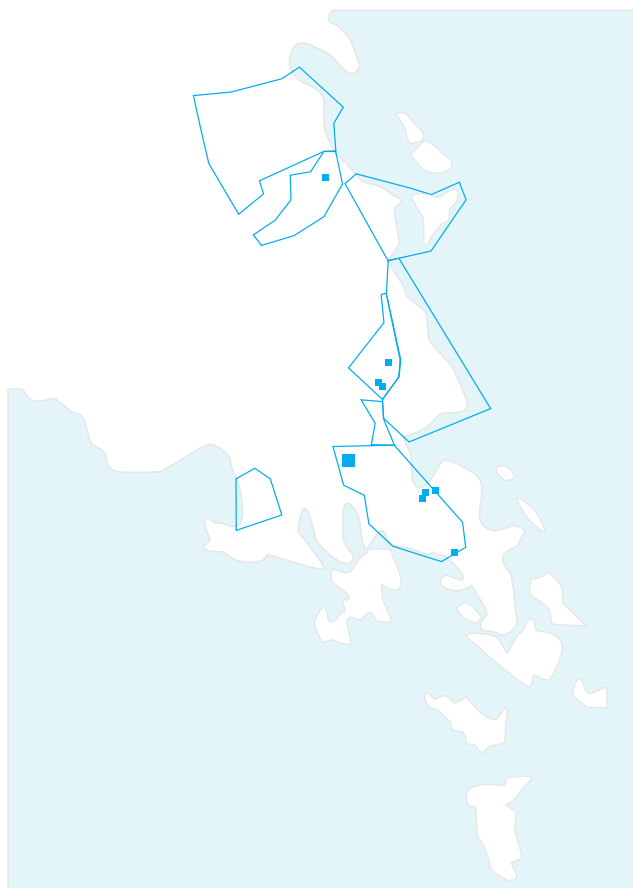
The top drawing is a plan view of a building. It shows a rectangular structure with a hatched roof area. A dashed line indicates a curved path or boundary. A dimension line at the top indicates a width of 96m. A small square is marked within the hatched area. A dashed line with an arrow points towards the bottom right corner.

The bottom drawing is a facade view of a building. It shows a vertical structure with horizontal lines representing a wall or facade. A small square is marked within the upper section. A circular feature is labeled d_r . A dimension line indicates a height of 59. Below the main structure, there is a smaller, hatched rectangular area. To the right, there is a small rectangular structure with vertical lines, possibly a door or window. A dimension line indicates a height of 48. The base of the building is shown with a series of small, irregular shapes representing a foundation or ground level.

12. VALKON SUOMALAINEN KOULU

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO Kohdeinventointilomake		MUSEOVIRASTO
Lääni	Etelä-Suomi	Kohde VALKON SUOMALAINEN KOULU 1949
Kunta	Loviisa	
Osoite	Fantsnäsinkujan ja Pitkäniityntien risteys	Omistaja Loviisan kaupunki
RAKENNUKSEN KUVAUS		
Rakennus n:o	I	
Nyk.käyttö	koulu	
Alkup. käyttö	kansakoulu ja opettajien asunnot	
Rak. aika	1949	
Suunnittelija	kouluhallituksen arkkitehti L.E. Hansten	
Kerros-luku	2 + kellari	
Perusta	betoni	
Runko	tiili	
Kattomuoto	satulakatto	
Kate	konesaumapeltikate	
Vuoraus	rappaus	
Ulkoväri	punainen katto, vaalean ruskeat seinät	
Kunto	hyvä	
Erityispiirteet	Säilynyt paljon alkuperäisiä rakennusosia- ja detaljointia (ikkunat, ulko-ovia, komeroita, sisälistoituksia ym.)	
RAKENNUSHISTORIA		
Valkon alueen asutuksen kasvettua sodan jälkeen tarvittiin kiireisesti uusi kansakoulu. Rakennustyöluupahakemuksessa koulun rakennuttaja Pernajan kunta perusteli kiirettä: nykyisen koulun oppilasmäärä oli yli 100, vanhaa koulua ei voitu laajentaa ja koulua jouduttiin nyt käymään vuorossa. Koulu on suunniteltu Kouluhallituksessa, jossa piirustukset ja työselityksen on allekirjoittanut L.E. Hansten. Selkeistä kappaleista massoiteltu rakennus rapattuine julkisivuineen edustaa hyvin 1940-luvun kansakoulurakentamista (hahmo, pohjaratkaisu, materiaalit ym.) Henkilökunnan asunnot sijoitettiin koulun yhteyteen omaan siipiosaan. Asunnot tuli vahtimestarille kolmelle nais- ja yhdelle miesopettajalle, jonka asunto poikkesi suurenkokonsa takia muista. Miesopettajan huoneessa asunnossa oli mm. palvelijahuone sekä ruokailuhuone, joka oli perinteiseen tapaan erotettu keittiöstä välikön (halli) avulla. Kellarikerrokseen tuli keskuslämmitystilat, henkilökunnan sauna- ja ruokakellarit sekä veistosali. 1948 päivätyissä lupapiirustuksissa oli veistosali merkitty ensimmäiseen kerrokseen keittiön viereen, mutta se toteutettiin kellariin, jolloin ensimmäisen kerroksen tila voitiin käyttää ruokalaksi/ luokkatilaksi. Ensimmäisen kerroksen ruokala/luokan ja sen viereisen luokan väliseinä rakennettiin leveillä ovilla avattavaksi, jolloin luokat voitiin yhdistää yhdeksi esim. juhlayhteyksiä palvelevaksi tilaksi, mikä oli myös aikakauden kouluissa käytetty ylenen ratkaisu. Rakennuksen päämassan muodostaa kaksikerroksinen kouluosa, johon tuli yhteensä kolme luokkaa (kellariin veistosali ja ensimmäisen kerroksen ruokasali ja luokka, toiseen kerrokseen kaksi luokkaa). Rakennuksen kulkutilat, valoisat luokkien sivuille avautuvat käytävät ja niihin liittyvä komea porras on itsessään kauniita ja viihtyisiä tiloja, eikä vain kulkuyhteyksiä. Julkisivussa pääportaikon ikkunat		

muodostavat päätyjulkisivuun komean, aikakauden koulurakennuksissa käytetyn vertikaalialueen.

Ote koulun työselityksestä, allekirjoittajana 1949 L.E. Hanste'n , Dipl.arkkit. SAFA

" Pääoven ympäristö päällystetään liuske kivillä piirustusten mukaisesti. Ulkoportaat tasoineen ja kynnyksineen luonnonkivistä. Ulkoseinä sisäpuolelta punaisista tiilistä 1 kiven vahvuiseksi ja tämän ulkopuolelle 2'' väli ja ½ kiven seinä, väli täytetään hiilimurskalla. Radiaattorien kohdille ulkoseinissä tehdään 18 sm syvennys.. Kellarin ovet tehdään "tavallista" peiliovirakennetta käyttäen, muut ovet ovat sileitä ylifalssattuja , päällystettynä 6 mm ristiinliimatulla koivuvaneerilla ja silitettynä maalausta varten. Pääulko-ovi tehdään erikoispiirustusten mukaan, kate sementtikattotiilistä, jonka alle umpilaudoituksen päälle asennettu kattuhuopa. Oppilaskäytävien lattiat hiotusta graniittimosaiikista suunnittelijan ehdottaman värisenä ja jaoteltuna sinkkilistoilla suorakaiteen muotoisiin ruutuihin, myös portaat tasanteineen hiotusta graniittimosaiikista. Kaiteiden johdepuut tummaksi kiillotetusta koivusta. Sisäseinien ja kattojen rajaon tehdään kulma (ei holkkaa). Käytävien juoma- ja käsienpesuallaiden takainen seinä laatoitetaan 1.4 metrin korkeuteen Pukkilalaatoilla tai vastaavalla. Rakennuksen ulkopuoli rapataan kalkkilaastilla, pintarappauksessa hienorakeista roisketta, jossa on runsaasti ja tasaisesti ehdottoman hyvin sammutettua kalkkia, niin että väri tulee vaaleata. Ulkoseinät töpätään kalkkimaalilla rakennuttajan määräämään väriin. Kaikki puupermannot ja opettajakorokkeet öljytään ja lakataan lattialakalla."

Rakennuksen suurimmat muutoksina ovat asuntojen on ottaminen koulukäyttöön sekä koulukeittiön muuttaminen opettajan huoneeksi.

Rakennus on muutoksista huolimatta säilyttänyt suhteellisen hyvin alkuperäiset ominaispiirteensä. Kyseisen kohteen rakennushistoriallisten arvojen säilymiselle on olennaista alkuperäiset rakenneosat (sisälistoitukset, porrasedaljit, ovet ja ikkunat), koska tyypillisenä aikakautensa edustajana koulu on muutoin hyvin niukka detaljeiltaan (kts valokuvatestit).

Lähiympäristö

Koulu sijaitsee mäntyjä kasvavalla kankaalla Valkolammin sotien jälkeen rakentuneen pientaloalueen reunalla. Pihan länsipuolta rajaa 1980-luvulla rakennettu liikunta- ja monitoimitalo, jossa sijaitsevat oppilas-wc:t. Alun perin oppilas wc:t sijaitsivat piharakennuksessa, joka on myöhemmin purettu. Koulua ympäröi verkkoaita alkuperäisine betonipylväineen.

Säilymisedellytykset

Asemakaavassa ei ole suojelumerkintää.

Koulu on edelleen toiminnassa, mikä osaltaan edesauttaa säilymistä.

Luettelointiperuste ja arvotus

Ominaispiirteensä hyvin säilyttänyt koulu. Kuuluu Valkolammin sotienjälkeiseen yhtenäisen ympäristön muodostavaan rakennuskantaan.

Koulu kuuluu vuonna 2010 vahvistettuun Itä-Uudenmaan maakuntakaavaan Maakunnallisesti arvokkaaksi merkittyyn Valkon sataman ja ympäröiviin asuinalueisiin. Koulu on myös maakuntakaavan liiteaineistossa mainittu.

Arvotusluokka **A**

Rakennushistoriallinen

Historiallinen

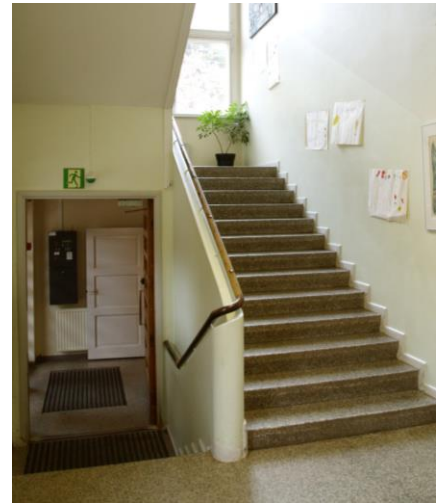
Maisemallinen

Lähteet (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat)

RHR, Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys, Itä-Uudenmaan liitto 2007, julkaisu 90
Itä-Uudenmaan maakuntakaava (vahvistettu 2010)

Suullisia tietoja antanut vararehtori Anna Palasmaa

Kuvat

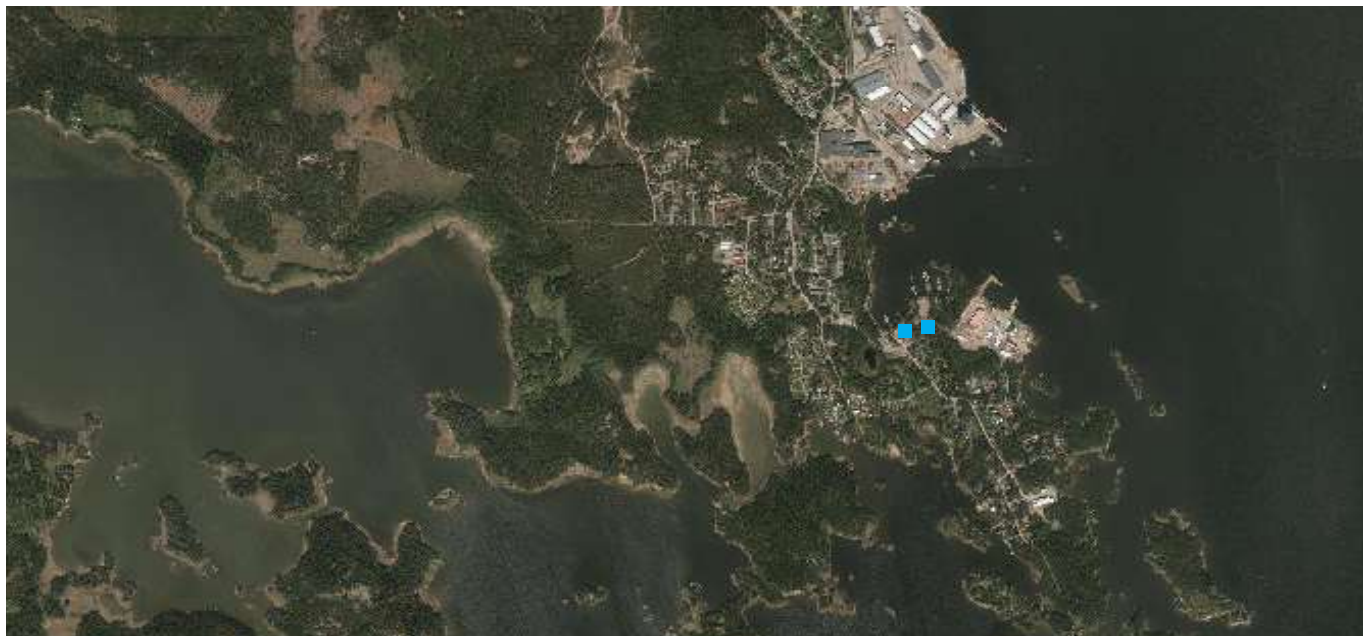
Sisä- ja ulkoseinien "hento" väritys (paljon valkoisella taitettu) on rakennusajalle tyypillinen, kontrastina detaljeissa kuten porraskäytävien käsijohteissa käytettiin tehokkaampia sävyjä (vrt. työselityksessä mainittu mustaksi kiillotettu kaide).

Alkuperäisiä säilyneitä rakennusosia ja detailjoita: ikkunat on liitetty täsmällisesti ilman peitelistoja seinään, epäsymmetrinen ikkunapuitejako (jossa alaosassa tuuletusikkuna, betoninen ikkunapenkkiyvennys sisätilassa), ovilasituksen tiheä vaakajaotus muistuttaa 1930-luvun suosittuja malleja, pyöristetyt komero- ja ikkunahelat funkiukselle tyypillisiä, sisäovien ja lattioiden listat muotoiltu pyöreäähköksi, kiinteät komerot eteishallin päädyssä,

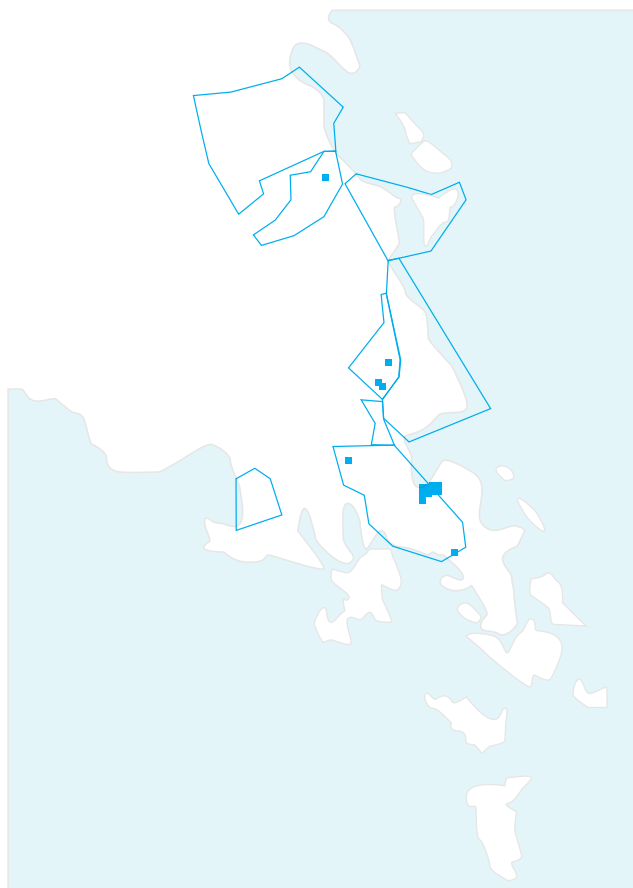
Päiväys

22.10.2013

Lomakkeen täyttäjä Hanna Oijala

13. ILMARISENTIE 8 JA 2 PUUKERROSTALOT

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN		MUSEOVIRASTO	
YLEISLUETTELO Kohdeinventointilomake			
Lääni	Etelä-Suomi	Kohde	ILMARISENTIE 8 JA 2 PUUKERROSTALOT
Kunta	Loviisa		
Osoite	Ilmarisentie 8 ja 2	Omistaja:	Paavo Sistola p. 040 501 4656
RAKENNUKSEN KUVAUS			
Nyk.käyttö	asuinkerrostalo, vuokrattuja huoneistoja		
Alkup. käyttö	asuinkerrostalot Rauma Repolan työntekijöille, työsuhteasuntoja		
Rak. aika	1947, 1960-luvulla muutoksia		
Suunnittelija	? 1940-luvulla kehitetty puinen pienasuntoja käsittävä tyyppikerrostalo		
Kerros-luku	2+ kellari		
Perusta	betoni		
Runko	rankorakenne		
Kattomuoto	satulakatto,		
Kate	toisessa betonitiilikate, toisessa tiilikuvioitu profiilipelti		
Vuoraus	rimalaudoitus		
Ulkoväri	seinäpinnat toisessa vaaleanpunainen, toisessa oranssi, katot punaiset, ikkunat valkeat		
Kunto	Julkisivujen ylläpito kunnostukset tekemättä		
Erityispiirteet			
RAKENNUSHISTORIA			
Ilmarisentiellä on jäljellä kaksi 1940-luvun lopulla Valko Oy:n rakentamaa pienkerrostaloa, joita kaikkiaan oli alueella 8. Näistä oli jäljellä vielä asemakaavan muutoksen yhteydessä vuonna 1995 Vårdöntien länsipuolella 2-3 kpl, mutta ne on myöhemmin purettu huonokuntoisina. Talot edustavat sodan jälkeistä, lyhyttä puukerrostalojen rakentamisvaihetta Suomessa, jonka tavoitteena oli tuottaa pienasuntoja edullisesti ja nopeasti. Vuosina 1945-49 valtio joutui säännöstelemään rakentamista rakennusainepulan ja työvoimapulan takia. Kivirakennuksia oli muurausainepulan takia vaikea saada rakenteille, mutta koska asunnoista oli pula, ratkaistiin ongelma rakentamalla puusta pienasuntoja. Paloturvallisuussyistä talot saivat olla korkeintaan kaksikerroksisia. Katteena oli yleisimmin betonikattotiili, koska bitumihuopaa saati peltiä oli hyvin vaikea saada. Pienasuntoja käsittävän talotyypin kehittäminen liittyi uuteen Arava-järjestelmään, mikä määritteli osaltaan huoneiston kokoa. Toisinaan talotyyppiä kutsuttiin pienasuntolaksi. Puukerrostalotyyppiä kehittivät mm jälleenrakennusajan asutosuunnittelun johtavat arkkitehdit asuntohallituksessa. Talotyyppi on valitettavasti jäänyt rintamamiestalotyypin varjoon ja samalla vaille huomiota saati arvostusta rakennushistoriatarkastelussa. Talotyyppi käsittää useimmiten, kuten myös Valkolammella, kaksi porrasta, jossa on kummassakin neljä asuntoa, molemmista kerroksista kaksi. Huoneistoon kuului yleensä (n. 40m²) kaksi huonetta ja keittiö sekä vaatehuone ja wc. Talojen kellarissa tai ulkorakennuksessa oli yleensä yhteinen sauna, koska pesuhuonetta ei ollut. Valkolammella sauna rakennettiin lähelle rantaa ja se palveli kaikkia pienkerrostaloja ja myös Lemminkäisentie erillispientaloja. Kerrostaloissa oli alun perin huoneistokohtainen puulämmitys keittiön hellan lisäksi. Valkolammella uunit on purettu ja nykyään on käytössä sähkö. Ikkunat olivat talotyyppissä pienet (minimissään 1/10 lattiapinta-alasta), koska lasista oli myös pula. Toisaalta niukkuus haastoi suunnittelijat kehittämään talotyyppistä käytännöllisen ja hyvin tarkoituksenmukaisen. Talotyyppin piirteenä oli kapea runko (n. 7 metriä), mikä luo kaksikerroksiselle rakennukselle ryhdikkään ilmeen. Pienasunnoille harvinaisena laatutekijänä voidaan pitää, että asunnot ovat ns. läpitalonhuoneistoja. Kyseinen sodanjälkeinen pienkerrostalotyyppi on helposti tunnistettava ja sen edustajia on säilynyt monessa			

maamme kaupungeissa. Usein kaupunki toimi rakennuttajana. Talot eroavat eri paikkakunnilla toisistaan mielenkiintoisesti yksityiskohdiltaan. Valkolammen taloissa oli esim. ulokeparvekkeet. Ne on säilyneistä kahdesta rakennuksesta purettu ja korvattu ranskalaisilla parvekkeilla 1960-luvulla, jolloin myös pienet harjakattoiset ovikatokset korvattiin nykyisillä seinäkerakenteilla ja laatikkomaisilla katoksilla. Muita 1960-luvun muutoksia on asuntojen ja ulko-ovien vaihtaminen sekä porraskäytävissä kaiteen muuttaminen metalliseksi pinnakaiteeksi. Vaaleanpunaisen rakennuksen räystäsrakenne on myöhemmin laudoitettu umpeen (vrt. oranssin rakennuksen rakenne, jossa kattotuolit näkyvät perinteiseen tapaan).

Lähiympäristö

Rakennukset sijaitsevat jonkin verran irrallisina varsinaisesta Valkolammen asuntokaduista metsäisessä ympäristössä. Pihojen hoitamattomuus ja joidenkin asukkaiden tavaroiden avovarastointi heikentävät valitettavasti rakennusten yleistä ilmettä ja arvostusta.

Säilymisedellytys

Huoltokorjaukset on ensimmäinen edellytys.

Valkolammin alueen asemakaavassa: 1997 laatinut Aulis Tynkkynen rakennuksilla on kaavamääräys (su) ”Rakennusala, jolla on kaupunkikuvaneheyttä tukeva rakennus. Rakennusta ei saa purkaa ilman rakennuslautakunnan lupaa ja perusteltua syytä. Uudis-, laajennus- ja korjausrakentaminen tulee toteuttaa massoittelemalla, kattomuotojen sekä julkisivujen osalta alueen yhtenäisyydelle leimallisia tyylipiirteitä soveltaen.”

Luettelointiperuste ja arvotus

Kohde kuuluu kuuluvat vuonna 2010 vahvistettuun Itä-Uudenmaan maakuntakaavaan maakunnallisesti arvokkaaksi merkittyyn **Valkon sataman ja ympäröiviin asuinalueisiin**. Rakennustyyppi edustaa jälleenrakennusajan kerrostalorakentamista ja kertoo valtion ohjaamasta asutusuunnittelun aktiivisesta kehittämisestä.

Arvotusluokka B-C

Rakennushistoriallinen

Historiallinen

Maisemallinen

Lähteet (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat, haastattelut)

RHR,

Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys, Itä-Uudenmaan liitto 2007, julkaisu 90

Haastattelu: Paavo Sistola (omistaja)040 5014656 paavo.sistola@sulo.fi

Päiväys

19.11.2013

Lomakkeen täyttäjä Hanna Oijala

Kuvassa vuodelta 1954 näkyy kahdessa myöhemmin puretussa puukerrostalossa alkuperäiset harjakattoiset kuistit ja ulokeparvekkeet. Keskellä taaempana näkyy Sistola Oy:n elintarvikekauppa (museoviraston kuvakokoelma).

Yläkuvissa Ilmarisente 8 , alakuvissa Ilmarisente 2

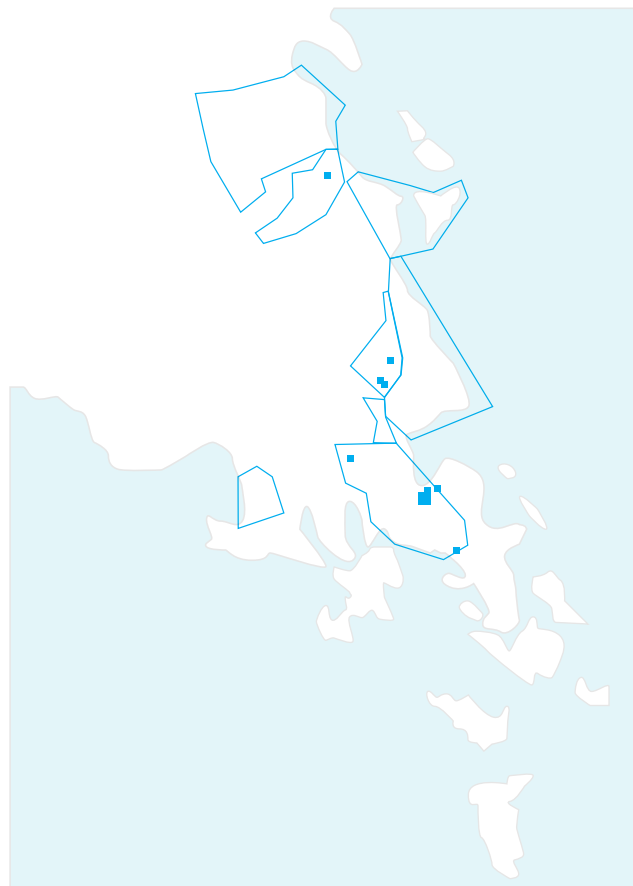
Ikkunaliitos seinään ilman
vuorilautaa ja seinien
rimalaudoitus ovat tyypillisiä
aikakaudelle (vrt.
rintamamiestalot).

Portaikossa yhdistyy 1940-luku
1960-lukuun.

14. VALKORANTA OY

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO		MUSEOVIRASTO
Kohdeinventointilomake		
Lääni	Etelä-Suomi	Kohde VALKORANTA OY
Kunta	Loviisa	
Osoite	Valkolammentie 30	Omistaja: Paavo Sistola Barsaksentie 16, 07900 Loviisa
RAKENNUKSEN KUVAUS		
Nyk.käyttö	asuinkerrostalo	
Alkup. käyttö	asuinkerrostalo Rauma Repolan insinööreille, työsuhdeasuntoja ja liiketiloja rakennuksen eteläpäädyssä	
Rak. aika	1958	
Suunnittelija	?	
Kerrosluku	3+osin maanpäällinen kellari	
Perusta	betonivalu	
Runko	tiili, siporex ?	
Kattomuoto	pulpettikatto, sisäänkäynneissä pienet lipat	
Kate	pelti	
Vuoraus	roiskerapatut seinät, pystylaudoitettu räystä	
Ulkoväri	vaalea, lämmin harmaa rappaus, ruskea kuultoväri seinän yläosan laudoituksessa, sininen tehosteväri ikkunakarmissa, lakatut ovet, osa maalattu (myöhemmin?)	
Kunto	portaot ja julkisivut hyväkuntoiset.	
Erityispiirteet	Sisäänkäyntien tyylikkäätkatokset, liiketilojen ja portaikkojen alkuperäiset ovet, portaikkojen alkuperäisenä säilyneet rakenteet (kaide-, lasitiiliseinä)	
RAKENNUSHISTORIA		
Alueen vanhin varsinainen kivirakenteinen kerrostalo (vanhimpia puukerrostalot). Laadukas ja tyylikäs aikakautensa edustaja, aukotus 1950-lukua, Rakennusrekisterin tietoja: rakennuksessa on 27 asuntoa, kerrosalaa 1364 m2, yhteinen sauna, autotallit asuntovarastot maanpäällisessä kellarikerroksessa. Liiketilojen ja autotallien sijoittaminen alimpaan kerrokseen oli yleistä 1950-60-luvun kerrostaloille, myöhemmin molemmat jäivät pois siirryttäessä betonielementtirakentamisen kiihkeimpään aikaan 1970-luvulla. Pohjakerroksessa kaksi liiketilaa, Yläkerroksen parvekkeisiin on asennettu myöhemmin kate, muutoin julkisivut ovat säilyneet melko alkuperäisinä. Piirustuksia tms. rakennuksesta kertovaa tietoa ei ole rakennuslupa-arkistossa eikä omistajalla.		
Lähiympäristö		
Rakennus sijaitsee Ilmarisentien ja Valkolammentienristeyksessä, jota voidaan pitää Valkolammen "keskuksena", Paikalla myös kaikki muu rakentaminen on myös 1940-50-luvulta. Näitä on mm. risteyksen toisella puolen oleva Sistolan, edelleen toimiva elintarvikekauppa, rannalla sijaitseva yhteissauna, puukerrostalot ja Vårdöntien pientaloasutus. Kerrostalon sisääntulopihalta aukeaa näkymä merelle Valkon sataman suuntaan.		
Säilymisedellytykset		
Korjaus- ja muutostöissä on tunnistettava olennaiset rakenteet ja detaljit kuten esim. sisäänkäyntien tyylikkäätkatokset, ikkunarakenteet ja liitokset, liiketilojen ja portaikkojen alkuperäiset ovet, portaikkojen alkuperäisenä säilyneet rakenteet (kaide-, lasitiiliseinä ym.), jotka ovat tärkeitä vaalittavia ominaispiirteitä.		

Luettelointiperuste ja arvotus

Kohde kuuluu kuuluvat vuonna 2010 vahvistettuun Itä-Uudenmaan maakuntakaavaan maakunnallisesti arvokkaaksi merkittyyn **Valkon sataman ja ympäröiviin asuinalueisiin**.

Vanhin alueen varsinaisista kerrostaloista (kaksikerroksisia puukerrostaloja ei huomioida). Edustaa 1950-1960-luvun alun detaljoitua ja laadukasta kerrostalorakentamista. On säilyttänyt alkuperäiset julkisivujen ja porraskäytävien näkyvät rakenteet kuten ovet, ovikatokset lasitiiliseinät.

Arvotusluokka **B**

Rakennushistoriallinen

Historiallinen

Maisemallinen

Lähteet (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat)

RHR,

Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys, Itä-Uudenmaan liitto 2007, julkaisu 90

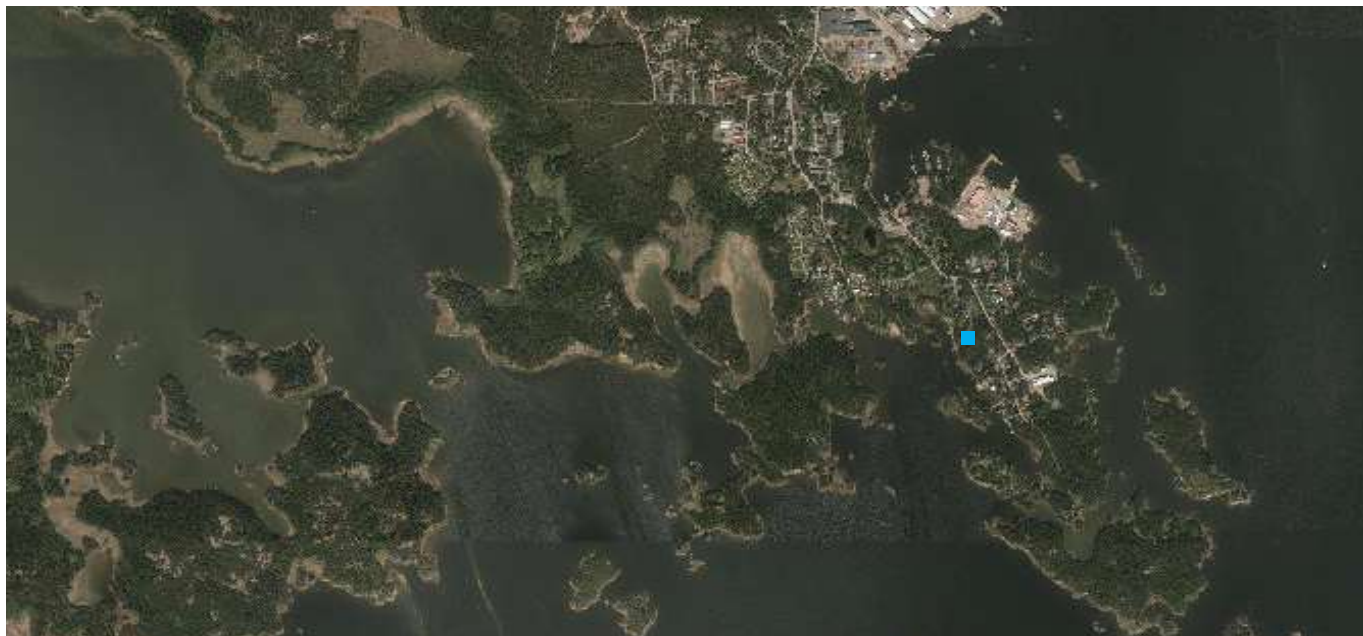
Päiväys

19.11.2013

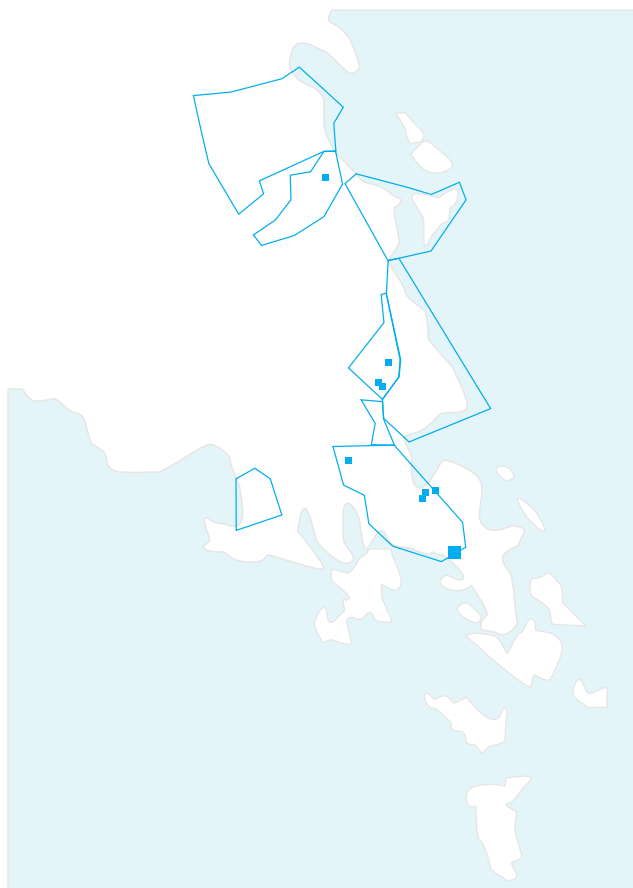
Lomakkeen täyttäjä Hanna Oijala

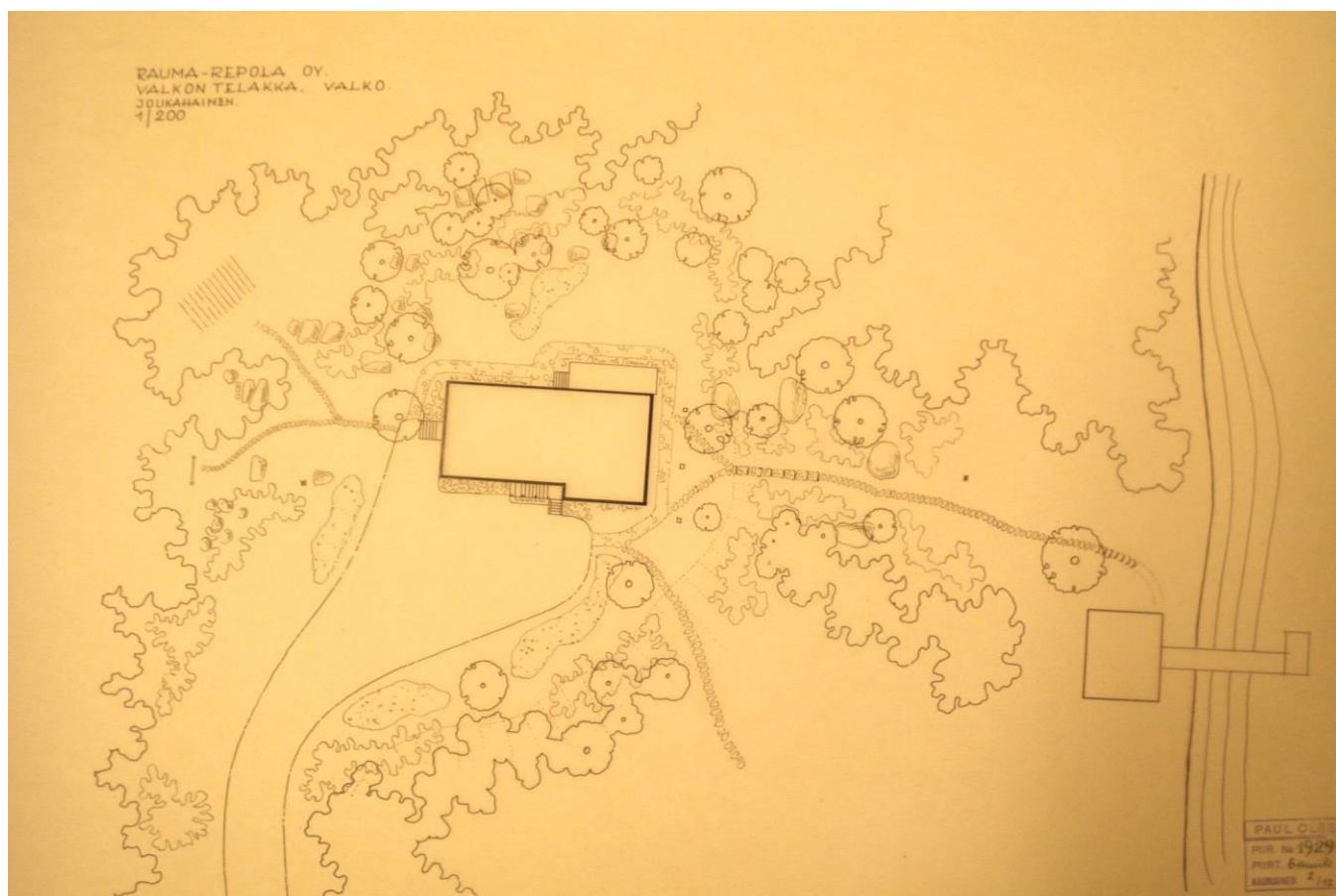
15. JOUKAHAISENTIE 12

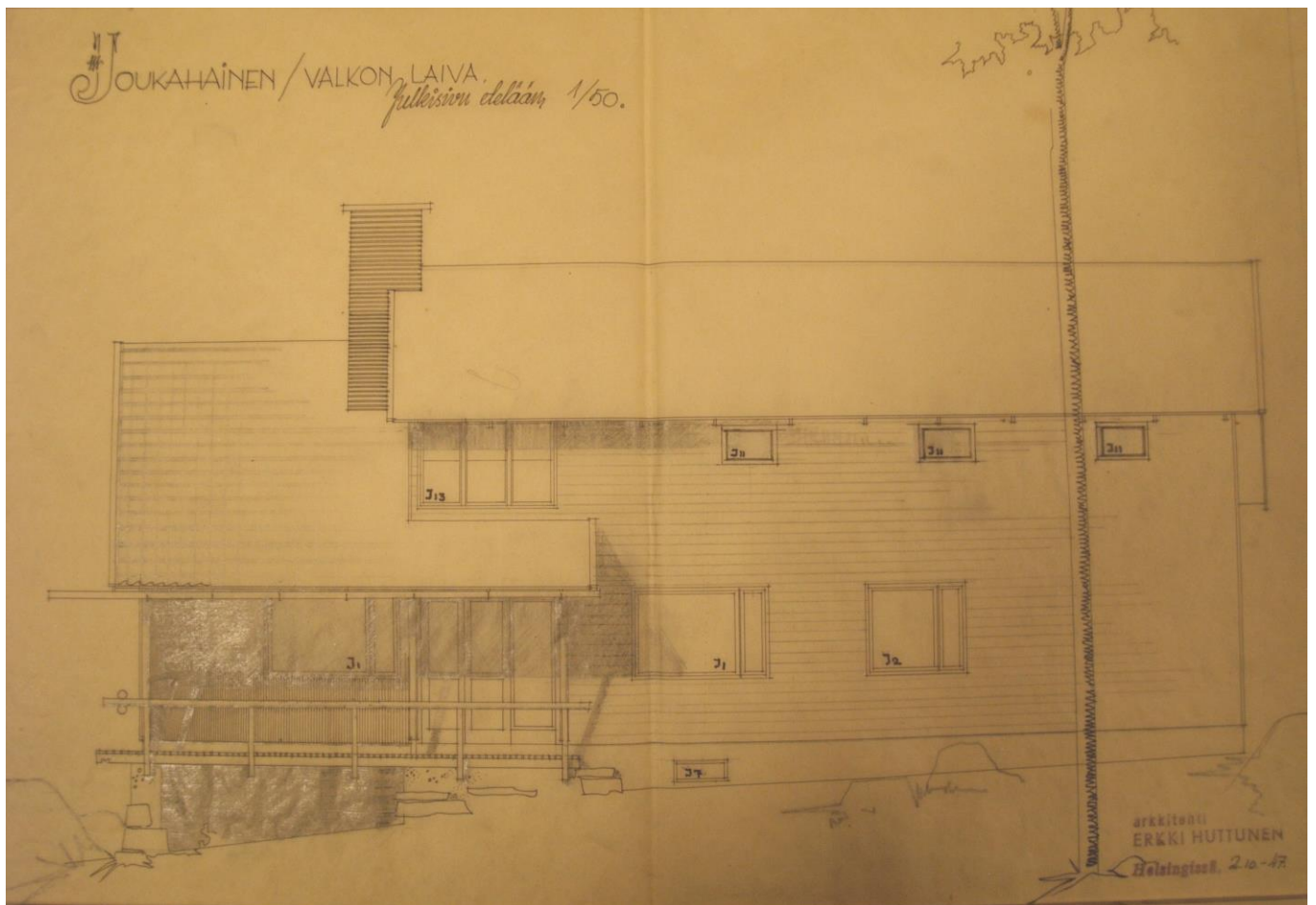
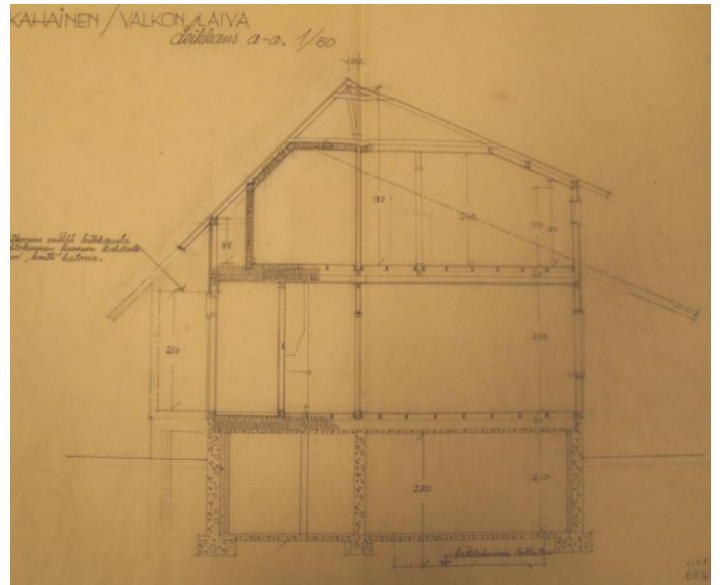
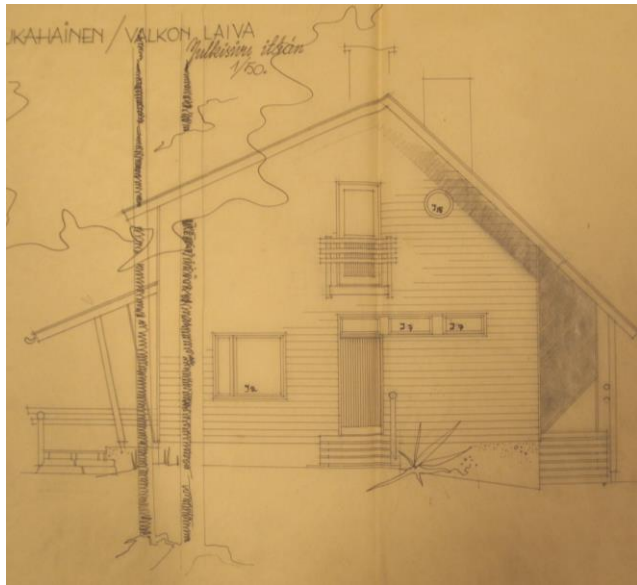

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN		MUSEOVIRASTO	
YLEISLUETTELO Kohdeinventointilomake			
Lääni	Etelä-Suomi	Kohde	JOUKAHAISENTIE 12 (entinen Valkon laiva Oy:n vierastalo)
Kunta	Loviisa		
Osoite	Joukahaisentie 12		
RAKENNUKSEN KUVAUS			
Rakennus n:o			
Nyk.käyttö	yksityisomistuksessa oleva asunto	sauna , vuokrattu alkuperäisen asuntoon kuuluvaksi	
Alkup. käyttö	Yhtiön vierastalo	sauna	
Rak. aika	1947	(alkuperäinen 1949) nykyinen 1960-l alku	
Suunnittelija	arkkitehti Erkki Huttunen,	(lupapiirroksia ei ole löytynyt, eikä tietoa suunnittelijasta)	
Kerros-luku	1 + ullakko + kellari	1	
Perusta	betonikivijalka	betonipilarit	
Runko	ranko	(höylä)hirsi	
Kattomuoto	satula	loiva harjakatto	
Kate	savitiilikate (alkuperäinen, matalaprofiilinen)	yksikouruinen savitiili, todennäk. alkuper.	
Vuoraus	vinosärmäinen vaakavuoraus	vuoraamaton	
Ulkoväri	vuoraus tumma ruskea, ikkunakarmit ja räystään aluslauditus turkoosin sininen, valkeat ikkunapuitteet ja parvekekaiteet , punaruskeat ovet (sävyt todennäköisesti alkup.)	maalaamaton	
Kunto	hyvä	hyvä	
Erityispiirteet	Voimakkaasi epäsymmetrinen kattokulka. Paljon rakenteellisia detalleja, joista on tehty rakennesuunnitelmat (räystäät ym.)	Alkuperäiset ulos-sisäänaukeavat ikkunat, avotakka, kuistilla hirsien ulottaminen rakennuksen päädyssä ”poskeksi”, johon on lovettu aukotus.	
RAKENNUSHISTORIA			
Asuinrakennus on aikoinaan tehty Valkon Laivan vierastaloksi ja se on tunnettu nimeltä Joukahainen. Myöhemmin (1950-lla?) rakennuksen käyttö muutettiin Valkon laiva Oy:n johtajan asunnoksi (<i>liittyikö rakennukseen tehdyt muutokset käyttötarkoituksen muutokseen?</i>). <i>Rakennus</i> Rakennuksen suunnitteli funktionalistisista liikerakennuksista tunnettu arkkitehti Erkki Huttunen, joka oli tuolloin Rakennushallituksen pääjohtaja. Rakennus poikkeaa yksilöllisesti suunniteltuna muista Valkolammen alueen alkuperäisistä rakennuksista, joista suuri osa on tehdasvalmisteisia tai tyyppipiirustuksilla suunniteltuja. Arkkitehti Einari Teräsvirta suunnitteli vuonna 1956 muutoksia mm. julkisivuihin, jolloin ikkunoiden määrää ja kokoa muutettiin. Pohjoinen julkisivu on säilynyt Huttusen suunnitelmien mukaisena. Sisätiloihin on tehty muutoksia, joiden suunnittelija on ollut mahdollisesti Einari Teräsvirta (lähde Olli Mikonheimo). Vierastaloa varten rakennettiin rantaan sauna, joka oli alun perin tarkoitettu myös muiden Joukahaisen tien talojen asukkaiden käyttöön. Alkuperäinen sauna näkyy vuonna 1951 taitteessa otetussa ilmakuvassa (kts. valokuvaliite). Sauna sijaitsi nykyistä muutamia kymmeniä metrejä pohjoisempaan. Kuvassa sauna on pinnaltaan vielä hyvin vaalea (oliko suuri valmistunut? Julkisivuja ei ole ehkä käsitelty?). Sauna paloi ja se korvattiin toisella, joka sekin paloi, molemmat olivat savusaunoja. Nykyinen 1960-luvun alussa rakennettu saunaa ei siksi enää rakennettu			

savusaunaksi. Nykyinen sauna muistuttaa erittäin paljon ensimmäistä sauna. Voidaan olettaa, että se on rakennettu ensimmäisen saunan piirustuksilla. Bonvestan (yhtiö, joka myöhemmin oli muodostettu asunnon omistaneesta ym yhtiöstä) myydessä rantaa-alueen Loviisan kaupungille, saunarakennus vuokrattiin talon omistajien käyttöön 30 vuoden vuokrasopimuksella (umpeutuu 2015 lopussa).	
Lähiympäristö Arkkitehtuurimuseon piirustusarkistossa säilytettävässä Erkki Huttusen piirustuskokoelmassa on Valkon laivaus Oy:lle laadittujen piirustusten joukossa Joukahaisen tienvarren käsittävä kokonaisvaltainen aluesuunnitelma sekä jokaiselle pihalle erillinen pihasuunnitelma. Suunnitelmat on laadittu Paul Olssonin suunnittelutoimistossa 1.12.1957. Myöhemmin pihalle on hortonomi Barbro Bergman Roberts (1987) laatinut pihasuunnitelman. Piha-alue on nykyisin hyvin viehättävä vastaa hyvin Paul Olssonin alkuperäistä pihasuunnitelmassa ilmenevää 1940-50 lukujen henkeä: piha-alue liittyy vapaamuotoisine istutuksineen luontevasti, ilman jyrkkiä rajauksia metsäiseen rantamaiseen ja vain aivan talon läheisyyteen on merkitty suoralinjaisempia istutuksia.	
Säilymisedellytys Asuinrakennuksen tontille on tehty vuonna 2008 kaavamuutos, jossa rakennus on osoitettu suojelumerkinnällä sr-3 ”<i>Suojeltava rakennus, jota ei saa purkaa. Kulttuuri-historiallisesti, rakennustaiteellisesti tai kaupunkikuvan kannalta arvokas rakennus, jonka ominaispiirteet tulee korjaus- ja muutostöissä säilyttää. Erityisesti julkisivukorjauksissa tulee käyttää alkuperäisiä tai niitä vastaavia materiaaleja.</i>”. Sauna kuuluu vuonna 1995 hyväksyttyyn asemakaavaan, jossa rakennus on VL-alueella. Rakennukselle tulisi merkitä (kaavamuutostarpeen) rakennusala ja suojelumerkintä, joka parantaisi säilymisedellytyksiä.	
Luettelointiperuste Kohde kuuluu kuuluvat vuonna 2010 vahvistettuun Itä-Uudenmaan maakuntakaavaan maakunnallisesti arvokkaaksi merkittyyn Valkon satamaa ympäröiviin asuinalueisiin. Valoisaan männikkörinteeseen sovitettuna kohde heijastelee mielenkiintoisesti aikakautensa näkemystä vierastalon ja samalla edustavan loma-asunnon ideaalista, jossa arkkitehtuurilla ja maisemalla rantasaunoineen oli tärkeä osa. Kohde on siten sekä rakennushistoriallisesti että maisemallisesti merkittävä. <u>Rakennushistoriallinen ja maisemallinen</u> Arvoluokka A-B	
Valokuvat valokuvalähde: Asemakaavaselostus kaavamuutos Joukahaisentie	
Lähteet (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat) Sami ja Olli Mikonheimo RHR, asemakaava Arkkitehtuurimuseon piirustusarkisto (2013) Rauma Repolan historiikki,	
Liitteet Valokuvat : Sisko Jokinen, kaavasuunnittelija	
Kortin laadinta alkup. 2007 (2013 ja 2015 päivitys)	Lomakkeen täyttäjät Maaria Mäntynen, päivitys Hanna Oijala

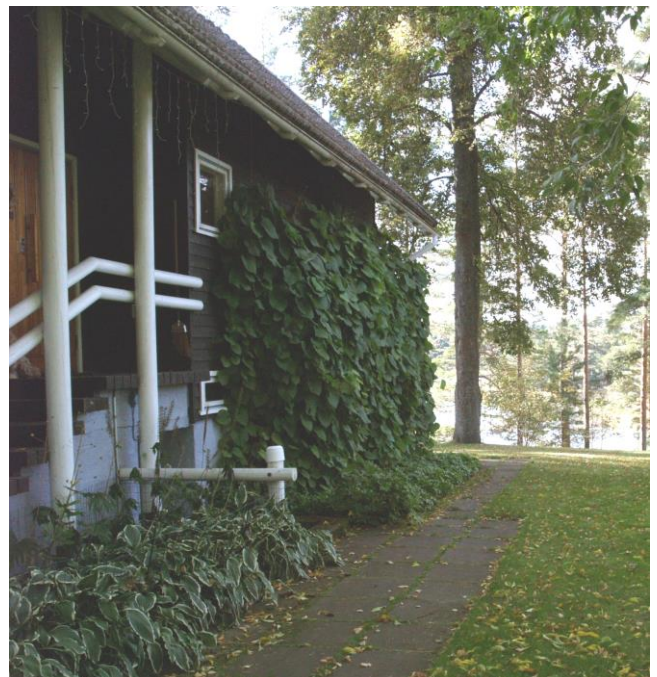
Paul Olssonin toimiston leimalla varustettuja piirustuksia (päiväty 2.12.1957). Työn tilaajana oli tuolloin Rauma Repola Oy, Valkon telakka. Valko.

Räysääiden rakenne
vesikourun kannattimiseen,
Ikkunan ja ulkoverhouksen
liitos, parveke ja rakenne ,
sisäänkäyntikaide tolppineen
sekä vinoprofiili ovat
detaljisuunnittelua vaatineita
ja arkkitehtonisen ilmeen
kannalta merkittäviä
rakenneosia.

Ilmakuva Valkon asuntoalueelta vuodelta 1951. Etualalla on Joukahaisen savusauna, ylhäällä oikealla vierastalo Joukahainen.

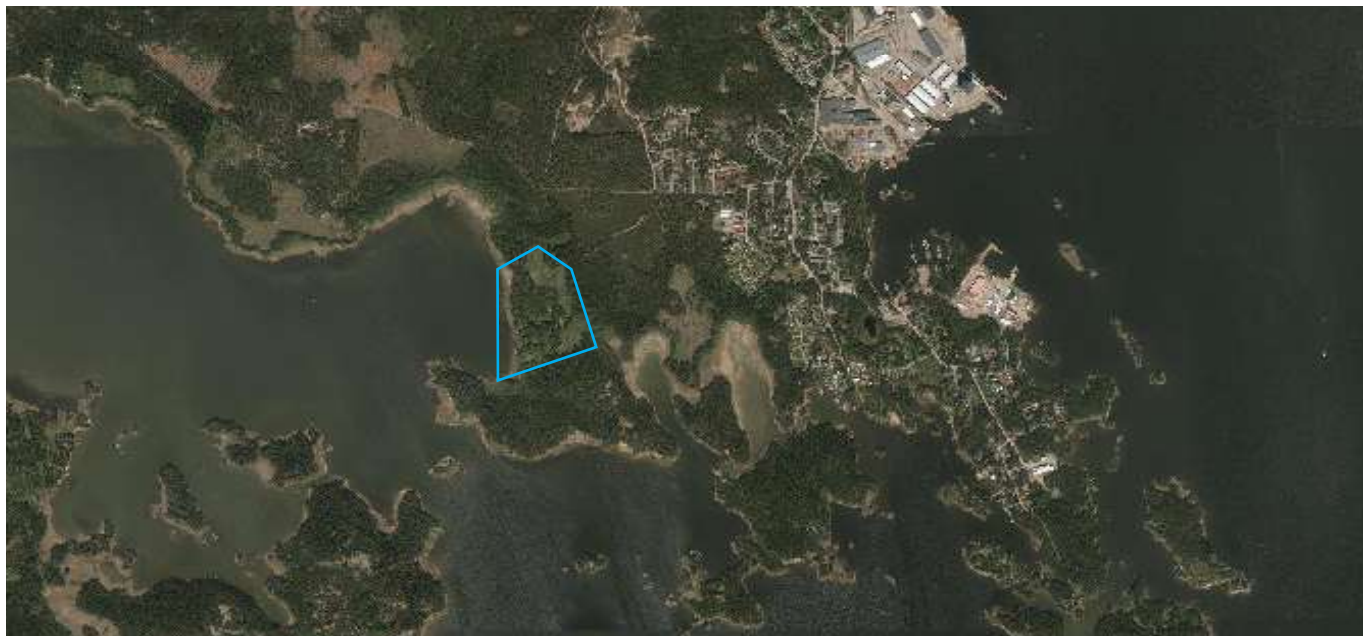
Maaston muotoja mukaileva liuskekiiviportaikko yhdistää rakennukset ja rauhalliset näkymät , (asuinrakennukselta saunankautta merelle ja saunalta valoisan männikön läpi asuinrakennukseen).

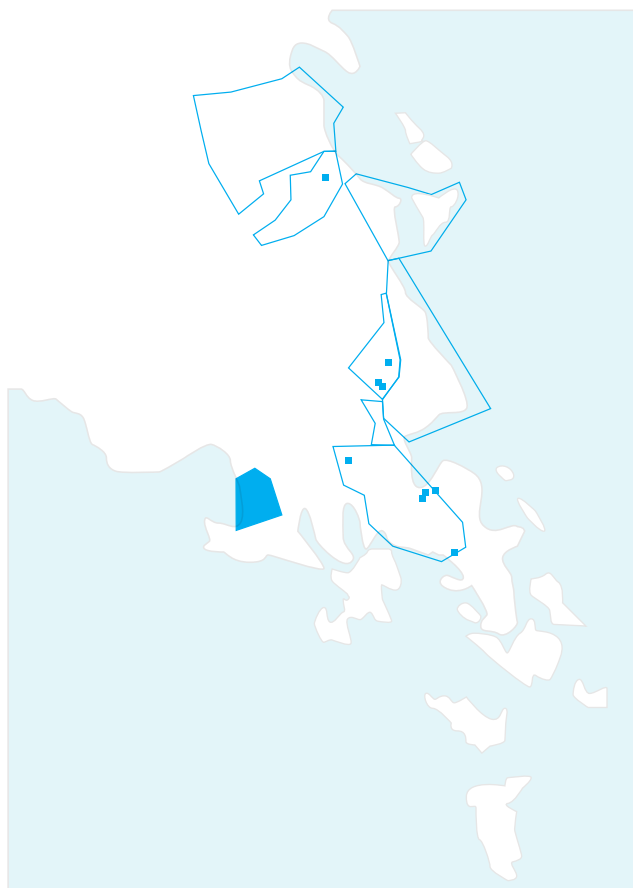

Ominaispiirteitä 1960-luvun
hirsirakentamisesta: saunan nurkissa
hirsien päiden pituus on seinien yläosassa
pidempi kuin alaosassa. Kun lisäksi ylimmät
seinähirsien päät jatkuvat osittain räystäiden
tueksi, seinät ikään kuin näyttävät leviävän
yläosastaan. katokseksi jatkuva loiva räystääs
avoterassin yllä.

16. FANTNÄSIN KARTANON ALUE

SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN		MUSEOVIRASTO	
YLEISLUETTELO Kohdeinventointilomake			
Lääni	Etelä-Suomi	Kohde	FANTNÄSIN KARTANON ALUE (Fantsnäs Gård)
Kunta	Loviisa		
Osoite	Fantsnäsintie 95-83	Omistajat	Smeds: Max Ramsay, Fantsnäs Gård (Weckas)
			Beatrice ja Veronica Ramsay
RAKENNUSTEN KUVAUS			
Rakennus n:o	Smeds	Weckas	
Nyk.käyttö	loma-asunto	loma-asunto	
Alkup. käyttö	everstiluutnantin virkatalo	huvila	
Rak. aika	1770 arvio, siirretty 1802 nykyiselle paikalle, ullakkohuoneet 1930-luvulla	1892	
Suunnittelija	virkatalomalli 1700-luvulta (Winblad?)	Karin Ramsay os. von Born	
Kerrosluku	1 + ullakko + kellari	1,5	
Perusta	luonnonkivijalka (lohkokivi)	lohkokivijalka	
Runko	hirsi	hirsi	
Kattomuoto	satula	harjakakatto, keskellä poikkipääty	
Kate	tiilikate, alla päre	tiilikuvioitu pelti, alunperin päre	
Vuoraus	alkuperäinen puoliponttivuoraus 1812	pystyvuoraus	
Ulkoväri	vaalean sininen (onko raaputettu tutkittu paneeleista aiempia värejä?)	keltainen, valkoiset listat	
Kunto	hyvä	hyvä	
Erityispiirteet	sisätilat ja pinnat säilyttäneet 1800-luvun alun piirteet		
HISTORIA			
Fantsnäsillä tarkoitetaan tässä inventoinnissa aluetta , joka käsittää vierekkäiset Smedsin ja Weckaksen tilat ja tiloihin kuuluneet läheisten torppien ym. alueet ja talouspihat. Fantsnäs nimellä on ollut aiemmin laajempi, paikalla ollutta kylää kuvaava nimi. Kolmas kyläalueella sijainnut kantatila oli Nikun tila. Fantsnäsin asutus lienee syntynyt 1283-1350 välisenä aikana ruotsalaisperäisen väestön asuttaessa aluetta. Tällöin paikkaa tarvittiin turvaamaan Suomenlahden sisärannikon merenkulkua Viipurin linnaan ja siksi kuninkaalle uskollisia talonpoikia asutettiin pitkin Suomenlahden rannikkoa. Ennen ruotsalaisperäistä siirtolaisasutusta alueet olivat hämäläisten eräalueita, josta muutamat nimet kuten Fantsnäsin ja Vårdön välissä sijaitsevan saaren nimi Tavistholm kertoo. Myöhemmin Fantsnäs oli tärkeä sijaitessaan Pernajasta Kyminkartanolle ja Strömforsiin johtavan vene/laivareitin varrella. Paikka on todennäköinen talonpoikaipurjehduksen harjoittamiseen sekä pajatuotteiden valmistamiseen, josta nimi Smeds mahdollisesti juontaa. Fantsnäsin 1500-lukua edeltänyt historia pohjaa oletuksiin. Kirjalliset lähteet alkavat ensimmäisistä			

verokirjoista 1540-luvulta.

Tilan historian suuruuden aika oli 1600-luvulla, jolloin Golawitz- suku oli saanut koko Määrilahden (nykyinen Loviisanlahti) ympäristön läänityksenä. Daniel Golowitz rakensi säteritilan 1625-26 Fantsnäsiin. Tuolloin myös Degerby eli Loviisan paikalla ollut tila, kuului Golowitzille. Tilaan kuului myös Antinkylä, Haravakylä ja Köpbacka. 1670-luvun jälkeen tila siirtyi Sarvilahden omistukseen, jota hallinnoi kreivi Lorenz Creutz. 1600-luvun lopulla talo rapistui ja peltoja viljelivät maanviljelijät, jotka eivät asuneet tilalla.

Vuonna 1710 Degerby, johon Fantsnäs edelleen kuului, muuttui verotilasta kruununtilaksi. Tila oli valtion sotilasvirkatalona 1710-1801, jolloin asukkaina oli mm. Svartholman linnoituksessa ensimmäisenä komentajana toiminut Nils Henrik Hägerflycht 1738-1788.

Seuraava tilan omistanut suku oli von Morian (1801-1851). Sarvilahden kartanon omistanut von Bornien suku hankki tilan vuonna 1851. 1800-luvun lopulla Fantsnäs muuttui von Bornien kesänviettopaikaksi. Erityisen tärkeä Fantsnäs oli perheelle Sarvilahden kartanossa vuonna 1880 tapahtuneen tulipalon jälkeen. Silloinen Sarvilahden isäntä Viktor Magnus von Born jakoi tilan yhdeksälle lapsilleen siten, että tytär Karin (avioitui Ramsay sukuun) sai Fantsnäsin vuonna 1900. Nykyiselle Ramsay suvulle tila siirtyi vuonna 1918 Karinin kuoltua sodan aikana.

Vanhin alueen rakennuksista lienee Ruotsin armeijan everstiluutnantin piirustusten mukaan komentaja Hägerflychtin vuonna 1768 sotilasvirkatalokseen rakennuttama **Smeds**. Nykyisen omistajan Max Ramsayn mukaan Suomessa on jäljellä kyseisellä mallilla (mallipiirustus 1720-luvulta) rakennettuja sotilasvirkataloja vain kolme. Talo on aiemmin ollut pohjoispäästään pidempi. Kaksi huonetta on lahoamisen takia jossain vaiheessa (ennen 1900-luvun vaihdetta) poistettu. Rakennuksesta on säilynyt pohjapiirustus vuodelta 1805, jossa pääty vielä näkyy. Järvenpuoleinen kuisti on 1800-luvulta ja pieni sisääntulokuisti 2000-luvulla. Vanhoissa 1900-luvun vaihteessa otetuissa valokuvissa näkyy hyvin samannäköinen avokuisti (vrt. kuvaliite). Huonejärjestys on karoliininen.

Rakennus on poikkeuksellisen hyvin säilyttänyt alkuperäiset piirteensä. Rakennuksen arvoa nostaa erityisesti sisäpintojen ja kiinteiden kalusteiden kuten uunien säilyminen. Suurimpia muutoksia lienee 1930-luvulla ullakkokerfokseen tehdyt huoneet, jolloin kattolappeille tehtiin pienet ikkunat. Savitiilikate on mahdollisesti tältä ajalta. 1900-luvun vaihteessa otetuissa valokuvissa talossa oli pärekate. Ulkovuoraus on 1810-luvulta. Smedsin vanhimmat huonekalut ovat 1600-luvulta tosin monet on hankittu nykyisten omistajien aikana muualta.

Smedsin pohjoispuolella sijaitsee vuonna 1893 V.M. von Bornin rakennuttama **Weckaksen** huvilarakennus, joka korvasi tilan vanhan päärakennuksen. Huvilan suunnitteli todennäköisesti V.M. von Bornin vanhin tytär, Sarvilahden kartanossa syntynyt ja myöhemmin vuonna 1900 Weckaksen perinyt Karin Ramsay (os. von Born). Karin oli aloittanut arkkitehtuuriopinnot 1897 Polyteknisessä opistossa, mutta avioituttuaan vuonna 1900 Karin omistautui perheelleen.

Huvilan poikkipääty muistuttaa seudun kartanorakennuksia. Mielenkiintoisena aiheena ovat harvemmin puurakennuksissa käytetyt, yläosastaan puoliympyränmuotoiset ikkunat poikkipäädysssä. Hirret huvilaan saatiin myrskyn kaatamista puista. Rakennus on myös ollut talviasuttu. Weckaksen tilan vanha asuinrakennus siirrettiin Valkoon.

Lähiympäristö

Aiemmin alueella oli enemmän rakennuskantaa ja puhuttiin Fantsnäsin kylästä. Tästä on jäljellä kartanopihojen pohjoispuolella entinen huoneen ja keittiön käsittävä luotsin pärevuorattu torppa. Alueella 1768 piirrettyssä isojakokartassa Smedsin pihan pohjoispuolelle näkyy sotilastorppa ja luotsitorppa (onko tietoa miltä ajalta säilynyt torpan asuinrakennus on?)

Smedsin pihan itäpuolella sijaitsee ”Jussila”, joka muutettiin vanhasta vilja-aitasta 1930-luvulla asuinrakennukseksi

Asuinrakennusten itäpuolella, pihoista hieman kauempana sijaitsee vanhoja maatalousrakennuksia tallimäellä (Stallbacken) sekä kaksi asuntoa käsittävä entinen työväenasuinrakennus, joka nyttemmin on vieraiden käytössä. Maatilarakennuksiin kuulunut, 1900-luvun vaihteessa rakennettu tiilipilarinavetta on viime vuosina purettu huonokuntoisena.

Kartanopihojen lounaispuolella on Rå(g)holmen, mantereeseen kiinni maankohoamisen takia kasvanut saari, joka oli aikoinaan tärkeä Sarvilahden ja Fantsnäsin rajapaikkana. Rajamerkinä oli saarella on suuri rajakivi.

Alueelle tehtiin isojako 1768, jota varten piirrettyssä kartassa näkyy saarella tervahauta ja torppa. Terva oli tolloin veronmaksuväline kaalin ohella. Kaalimaa on piirretty karttaan kotipellon itäosaan.

Råholmin luota kulki myös talvitie (jäältä mantereelle) jatkuen mantereelle Köpbackaan ja Degerbyhyn. Tie oli varsinainen päätie Fantsnäsiin ennen nykyistä idempänä kulkevaa linjausta. Vanha tie näkyy hyvin kuninkaan kartastossa (vrt. kuvaliite). Onko linja maastossa edelleen ulkoilutienä (osittain?).

Alueen luonnonympäristö on erityisen lehtomainen, vehmaise piha-alueineen. Vuosisatoja vanhat pienet pelto/niittyalueet ovat osittain edelleen avoimia laidunnuksen ansioista. Vaihtuminen katajia, pihlajia ym. laidunnuksen vaikutuksen osoittavan valoisan kasvillisuusvyöhykkeen välityksellä ympäröiviin metsiin ja merenrantaan tekee laidunmaisemista hyvin puistomaisen ja viehättävän.

Säilymisedellytykset

Vireillä oikeusvaikutteista osayleiskaavaa (alueella ei aiemmin ole ollut oikeusvaikutteista osayleiskaavaa). Ei kuulu asemakaava-alueisiin.

Luettelointiperuste

Fantsnäsin kartano ympäristöineen on merkitty vuonna 2010 vahvistettuun Itä-Uudenmaan maakuntakaavaan Maakunnallisesti arvokkaaksi kohteeksi. Inventointialueen vanhinta rakennushistoriallista kerrosta edustava alue. Hyvin ominaispiirteensä säilyttäneet rakennukset. Smeds lienee osayleiskaavan inventointialueen yksi vanhimmista säilyneistä asuinrakennuksista.

Rakennushistoriallinen

Historiallinen

Maisemallinen

Liitteet: Kuvaliite

Lähteet (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat, haastattelut)

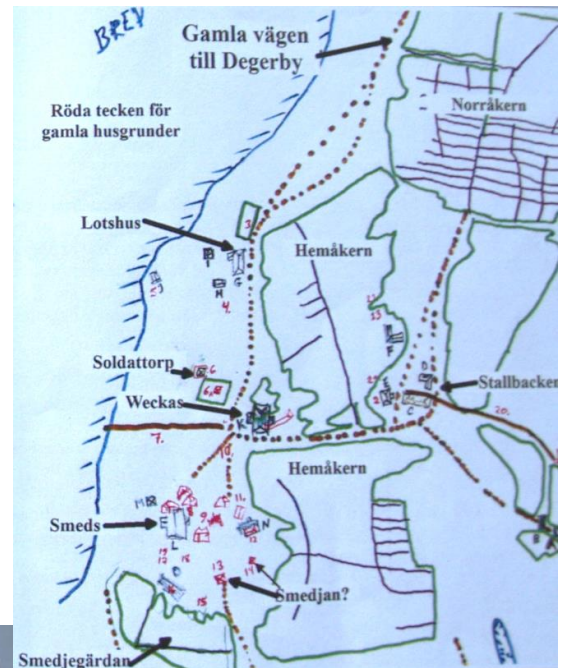
Max Ramsayn laatima **historiikki**, omistaja 1975 alkaen. Historiikista (4.4.2013) jonka päälähteenä on Fantsnäsin ullakolta löytynyt 1960-luvulla arkisto, joka nyt sijaitsee Suursarvilahden arkistossa.

Sarvilahden arkisto: vanhat valokuvat

Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys, Itä-Uudenmaan liitto 2007, julkaisu 90
Itä-Uudenmaan maakuntakaava (vahvistettu 2010)

Elsa von Born. ”Nio Syskonen på landet” 1931 (Sarvilahden kartanon omistaneen von Born suvusta ja kyseisen perheen lapsista 1900-luvun vaiheesta kertova kirja valokuvineen).

Inventiointi: 25..4.2014 Hanna Oijala

Hus, husgrunder och vägar ur gamla kartor

En sammanställning av hus, husgrunder och vägar syns på en karta jag ritat själv se bilden nedan. Husgrunderna har jag numrerat röda och husen har stora bokstäver. Husen idag är följande,

- Dejans bod av bräder
- Dejans och hjälpkarlens hus, som på 1960-talet ombyggs till en bostad, stommen av stock.
- Stallbackens gamla stall, hönsbushus mm., som idag är lagerutrymme och bastu, av stock.
- Stallbackens lagerutrymme, uthus, garage, bräder och delvis öppet. (se bild s 22)
- Arbetshus med två små bostäder, som idag gjorts till glästrum (kallas Klaus Kurki) av stock.
- Gammal ria och lada. Innersta delen stock, annars bräder. Inne finns en liten kvarn.
- Lotshus med kök och rum. Kallas pärtkorgen, stock och väggarna beklädda med pärtor.
- Lotshusets svinstia och hönsbushus, idag bod av stock.
- Lotshusets bod av stock.
- Bastubyggnad från 1960-talet, färdighus av klen stock.
- Weckas huvudbyggnad, som byggts i slutet av 1800-talet av stockar från träd som en storm fällt. Byggt av V M von Born och hans dotter Karin Ramsay lär ha uppgjort ritningen. Har varit vinterbeboerligt. Kallas "Slåte" efter C W Malm som bodde där några somrar. Det gamla huset flyttades till Valkom. Gamla huset var inte huvudbyggnaden, se Lewongs kartor 1767-8.
- Smeds hemman, byggt enligt överstelöjtnantboställe ritning av 1720-talet. Flyttat till nuvarande ställe i slutet av 1700-talet av Hägerflycht. Två rum i norra ändan bortsågade p.g.a. ruttenhet. Yttre panelen lagd 1812 enligt bokföring på Storsarvlaks. Har samma bottenplan som en prästgård. Kan ha flyttats från Weckas eller från längre håll över isen. Under huset finns tecken på äldre bebyggelse. Under huset finns ett enormt stenkummal och utanför köket på 1 m djup finns tecken på brända trädelar. Se sid 49.
- Liten bod "Älvens bo" stock och har flyttats närmare Smeds hemman i början på 1900-talet och är byggt enligt 1600-tals system med golvbräderna mellan väggbräderna.
- Gammalt sädesmagasin som på 1960-talet ombyggs till boningshus Jussila. Byggt av stock och under huset finns en väldig källare av sten, som varit potatiskällare. (se DVDn)
- Gammalt hus dels stock dels bräder. Lagerutrymme idag, men torde ha varit stall eller ladugård tidigare. Under huset har tidigare antagligen legat boningshus. (Se bild s 22 med 3 hus)

Min förklaring på ruingrunder,

- Har varit gammalt stall och ladugård, byggt ca 1915 enligt rysk modell med tegelpelare med stockar emellan. Rasade på 1990-talet
- Grop efter källare av hus. Kan vara mycket djup. Borde undersökas närmare. Norrut på andra sidan vägen kan eventuellt ha funnits mera hus (2a).
- Husgrund möjligen efter ett annat lotshus eller lada.
- Husgrund, fyrkantig antagligen bostadshus. (Kan vara soldathus nr 2)
- Husgrund efter stockbastu som brann ned på 1960-talet
- Grund av soldathus, som har lekstuga på sig. Bredvid har antagligen funnits en byggnad (6a)
- Grop efter hus, som kunde ha varit det som syns som Smeds på 1768 karta s.15.
- Ställe där ett gammalt hus funnits. Möjligen Weckas hus på 1768 års karta eller ännu tidigare hus (Golovitz)
- Husgrund på 20 x 10 alnars hus (Weckas 17687)
- Stengrund av hus med källare (Kanske Weckas på Lewong 17677) → R.O.D. se karta
- Stengrund av boningshus, som syns på 1768-tals karta s.15 - o. 556
- Stengrund och tegelhög av bostadshus, som syns på 1790-tals karta o. 515
- Liten husgrund kan ha varit smedja. se s. 15
- Liten husgrund kan ha varit smedja. -11-
- Boningshusgrund av sten (Har hittat ungsjäll där). se s. 12 22 bild
- Husgrund under nuvarande lider. (Se bild s 22)
- och 18 Stenhusgrunder av flera byggnader 20 x 10 alnar. Har i slutet av 1800-t och början av 1900-t varit ladugård, men enligt sägen byggt i gammalt boningshus. Kan ha varit husgrund från 1500-talet eller Golovitz hus. Av de två hus som nämns på 1890-t karta
- Grund efter liten bod.
- Isgrop där man lagrade is för sommaren
- Gammal potatisgrop (utanför kartan s. 22) ok
- o 23 Gammal lada se bild i bilaga. se s 22

Vasemmalla ylhäällä Kihlakunnan kartta vuodelta 1920, jossa on esitetty Fantsnäs kylän ja Smeds ja Weckas tiloina.

Ylhäällä oikealla Mac Ramsay vanhojen karttojen ja maastohavaintojen perusteella laatima piirros Fantsnäsin alueesta ja alla vasemmalla siihen liittyvä selitysteksti.

Alla kartta 1890-luvulta, johon nuolilla on merkitty selityksiä. Piha-alueille on piirretty puustoa (olleet lehmukia).

